

MOMENT ISTORIC ȘI RESPONSABILITATE

În vorbirea ce o are privind soarta Sodomei, Dumnezeu făgăduiește să cruțe cetatea păcătoasă, la caz că în cuprinsul ei va viețui „un singur drept”.

Ca toate cele aflate în Sfânta Scriptură și această împrejurare are o dublă semnificație, una literară, faptică și una duhovnicească și în veșnicie, pentru totdeauna.

Fără îndoială că, în adevăr, Domnul căuta să mântuie și Sodoma, dar infinita Lui milostenie trebuia să se reazeme și pe infinita dreptate. Altcum darul cel mai de preț dat Omului, libera voie, ar fi fost anulat. Și Domnul nu își ia vorba înapoi!

Dar, în același timp, întâmplarea are importanță veșnică, ieri, azi, întotdeauna.

În făgăduința de a mântui „turma” pentru un singur „drept” aflăm, între altele, importanța colosală, fără egal, pe care o are în fața lui Dumnezeu fiecare „persoană”, fiecare „loc”.

În vremea pe care o trăim, care este a gloatei, a uniformizării, a înregimentării, făgăduința dată Sodomei devine mântuitoare. Dacă un singur drept se va afla, dacă un singur „Loc” va fi vrednic, „Neamul” poate fi mântuit.

Aceste adevăruri fundamentale au o colosală importanță în lumea și momentul istoric pe care îl trăim.

*

Momentul istoric este al confuziei și înșelăciunii.

Sub masca multicoloră a „globalismului” se ascunde în fapt un mecanism simplu al lăcomiei, al acaparării, al lipsei de milă și al pierzaniei, al pierderii identității existențiale, ca „persoane” și „comunități”.

Dacă ne uităm în jur vom vedea că „valoarea” momentului istoric este acumularea de bani, iar „eroul”, „modelul” acestei vremi, este cel care poate acumula bani, prin orice mijloace, altcum zis „bișnițarul”. Este aproape inutil să repetăm că aceste „valori” și acest „model” sunt în fapt contravalori, stări nocive, păcătoase. În același timp nu trebuie să ne amăgim și trebuie să recunoaștem că puterea lor de contaminare este colosală. Sunt mulți cei care activ sunt necinstiți și sunt și mai mulți cei care stau complici la rău sub lozincă penibilă, „căldică”, „păi ce era să fac”? Această formulare „căldică”, exact cea folosită de complici, a așezat Laodicea în fundul Iadului!

Că așa este ne-o arată împrejurarea că sistemele statale și instituțiile lor au devenit entități cleptocratice, al căror scop a încetat să mai fie binele comun și a devenit înavuțirea proprie. Cei care stau în afara acestor mecanisme sunt puțini și, aparent, marginalizați. Aceasta în nimic nu micșorează faptul că ei stau pentru ceea ce este adevărat și drept. Dar necesar este ca modalitatea în care își prezintă valorile, deci „discursul misionar”, trebuie înnoită. Timiditatea de gândire și de exprimare, recurgerea la „modele misionare” perimate trebuie depășite.

Folosirea unor formule și lozinci superficiale și sentimentale nu mai pot fi suficiente. Este lipsă ca valorile creștine și naționale să fie înfățișate ca realitate vie și mântuitoare, în haină nouă și viu atrăgătoare. Este lipsă ca o mare ispită să fie biruită: ispita luptei „de ieri”.

Nu mai este de folos ca azi să „luptăm” contra Otomanilor sau Tătarilor, nu mai este de folos ca azi să purtăm lupta pe care au dus-o eroii rezistenței anticomuniste. Acea a fost lupta lor. Lupta noastră este de a păstra și promova valorile vii și veșnice ale Ortodoxiei și dragostei de Neam și Loc, azi, acum. Iar, în acest context, „locuri” binecuvântate, cum este Banatul „Montan”, au un rol excepțional. Căci aceste „locuri” nu sunt alta decât „Țara”, fiecare cu personalitatea ei distinctă, în forma „în care ne-a vrut Dumnezeu”. Entități care au fost și sunt veșnic originale, căci sunt autentice, organice. (Și ele sunt presărate pe tot Pământul Românesc, din „Țara Maramureșului”, până în „Țara Almăjului”.)

*

„Țara” este element indestructibil și face parte din condiția existențială veșnică, alături de: Persoană, Familie, Neam. Aceste condiții „indisolubile” stau la temeiul ființării. Fără ele lumea, așa cum o știm, nu ar mai fi. Alterarea, asaltul îndreptat contra acestor stări esențiale are urmări catastrofice. Căci aceste condiții de care pomeneam sunt garanția libertății de a alege și de a acționa: bine sau rău.

„Țara” este, concomitent, „persoana” liberă, dar și „comunitatea” liberă, comunitatea de persoane.

Singură „Țara”, în tot cursul istoriei, a garantat libertatea și cu ea originalitatea și frumosul.

Într-o vreme care este încărcată de pericole și stări negative, o vreme în care glasul și prezența Îngerilor sunt înlocuite de amenințarea rachetelor distrugătoare, o vreme în care tot mai deslușit se aude tunetul mâniei lui Dumnezeu, într-o asemenea vreme, „Țara” poate să țină lumea în ființă, poate să întârzie și să înfrângă răul, poate să arate fără tăgadă că „Apa trece și pietrele rămân”.

ALEXANDRU NEMOIANU

„Vatra Românească”

REUNIUNE OMAGIALĂ *Anton Golopenția* – Prigor, 2009

LA CENTENARUL NAȘTERII LUI ANTON GOLOPENȚIA

Adaptată la vremuri de criză, cea de-a IX-a ediție a **Colocviilor Naționale ale revistei REFLEX** din Reșița s-a desfășurat sâmbătă, 14 noiembrie 2009, în comuna Prigor, din Valea Almăjului, doar pe parcursul unei singure zile. Cu toate acestea, organizatorii au propus o temă incitantă, marcându-se cu acest prilej, împlinirea a 100 de ani de la nașterea dr. **ANTON GOLOPENȚIA (1909 – 1951)**, valoros sociolog, filozof și scriitor, născut în localitate, care a mai fost evocat, la Prigor, în 2001, atunci când s-au împlinit cinci decenii de la prematura sa dispariție.

Au participat la această reuniune omagială cercetători, scriitori și cadre didactice din Timișoara, Reșița, Lugoj, din așezări ale Văii Almăjului, care au fost salutați de primarul Pavel Verindeanu și de prof. Pavel Panduru, directorul Școlii de Arte și Meserii din Prigor, moderatorul întâlnirii.

De altfel, prof. Pavel Panduru a și conturat, printr-un excepțional discurs, personalitatea lui Anton Golopenția, născut la 12 mai 1909, la Prigor, ca fiu al avocatului Simion Golopenția (originar din satul Pecinișca, de lângă Băile Herculane) și al Emmei – Magdalena Staschek, aceasta din urmă fiică a unui funcționar de la „Banca Almăjană” din Bozovici.

După terminarea liceului, în anul 1927, la Timișoara, absolvă cursurile Facultăților de Drept și, mai apoi, de Filozofie de la Universitatea din București, în paralel activând ca bibliotecar la Seminarul de Sociologie, șef de cabinet și secretar al profesorului său, Dimitrie Gusti.

Între anii 1933 și 1936 obține o bursă de studii în Germania, acolo unde își ia doctoratul în Sociologie. Reîntors în țară, îl găsim, rând pe rând, redactor la revista de sociologie, asistent universitar, funcționar și director interimar la Institutul de Statistică. În anii 1942 și 1943 pregătește și conduce în teren recensământul din Basarabia și Bucovina de Nord. În 1944, vara, îl cunoaște pe Lucrețiu Pătrășcanu și se implică în evenimentele de la 23 și 24 August, fapt pentru care, la începutul anului 1950, va fi arestat și declarat „dușman al poporului”.

După ce a ținut să reamintească audienței că „cinstirea înaintașilor a devenit o marcă distinctivă pentru almăjeni”, prof.dr. Ada Mirela Cruceanu, director coordonator al Direcției Județene pentru Cultură Caraș-Severin, a dat citire unui mesaj adresat de prof. dr. Sanda Golopenția, fiica sociologului (stabilită din 1980 în SUA), și a lecturat „Prologul” din volumul „Existența opacă”.

Prof. univ. dr. Gheorghe Popovici, decanul Facultății de Științe Economice și Administrative de la Universitatea

„Eftimie Murgu” din Reșița, spunea în intervenția sa că Anton Golopenția a criticat centralismul din administrație și a susținut cu argumente că, spre deosebire de alte provincii, în Banat, natalitatea e mai scăzută. „Bănățenii fac câte un băiat sau câte o fată, deoarece nu pot face jumătate”. De asemenea – a spus vorbitorul – el a lansat ideea de „sate-model”, precum și cea de „marketing al locurilor”, după ce a realizat ani de studii în întreaga Românie. Și asta, în anii 1920. Universitarul reșițean a adăugat: „noi intenționăm să dăm numele acestei personalități la una dintre sălile noastre de curs”.

Prof. univ. dr. Alimpie Ignea, președintele Societății culturale „Țara Almăjului” din Timișoara, a precizat că destinul lui Anton Golopenția (care a îndurat 18 luni de detenție comunistă, murind la doar 42 de ani) este într-un fel tragic, ca și al altor almăjeni de seamă, printre aceștia numărându-se Eftimie Murgu și Traian Doda, iar prof. dr. Nicolae Magiar, președintele Filialei Caraș-Severin a Societății de Științe Istorice, a amintit, între altele, că Anton Golopenția împreună cu Henri H. Stahl au turnat, în 1931, filmul sociologic „Un sat basarabean – Cornova”, un alt motiv al arestării sale de către regimul prosovietic instalat după război. Subiect dezvoltat și de conf. univ. dr. Marcu Mihail Deleanu care afirma că personalitatea omagiată – sociolog, filozof, investigator – a fost un mare român care a și făcut eforturi pentru „recuperarea romanității” de peste Prut, demers ce nu s-a încheiat nici până în ziua de azi.

La aceleași inițiative și anchete organizate la est de râul Bug s-a referit și scriitorul Nicolae Danciu Petniceanu, care mai spunea că „Golopenția considera sociologia ca pe o știință interdisciplinară, complexă, un arsenal de mijloace pentru a face diagnosticul realității sociale”.

În sfârșit, tot în această parte a întâlnirii, institutorul și istoricul Gheorghe Rancu din Șopotu-Vechi a vorbit despre „geopoliticianul” Anton Golopenția, iar prof. Gheorghe Țunea, directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin a mulțumit prigorenilor pentru seriozitatea cu care s-au implicat în organizarea reuniunii, făcându-le celor prezenți invitația de a participa și la cea de-a X-a ediție a „Colocviilor”, care va fi una jubiliară.

În cea de-a doua parte a întâlnirii, scriitorul Vasile Bogdan, de la TVR Timișoara, a proiectat un film realizat de dumnealui despre Anton Golopenția, între protagoniști fiind prof. dr. Sanda Golopenția, prof. Pavel Panduru și regretatul istoric Valeriu Leu din Reșița.

În discuția iscată de această peliculă, poetul Iacob Roman sublinia faptul că „lecția dată cu această ocazie, dar și în alte împrejurări, de almăjeni, reprezintă o pledoarie, un îndemn la apărarea bănățenismului”, iar prof. univ. dr. Gheorghe Luchescu din Lugoj susținea că pentru a redeveni ceea ce a fost odată, din punct de vedere cultural, și nu numai, „competența trebuie pusă acolo unde îi este locul.”

La întâlnirea din Almăj au mai participat scriitorii Mircea Cavadia, Ionel Bota, Titus Suciu, Simion Dănilă,

Gabriela Șerban (directoarea Bibliotecii orășenești „Tata Oancea” din Bocșa), precum și un important grup de scriitori lugojeni: Ella Iakab, Laurian Lodoabă, Nicolae Silade, Remus Valeriu Giorgioni, Nicolae Toma, Mircea Anghel, Ion Oprișor și Constantin Buiciuc.

Ca și în alte dăți, prigoreni i-au invitat pe oaspeți la masă, dintre „bucate” nelipsind străbuna răchie care, în ce ne privește, a fost de nota zece.

NICOLAE IRIMIA

ANTON GOLOPENȚIA (1909-1951) – în memoriam –

„Îl socotesc și astăzi ca pe cel mai dotat sociolog... Golopenția era o sinteză a mai multora dintre noi: filozof tot atât cât Mircea Vulcănescu, erudit și profesor tot atât cât Traian Herseni, investigator deopotrivă cu mine...”

H.H. STAHL

Între personalitățile proeminente, născute în Țara Almăjului, **Anton Golopenția** ne apare ca o impresionantă și fulgurantă existență promisă, în mod tragic frântă la numai 42 de ani.

S-a născut, la 12 mai 1909, în comuna Prigor, ca fiu al avocatului Simion Golopenția (originar din Pecinișca) și al Emmei-Magdalena (născută Staschek, tatăl acesteia – Anton – fiind funcționar la „Banca Almăjană” din Bozovici.) A fost hărăzit cu nobile însușiri, moștenind de la mama sa o sensibilitate structurală deosebită, cu adevărat poetică, dar și înclinația către meditație și studiu, spre lectură, iar de la tată – aplecarea spre acțiunea practică, rațională și eficientă. Copilăria, trăită la Prigor și Bozovici, i-a îmbogățit ființa cu o inconfundabilă comoară sufletească și morală, ce avea să-l susțină în grelele împrejurări ale încercatei sale vieți.

Liceul l-a terminat – ca premiant în toți anii – la Timișoara (în 1927), apoi absolvă Dreptul (1930) și Filozofia (1933) la Universitatea din București. Între 1930 și 1933 a lucrat ca bibliotecar la Seminarul de Sociologie al Universității, iar în 1932-33 a fost șef de cabinet, apoi secretar al profesorului său, Dimitrie Gusti, atunci și ministru al Instrucției, Cultelor și Artelor. Beneficiind de o bursă de studii în Germania (1933-1936), își susține aici doctoratul în sociologie, cu teza: „Informarea conducerii statului și sociologia tradițională”.

Trăsăturile personale amintite anterior (cumva paradoxale în reunirea lor) i-ar fi permis tânărului Golopenția să urmeze orice carieră (fie în domeniul umanist, fie în cel tehnic-aplicativ). Împrejurările concrete ale vieții, profesorii săi îl vor duce însă către Sociologie, o disciplină și o știință în plină modernizare, care îmbina (sau putea să îmbine) în mod fericit ambele valențe semnalate. Iar tânărul cărturar se va lăsa absorbit cu voluptate, până la uitarea de sine, mânat de noile sale idealuri de cunoaștere

integrală, ca și de hotărârea de a contribui cu toate forțele la propășirea Neamului său: „Se pare că am stea – îi scria Anton Golopenția, la 12 februarie 1936, din Leipzig, Ștefaniei Cristescu, viitoarea sa soție; că viața mea nu e sortită să treacă-n păreri, împinsă și târâtă prin postatele obișnuite, plină numai de cuprinsul obișnuit. Că trebuie să umblu un anume drum, de vreau, de nu vreau: acela al activității cărturărești, care să fie cu adevărat de folos nației noastre pe care o întrevăd. Că nu pot decât să-l umblu sau să mă blestem. Am ascultat în toți anii de când m-am trezit glasul acesta, m-am dus unde m-a tras steaua...”¹

Parcursul corespondenței trimise din Germania este cu totul impresionantă, dezvăluindu-ne un spirit neliniștit și pasionat de nou, mânat de dorința de a cunoaște în profunzime toate aspectele complementare ale „funcționării” societății omenești. Căci tânărul specialist vedea sociologia modernă ca pe un corpus integrator, născut din achizițiile pluridisciplinare ale umanului (etnografice și antropologice, folclorice și lingvistice, geografice sau istorice) și sintetizate sub semnul universalului filozofic: „Intenția urmărită în acest seminar – va spune în 1937, revenit în țară – este precizarea elementelor care definesc națiunea. Tema aceasta a fost aleasă pentru importanța ce prezintă în formația de specialitate a viitorilor noștri geografi, istorici și filologi. Căci analiza filozofică a elementelor națiunii îi poate ajuta pe cei ce vor fi chemați să înlesnească o mai bună organizare a națiunii noastre care să ne potențeze conștiința națională; cercetând țara românească, trecutul românesc și limba românească, să-și priceapă mai bine menirea...”²

Dar, dincolo de înaltul nivel teoretic, conceptual, știința sociologică trebuia să fie (și) un eficient instrument practic, un veritabil „arsenal de mijloace pentru a face diagnosticul realității sociale” (de unde și subiectul

tezei de doctorat), permițând astfel o bună și sănătoasă evoluție viitoare. Aceeași corespondență confesivă ne relevă totodată o vie preocupare pentru viitorul țării, în contextul social-politic al Germaniei (și al Europei) acelor ani: „Nu sunt numai un cărturar – îi scria viitoarei soții, la 22 septembrie 1936, din Leipzig. Am ajuns să-mi câștig și oarecare pricepere politică. Grija țării mă apasă adeseori. Văd primejdii multe, cred că știu multe mijloace de scăpare. Mi-e dor să mă întorc în România, să ajut să preîntâmpinăm primejdiile. Sunt plin, plin. Pregătit să fac multe toate. Și foarte trist prin tot ce știu, (ce pot) vedea și pricepe.”³

Întors în țară, Anton Golopenția devine redactor al revistei **Sociologie românească** (ianuarie 1937), iar din toamna aceluiași an și asistent la catedra de Sociologie, Etică și Politică de la Universitatea București (condusă de profesorul Dimitrie Gusti). În 1939 se căsătorește cu Ștefania Cristescu, profesoară de română și specializată în folclor.

Datorită unor divergențe privitoare la metodologia și rostul cercetării sociologice („când începusem a prețui mai mult adevărul decât politețea” – va spune ulterior), Anton Golopenția părăsește (în 1939) Institutul Social și Seminarul de Sociologie, rămânând șomer până în aprilie 1940, când a fost angajat la Institutul Central de Statistică. Aici lucrează în echipa directorului (dr. Sabin Manuila) pe care l-a însoțit la Turnu-Severin cu prilejul discuțiilor româno-ungare și la Viena cu prilejul Arbitrajului. A pregătit și a participat la recensământul din Basarabia și Bucovina de Nord; din august 1942 și până în toamna lui 1943 a condus în teren acțiunea (ordonată de mareșalul Antonescu) de identificare a familiilor moldovenești pe teritoriul ocupat de URSS la est de Bug. În vara lui 1944 îl cunoaște pe Lucrețiu Pătrășcanu (cărui îi fusese recomandat), fiind solicitat să sprijine (posibil la Radiodifuziune) acțiunea preconizată de schimbare a regimului politic. Acceptând, este antrenat în zilele de 23-24 August în echipa de redactare și difuzare a „României libere” (ce transmitea primele decrete ale noului regim). După 23 August, organizează publicația „Comunicări statistice”, iar, între toamna 1945 și vara 1946, contribuie la elaborarea a zeci de lucrări cerute de Comisia Păcii de la Ministerul Afacerilor Străine. În lunile august-noiembrie 1946 este la Paris, ca statistician al delegației românești la Conferința de Pace.

Întors în țară și după demisia directorului Manuila, A. Golopenția girează postul de director până în toamna lui 1948, când este demis. În anul ce urmează efectuează (la domiciliu) lucrări ocazionale primite de la Comisia de Stat a Planificării. Este preocupat de elaborarea unui **Manual de istorie statistică istorică a RPR** („care să cuprindă toate datele statistice existente cu privire la istoria românilor, împreună cu observațiile critice corespunzătoare”) și a unei **Culegeri de note de statistică istorică**. Dar, la 16 ianuarie 1950, este arestat („reținut pentru informații”), implicat apoi în „cazul Pătrășcanu” și declarat „dușman al poporului”: „... Angrenajul m-a prins. Și e greu să scapi nestrivit dacă ai fost funcționar, sub regimuri succesive, într-o instituție atât de amestecată în multe toate ca Institutul de Statistică...”⁴

Cititorul de astăzi (cel tânăr, mai ales) este îndemnat să parcurgă impresionanta și tragică epopee a perioadei de detenție, așa cum este redată ea de paginile „ultimei cărți”. Căci va simți cumplitul zbucium între idealul comportamental și moral al intelectualului ieșit din lumea curată a satului și cruda realitate învolburată a acelor ani. Aici vom cita doar unele fragmente ale răspunsurilor lui Anton Golopenția la întrebările anchetatorului: „Ce concepție de viață politică ai? – Încă n-am o concepție de viață politică. Am fost preocupat să mă realizez în știință și am întâmpinat numeroase dificultăți, care m-au sechestrat. Viața politică am privit-o și m-a preocupat accidental. N-am dorit războiul cu URSS, am dat o mână de ajutor în jurul lui 23 August '44. După 23 August nu m-am alăturat nici unui partid, pentru motive personale (dorința de a-mi destina tot timpul liber lucrărilor științifice, sănătate șubrezită) și pentru că, sensibil, nu eram în stare să particip la măsurile uneori dure ale unei prefaceri revoluționare...”; „Ce te-a determinat să dai concursul D-tale pentru pregătirea zilei de 23 August 1944, care urmărea schimbarea orientării politice a României? – Doream ca țara să fie cruțată de primejdia de-a deveni teren de luptă, cedat bucată cu bucată de armatele germane, care ar fi adus moartea și mizeria unei părți importante a poporului. Îmi dădeam seama, la fel, că avem nevoie de un alt regim politic decât dictatura Antonescu, care ființase cu sprijin german”; „Împărtășeai poziția și punctul de vedere politic al dlui Pătrășcanu? – Nu, pentru că nici nu m-am interesat să le cunosc și nici n-am dorit să fac politică, mai ales ca om al cuiva”; „De ce totuși ai căutat să-l ajuți? – Căutam să-l ajut, pentru că un prieten, care i se atașase, venea să mi-o ceară și pentru că-mi era simpatic, ca om. Nu mă interesam de poziția lui politică, iar cărțile lui nu-mi plăceau, în multe privințe...”⁵

În fine, „referința” dată de secretarul de partid de la Institutul Central de Statistică (în 18 ianuarie 1950, la două zile după arestare), cu relevanța ei specifică: „**Golopenția Anton**, din punct de vedere profesional foarte muncitor și capabil, cu multe cunoștințe necesare documentării statistice, ca formație după școală, anglo-americană. În 1947-48, când i s-a dat conducerea administrativă, și-a pus toată puterea de muncă și priceperea pentru a da lucrările cerute de Partid, în vederea alcătuirii primului Plan de Stat. Din punct de vedere ideologic, tipic burghez, incapabil ca structură să evolueze. Închinat științei burgheze pe care o preaslăvește. Reacționar ca concepții. În 1948 refuza să-și însușească marxism-leninismul și nu recunoștea superioritatea teoriei și practicii statistice sovietice... De o sensibilitate exagerată, modest, liniștit, timid și corect în atitudini și raporturi cu oamenii. Simpatizat de mase”⁶.

Îmbolnăvindu-se grav, deținutul Anton Golopenția este dus la Spitalul Central Nr. 1 Văcărești (13 august 1951), unde va deceda după mai puțin de o lună (la 9 septembrie). Diagnosticul la internare: TBC fibrocaceos extensiv bilateral – cavernă gigantă vârf stg.; TBC intestinal – stare precachetică. Referatul (ulterior) al doctorului Cahane preciza: „În legătură cu tratamentul făcut de Golopenția Anton la Spitalul Văcărești considerăm că a fost insuficient. Trebuia neapărat cercat un tratament

cu antibiotice: streptomycină sau PAS, deși starea lui era foarte gravă și nu mai era speranță. Medicii de la Văcărești erau datori să ne anunțe urgent de această stare, ceea ce nu au făcut...”⁷

Deoarece Anton Golopenția nu fusese judecat și condamnat (decedând cu aproape trei ani înainte de procesul Pătrășcanu), iar în 1968 procesul însuși a fost reconsiderat, Ștefania Golopenția a solicitat în același an reabilitarea soțului său. Ca urmare, în 1969, se remite familiei o adeverință care preciza că A. Golopenția fusese înmormântat în Cimitirul Jilava (la 10 septembrie 1951), comunicându-se totodată (doar verbal) reabilitarea acestuia. Întrebarea privind motivele arestării și detenției, respectiv răspunderea persoanelor vinovate, a rămas – din păcate, până astăzi – fără răspuns...

Anton Golopenția nu și-a uitat niciodată plaiurile sale natale, purtând în suflet și în minte „bunătatea” Casei almăjene, a împrejurimilor ei. Iată, spre exemplu, ce scria la 16 martie 1934 (din Berlin): „Bunătatea ocrotitoare a casei calde n-am simțit-o decât la Bozovici, despărțit de drumul de fier printr-o vale lungă cale de o zi și plină de viscol. Ce frumoasă e acolo primăvara, când livezile de pruni izbucnesc în explozii albe până sus pe coasta munților. Vară adevărată, aceasta înseamnă un pătrat de cer negru de albastru care ne boltește curtea și prundișul de lângă râul nostru unde, dogorâtă, vremea încetează să mai treacă...”⁸. Sau poetica descriere (din 1933) a „minunilor” naturii, a prefacerilor ei miraculoase: „Aici, la Bozovici, am petrecut două zile în casa, gospodărește plină de miros de carne afumată, de dulceți și de compoturi, dar și cufundată în felurite necazuri și amărăciuni, a alor mei... Astăzi s-a cernut aici, ca într-o moară uriașă, zăpadă fără sfârșit. Ieri

am umblat încă, cu frate-meu, un deal drag nouă și o vale singuratecă. Și ne-am bucurat evlavioși amândoi de o sută și o mie de frumuseți tăcute ale locurilor: de râul, când străveziu și verde ca pietrele scumpe, când opac și vioriu ori de culoarea căpruie a ochilor noștri; de lucirile argintii ale apei la câte un vad; de dealurile fărâmicioase cărămizii, capete uriașe acoperite cu poduri rare și mohorâte; de mușchiul bogat și viu; de singurătatea întunecată și puternică a ultimilor pini și brazi dintr-un brădet năpădit de goruni; de verdele stins, ca de frunze presate în nu știu ce album, al livezilor de pruni. Nu mi-a venit să cred dimineața că toate aceste minuni de culori, mai ales verdele neprețuit al mușchiului sunt acoperite de albul totdeauna același al zăpezii...”⁹.

Fiind bombardată în 1944 (când Emma-Magdalena a plecat la București, la familia fiului său – sportivă cu cei doi copii: Sanda și Dănuț –, în mână doar cu o valiză), acea casă minunată trăiește astăzi în amintirea urmașilor familiei ori a mai vârstnicilor locuitori din Bozovici...

Citind această succintă evocare, poate în mintea și sufletul unui alt tânăr almăjan se va naște dorința sau chiar hotărârea de a relua și împlini proiectele înalte, construcțiile de sinteză visate de marele său înaintaș. Cu alte cuvinte, să devină acel „alt Hașdeu” despre care acesta spunea: „Avem nevoie de un alt Hașdeu, care să ne dea din nou conștiința că, fiind urmașii direcți ai băștinașilor romanizați ai acestei părți a Europei, pe care s-au altoit toate popoarele din jurul nostru, avem rădăcinile îmbinate cu ale tuturor acestor popoare și că trebuie să fim și în faptele și năzuințele noastre termen de unire și cheag în Europa de Sud-Est...”¹⁰.

DUMITRU DABA

Bibliografie:

¹ Cf. Anton Golopenția, **Ceasul misiunilor reale. Scrisori către...** ediție îngrijită, introducere și note de Ștefania Golopenția (1977), Ed. Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 33.

² Cf. rev. **Sociologie românească**, nr. 11-12, 1937, p. 575.

³ **Vol. cit.**, p. 38.

⁴ Cf. Anton Golopenția, **Ultima carte**, introducere

și anexă de Prof. dr. Sanda Golopenția, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 206.

⁵ **Ibid.**, p. 57-58.

⁶ **Ibid.**, p. 498.

⁷ **Ibid.**, p. 579.

⁸ **Ceasul misiunilor reale**, p. 136.

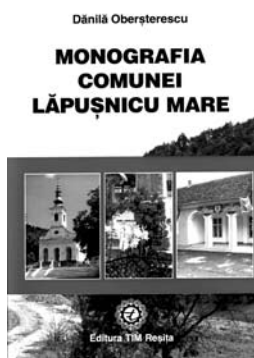
⁹ **Vol. cit.**, p. 84.

¹⁰ **Ibid.**, p. 46.

FESTIVALUL VĂII ALMĂJULUI, 2009

Ediția din 2009 a Festivalului Văii Almăjului a fost organizată, în luna noiembrie, la Lăpușnicu-Mare. Menționăm câteva momente mai importante ale evenimentului:

– în cadrul Simpozionului „Despre Almăj, almăjeni și faptele lor”, ce s-a derulat în prima zi, au susținut comunicări: prof. Alimpie Ignea (moderator), președintele Societății culturale „Țara Almăjului”, Dănilă Oberșterescu, Nicolae Dumitru Vlădulescu, Iosif Băcilă, Pavel Panduru, Gheorghe Țunea, directorul Centrului Județean pentru Promovarea Culturii Tradiționale

Caraș-Severin, Nicolae Danciu Petniceanu, Icoana Budescu, Dănilă Sitariu, prof. dr. Vasile Goșa de la Universitatea Agricolă a Banatului; – s-a lansat, cu acest prilej, **Monografia comunei Lăpușnicu-Mare**, carte apărută la Editura TIM din Reșița (director: Gheorghe Jurma), pe coperta căreia sunt însăilate următoarele: „Cu **Monografia comunei Lăpușnicu-Mare**, salba de studii monografice dedicate în ultima vreme așezărilor almăjene se îmbogățește cu o lucrare solid documentată, elaborată de unul din fiii comunei: Dănilă

Oberșterescu. Este o carte care urmărește istoria, cu meandrele ei, într-o viziune clară, contribuind la mai buna cunoaștere a acestor locuri admirabile”;

– în ziua a doua, de pe scena Casei Culturale „Eftimie Gherman”, primarul Ion Lala a dat citire hotărârii Consiliului Local, prin care s-au conferit Diploma și Titlul de Cetățean de Onoare al Comunei Lăpușnicu-Mare: d-lui dr. ing. Sorin Frunzăverde, președintele Consiliului Județean Caraș-Severin, d-lui dr. Octavian Țunea, prefectul județului, d-lui prof. Gheorghe Țunea, directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale;

– a urmat un spectacol folcloric la care au participat

formații artistice de la grădinițele, școlile și așezămintele culturale ale Văii Almăjului. Invitați speciali: Ansamblul profesionist „Semenicul” din Reșița (coregrafia: Nistor Ghimboasă), soliștii și instrumentiștii orchestrei „Virtuozii Semenicului” (conducerea muzicală: Petrică Vița);

– s-au înmănat premii (Societatea culturală „Țara Almăjului”, Timișoara), diplome de participare și de excelență formațiilor prezente, grupărilor artistice care au prezentat obiceiuri tradiționale, rapsozilor locali, organizatorilor.

RED.

LĂPUȘNICU-MARE ȘI FESTIVALUL VĂII ALMĂJULUI

Onorată asistență,

Deși Simpozionul „Despre Almăj, almăjeni și faptele lor” este doar o acțiune adiacentă Festivalului Văii Almăjului, manifestare introdusă de Societatea culturală „Țara Almăjului” din Timișoara și care și-a dovedit mai mult sau mai puțin menirea, permiteți-mi ca pentru început să mă consider doar un vorbitor în nume propriu; mă onorează însă numirea mea în calitate de moderator și îmi asum această responsabilitate, în cel mai onest spirit, fără a-mi cenzura totuși propriul discurs.

Lăpușnicu-Mare este o localitate așezată de-a lungul unei văi și care prezintă unele particularități ce merită a fi evidențiate. Pe undeva, are asemănări, dar și deosebiri lingvistice, în raport cu comuna învecinată, Bozovici; de exemplu, suntem singurii din Țara Almăjului care avem ca toponim „Cale”, fără o semnificație neapărat distinctă, ceva asemănător cu „Tramnic” sau „Șirimoșnic”, toponime aparent lipsite de semnificație din hotarul comun; pe de altă parte, la Lăpușnicu-Mare, clopoței din căpăstrul cailor sunt „zvon”.

Fără a da crezare legendei cu furtul calului inginerului hotarnic de către lăpușniceni prin 1870, Lăpușnicu-Mare are în proprietate doar cei doi versanți ai Văii Lăpușnicului, hotarul continuându-se spre nord-est, cu minunata Vale a Scocului, până spre Cheile Minișului oferind, împreună cu Valea Mocerîșului și a Ducinului, unele dintre cele mai frumoase peisaje din Țara Almăjului.

Deși atestată istoric mai târziu decât alte localități

din Almăj – și anume în anul 1540 – Lăpușnicu-Mare (în bulgară, *lăpuș* = brusture) are cea mai veche biserică – monument istoric cu hramul Pogorârea Sfântului Duh – construită între anii 1770 și 1780 de ober-cneazul Vuc Goșa, zis Șoimul, sub conducerea unui arhitect adus chiar de la Viena. Iar dacă este prima biserică construită din piatră în Almăj, e ciudat că târnosirea și sfințirea acestei biserici s-au făcut în urmă cu doar câțiva ani de către Preasfințitul Părinte Episcop Lucian. Nu cunosc explicația acestei întârzieri, dar profesorul Liviu Smeu, într-una din cărțile sale, amintește că în perioada graniței militare, comunitatea locuitorilor Lăpușnicului a avut un conflict cu preotul satului și a cerut să treacă la biserica unită, cerere refuzată pe considerentul că în zona de graniță populația nu poate fi decât de religie ortodoxă. Se zice că biserica a fost leagănul altor evenimente; nu-mi amintesc ca într-o altă biserică din Almăj să se fi intrat călare...

Dintre personalitățile marcante ale localității, aș aminti pe social-democratul Eftimie Gherman, figură legendară în multe privințe, inclusiv ca ultim proprietar al stațiunii Poneasca, stațiune cu perspectivă „asigurată”, prin acoperirea de către viitorul lac de acumulare; fostul deputat social-democrat, ca de altfel majoritatea foștilor deputați proveniți din Țara Almăjului care și-au marcat apartenența la această zonă prin ceva peren, a inițiat și sprijinit construcția Casei de Cultură, una dintre cele mai elaborate, construcții de acest tip pentru acea vreme. În Almăj, inclusiv în

Lăpușnicu-Mare, au mai fost și alte personalități, generali de armată, alți deputați sau personalități despre care nimeni nu-și mai aduce aminte... Este legea firii, generată de persoanele respective, de rude, de comunitate, de fiecare dintre noi... Merită, totuși, a fi amintiți: Gheorghe Nedici, profesor de drept silvic la Școala Politehnică din București, autorul monumentalei „Istoriei a vânătoarei și a dreptului de vânătoare” (1940), și Aaron Bihoy, general în armata austro-ungară.

Nu poate să nu fie amintită opoziția lăpușnicenilor față de instaurarea regimului comunist; „dușmanii poporului” de aici, cu sau fără sprijinul cozilor de topor, au sfârșit în neuitare. Poate este bine să amintim că și fostul senator, preotul Coriolan Buracu, în acea perioadă neagră pentru adevărații români, a cunoscut un adăpost vremelnice la Lăpușnicu-Mare, grație preotului Șuta, de asemenea, de origine almăjan...

Dacă în perioada interbelică la Lăpușnicu-Mare existau: Reuniunea culturală „Semenicul”, Societatea corală „Cântecul Almăjului”, un cor bărbătesc și o fanfară, ultima, sprijinită mai ales de către membrii acesteia și mai puțin de autorități, este cea care a adus faima acestei localități în toate colțurile lumii. Permiteți-mi ca aici, să aduc un gând de profundă apreciere și de aleasă admirație moșului Iucu – Chera Ilie, într-un fel sufletul benzii din Lăpușnic! Faptul că m-am adresat cu apelativul „moș”, sper să nu fie considerat ca o jignire, deoarece în Almăj moș semnifică, în primul rând, bunătate și înțelepciune; cred că nu este întâmplător și nu trebuie să justific în vreun fel faptul că Societatea culturală „Țara Almăjului” din Timișoara, ca un prinos de recunoaștere a meritelor dumisale, i-a oferit titlul de membru de onoare al Societății.

Amintindu-mi, nu chiar nostalgic de ultimul Festival al Văii Almăjului ținut chiar aici (în aceeași locație ctitorită de Efta Gherman), acum circa 10 ani, fără alte conotații, am constatat că pe atunci, trandafirii din Lăpușnicu-Mare erau încă roșii, iar acum au devenit din ce în ce mai portocalii, poate chiar cu tente spre galbenul toamnei...

O altă mențiune: după Marea Unire, la Lăpușnicu-Mare erau 545 de case în care trăiau 2159 de locuitori; în prezent, statisticile mai indică doar vreo 1400, situație, de altfel, generală pentru Almăj și pentru întregul Banat. Oare ce au de spus autoritățile?

Cred că este bine să spun și câteva cuvinte despre localitatea **Moceriș**, sat aparținător comunei Lăpușnicu-Mare; este cea mai veche localitate consemnată documentar în Almăj, undeva în jur de 1440. Se pare că denumirea este latină; *mocherus* – printre altele, este și locul unde se punea cânepa la murat, înlocuit apoi cu slavul *topilă*. Se vorbește despre un oarecare Iosif Băta, cavaler de Mocherus, un cavaler rătăcitor care a colindat Europa, a participat la războaiele husite din 1430, apoi la Răscoala de la Bobâlna din 1473, unde ar fi introdus modul de organizare și apărare al taberei de tip husit (poziționarea carelor sub forma unui pătrat).

Nu știu de ce istoricii nu confirmă/infirmă această informație dată de scriitorul Radu Theodoru; mie, personal, informația îmi pare plauzibilă, deoarece Mocerișul a fost sediul unei mănăstiri situată undeva în zona Țărcovița, deci posibil leagănul unui sediu de cultură pentru secolul al XV-lea și poate mai înainte, capabil să asigure prin școală dorința de cunoaștere și, de ce nu, de aventură a lui Iosif Băta. Aș vrea să menționez că site-ul respectiv este confirmat prin toponimie (v. „țărcovnic” – crâșnic), și din punct de vedere arheologic: site-ul nr. 53121.01, Ruinele mănăstirii medievale de la Moceriș – „Țărcovița”.

Poate nu este lipsit de importanță faptul că Mocerișul era localitatea cea mai vestică a Văii Almăjului, având hotarul înspre Cheile Nergăniului, până în 1828, când apare Buceaua (Șopotul Nou). Valea Mocerișului, împreună cu Valea Ducinului și Valea Scocului (din hotarul Lăpușnicului Mare) sunt printre puținele locuri din Almăj, pe care dacă le vezi o dată, nu că sunt de neuitat, ci îți imprimă dorința vie de a le revedea din nou (poate e cu noroc că nu sunt cunoscute și astfel se conservă!)

Dintre legendele despre Moceriș este bine să amintim că mocerișenii sunt cei mai mari specialiști în consumarea melcilor (cu mărturisirea că sunt și eu oricând amator pentru o salată de melci conform bucătăriei almăjene) și lipsa, se pare, a iodului din apă, parodiată prin povestea celor doi mocerișeni care au mers cu caii la Nergăni și care se întrebau dacă beau caii lor apă, deoarece nu puteau să privească, de aproape, în jos.

Trecând la un registru mai serios, nu putem uita pe cel mai mare cântăreț al brâului almăjan, Nicu Novac, inegalabil în interpretare, talent și simțire a ritmului dansului almăjan; sper să nu îmi fie considerată ca o erezie faptul că îl pun alături de recunoscuții virtuozii ai muzicii specifice almăjene: Simu Luca, Ion Luca Bănățeanu, Ioța Orbu (tot de la Moceriș), Emil Vlădia, Ion Stan și poate mulți alții pe care eu nu i-am cunoscut.

În încheiere, precizez că nu sunt istoric, dar cred cu convingere că am dreptul la o părere; informațiile pe care vi le-am adus se bazează pe unele impresii cu care am rămas după multe lecturi referitoare la Almăj, pe amintiri mai mult sau mai puțin pertinente, desprinse în urma unor discuții cu almăjeni de nădejde și demni de crezare, amintiri din care, cu siguranță, n-am reținut esențialul, ci poate doar păreri subiective sau numai greșit înțelese și nu cu o interpretare tendențioasă. Dacă, însă, am stărnit doar o minimă curiozitate, un crâmpeli de dorință de contrazicere sau contestare a afirmațiilor prin cel puțin necesitatea de corecție a celor prezentate, consider că intervenția mea și-a atins scopul; astfel, cei mai informați și, evident, mai buni cunoscători ai istoriei sau actualității almăjene decât mine, vor duce o lumină mai pură în viitor!

Prof. dr. ALIMPIE IGNEA,
Președintele Societății culturale „Țara Almăjului” – Timișoara

ÎNTRE PLUG, OIERIT ȘI PATIMA MUZICII

Sau despre istoria glorioasă a Fanfarei din Lăpușnicul Mare

De la Ilie Chera Iucu, bătrânul dirijor al celebrei Fanfare din Lăpușnicul Mare, mi-a parvenit o carte tipărită mai acum câțiva ani, la Reșița, de profesorul Gheorghe Țunea, intitulată **Cântecul fanfarei** și câteva fotografii înfățișând fie echipa de suflători a tinerilor, fie fanfara mare, pe spatele cărora uica Iucu a scris „Amintire din 9 mai 1977, spre aducere aminte”.

Ce mai lucru, s-o fi întrebând cititorul obișnuit cu viața culturală intensă a orașului, cu mari și importante momente artistice, o fanfară? Existența acesteia este capitală într-o zonă izolată și într-un timp în care aici nu pătrundeau nici radioul și nici televiziunea cum se întâmplă astăzi, ducând în casele fiecărui sătean odată cu informațiile utile din întreaga lume și miasmelile afurisite ale

degradării spirituale. Căci Lăpușnicul Mare este o comună situată în Valea Almăjului, la 100 de kilometri de Reșița și la peste 200 de Timișoara. La 1911, când Ilie Bihoi Șuțu ia inițiativa înființării unei „bande” alcătuită din 15 țărani, care și-au cumpărat „oarnele”, adică instrumentele de suflat, depresiunea era cvasiizolată de restul lumii, drumurile de acces cumplite, iar iluminatul se făcea cu lampa de petrol. O ieșire spre lumea civilizată era o aventură și foarte puțini țărani almăjeni se încumetaseră, în lungul vieții lor, să ia în piept necunoscutul. Doar bărbații duși prin războaiele purtate de Imperiul Habsburgic văzuseră Europa. Lăpușnicul Mare are semne bătrâne privind existența sa în istorie, cum au toate așezările din Almăj: un drum roman ce lega Villa

rustica de așezarea romană Dragomireana, de la hotarul cu Dalboșețul, un loc numit La Rădută, ce amintește de dese incursiuni otomane în zonă și un nume de obercneaz, Vuc Goșa, mai marele cnezilor din întreg Almăjul în timpul domniei împăratului Iosif al II-lea. Deci, la anul de grație 1911, lăpușnicenii alcătuiesc o fanfară cu gândul de a-și înfrumuseța zilele de sărbătoare și de a păstra via

folclorul muzical fermecător al zonei. Este bine de precizat că instrumentele de alamă erau nespecifice acestei părți a Banatului, unde fluierul și vioara se cunoșteau din vechime. Printre cei ce au întemeiat atunci „banda” se numără și taica

Nicolae Lala, poreclit și Borozan, alături de Efta Almăjan, Ilie Bihoi-Șuțu, Gavrilă Chera-Luca, Dumitru Ciocloada-Pătrăan, Vasile Ciocloada-Prica, Nicolae Goșa-Cărăbău, Luca Romănu, Lica Romănu, Iosif Spăin-Crețu. Se poate observa că majoritatea lor sunt pomeniți cu poreclă, probabil pentru a se distinge cei din aceeași familie sau

pentru pitorescul poreclelor. În 1928, vine în Lăpușnic învățătorul Aurel Zaberca din Prilipeț, localitate din zonă, care se leagă de Lăpușnic, închinându-și viața acțiunii de ridicare a nivelului cultural al sătenilor. În 1932, Zaberca va înființa un cor, reorganizează fanfara, selecționând elevi de la școala generală din localitate. Instrumentele sunt oferite gratuit de deputatul social-democrat

Eftimie Gherman, martir și personalitate proeminentă a Almăjului. Același Gherman a inițiat și a condus comitetul de inițiativă pentru construirea Casei Culturale, prima și cea mai modernă din Almăj și probabil din Banat, în sensul modernității. Lung și glorios este drumul parcurs de Fanfara din Lăpușnicul Mare. Ea va participa la mari manifestări muzicale din Banat și din alte localități ale țării, inclusiv din București, iar în anii din urmă chiar și în Europa. Din 1947, conducerea fanfarei va fi preluată de Ilie Chera Iucu. Personalitate baladescă, Ilie Chera înființează Fanfara din Borloveni Vechi, din Breazova, din Ciuchici și Vrani (împreună cu prof. Ioan Voina). Bătrânul dirijor, aproape de 90 de ani, încă mai ține cu fermitate bagheta și

acum, cu toate că, din mers, a pregătit, așa cum alții au făcut-o înaintea sa, predarea ștafetei către învățătorul Ilie Mihăilescu, nepotul său. Atunci când pașii mă poartă prin Lăpușnic și-l văd pe uica Iucu, mă cuprinde dorul după cântecele pe care el mi le-a interpretat la oarna sa. Doar că acum puterile nu-l mai ajută să transmită instrumentului său fiorul dumnezeiesc al doinei. I-a

rămas neștirbită însă patima pentru muzică și credința în nobila biruință a acesteia. La mulți ani, Ilie Chera Iucu!

ION MARIN ALMĂJAN

• „În mișcarea artistică **amatoare** din Banat, fanfara din Lăpușnicul Mare a fost o prezență permanentă, situându-se la loc de frunte în ierarhia formațiilor cu o activitate care promovează tradiția, autenticul și valoarea, asigurând, prin cele patru generații pregătite și instruite cu aceeași dăruire de Ilie Chera Iucu, liantul de transmitere a mesajului artistic, a dragostei pentru folclorul almăjan, bănățean, național.”

GHEORGHE ȚUNEA

• „...fanfara a fost și este liantul vieții satului, permanent prezentă la toate evenimentele, fie ele fericite sau triste. De fapt, nici nu s-ar putea concepe o altă relație, câtă vreme numai prin fanfara de copii s-au pregătit, în patru generații, cam 100 de elevi. ILIE CHERA-IUCU, dirijorul și suflitul de azi al fanfarei de adulți, cântă din 1934 și este dirijor de prin 1947-1948. E bucuros că nepotul său, învățătorul ILIE MIHĂILESCU, îi duce mai departe pasiunea zămislițoare de muzică.”

GHEORGHE JURMA

• „Fanfara din Lăpușnicu-Mare îi însoțea în cântec pe sătenii mei, la nedeile de două zile și două nopți – cum numai aici, în Almăj, se apropiau de fabulos – la măsuratul oilor de la pâlcurile din Poiana Mare și din apropierea

Fântâniei cu Leacu. Fanfara lăpușnicenilor cânta în toată Valea Almăjului, și dincolo de fruntariile ei, la botezuri, la nunți, la sărbătorile religioase de peste an. N-a lipsit de la festivalurile folclorice din zonă, din Caraș, din Banat și din țară. Ba, a cântat și peste hotare, în Iugoslavia, Germania, Belgia și în alte părți. Cântecele noastre de aici, neoaș românesc, izvodit din adierea frunzelor și șopotul izvoarelor, din tăria pietrei și hăulitul văilor.

A cântat și mai cântă...

Am ascultat-o, de dincolo de ape, în nenumărate amurguri de vară, repetând pe terasa minunatei Case culturale pentru a se putea prezenta cu fală la oarece concursuri. Am ascultat-o, cântând voinicilor ce plecau la armată și nu voiau să-i uite călcăturile de poveste. Am ascultat-o la Radio, la Muzeul Satului din Timișoara și din București. : „Negruța”, „Nevastă, soră, nevastă”, „Doina codrului”, „Hora almăjană” ori „Marșul fanfariștilor”. Aceeași sensibilitate în interpretare, aceeași precizie, aceeași patimi și simțiri transfigurate în cântec.

A cântat și mai cântă...

Întotdeauna cu ochii ațintiți, interpreți și public, la cel ce a crescut și grijit generații de fanfariști, la cel ce le-a fost „baci până la adânci bătrânețe”, pe scenă, la pădure, în stațiunile Litoralului, în marile metropole ale Europei: **uica Lica Iucu**, lăpușniceanul, almăjanul, izbăvitorul de doruri, semănătorul de miracole.”

IOSIF BĂCILĂ

RADIO TIMIȘOARA, EMISIUNEA „VIAȚA LITERARĂ” 23 ianuarie 2010, orele 20⁰⁵

Protagoniști: VERONICA BALAJ, redactor, scriitorul ION MARIN ALMĂJAN și poetul IOSIF BĂCILĂ

V. BALAJ: - Bine v-am regăsit, stimați ascultători, la o nouă ediție a emisiunii „Viața literară”. Sunt Veronica Balaj. Avem și de această dată doi invitați speciali; sperăm că toate cele ce vom afla de la domniile lor vor fi cât se poate de interesante, dar vă asigur că multitudinea informațiilor culturale, literare, revuistice, publicistice care ar trebui să fie prezentate pentru un **profil complex** ar presupune mult mai mult timp. Așa că ne vom referi doar la cele mai importante și la referințe și intersecții, la coordonate care definesc activitatea unui om de cultură, a unui scriitor, și merită să fie luate în atenție. Este vorba de **IOSIF BĂCILĂ**, profesor la Bozovici, în Almăj, și scriitor, veți vedea, nu doar de poezie, ci și autor de studii să le spunem, plus coordonatorul revistei *Almăjana*, care deja a împlinit 10 ani.

Prezent în emisiunea noastră este și domnul **ION MARIN ALMĂJAN**, scriitor recunoscut care, sigur, fiind vorba despre un confrate din Almăj, nu putea să nu fie la curent cu tot ce e mai reprezentativ și mai interesant de menționat. Există un focar cultural și-n acea parte de țară

și e bine să-l conturăm, există o tradiție așezată care, uite, își continuă existența și-n aceste vremuri extrem de tulburi, când se vorbește de-o anume criză a culturii și, poate, chiar există în anumite coordonate; dar important e că există la Bozovici, există în Caraș-Severin, în Almăj, și biblioteci, și reviste, și cărți, și oameni care le susțin. Bine ați venit în emisiunea noastră, domnule Iosif Băcilă!

I. BĂCILĂ: – Bine v-am găsit, vă mulțumesc pentru invitație, sunt încântat de faptul că mă aflu în Studioul de Radio Timișoara, dar și că alături de noi este scriitorul Ion Marin Almăjan, valoros prozator și unul dintre cei mai importanți publiciști pe care i-a avut România contemporană.

V. BALAJ: – Așa este. Domnule Ion Marin Almăjan, aveți emoții când vorbiți despre această parte culturală a lumii?

I.M. ALMĂJAN: – Ei, mai mult decât emoțiile sunt reverberațiile sentimentale, pentru că aici însoțesc, la emisiunea dumneavoastră, pe poetul Iosif Băcilă, nu doar în calitate de locuitor al Țării Almăjului, cum ne place

nouă să spunem, ci chiar de consătean; noi doi suntem născuți într-o frumoasă comună din Valea Almăjului, care se cheamă Dalboșeț, iar pe profesorul Băcilă, pe poetul Băcilă, pe cărturarul Băcilă, îl știu de foarte devreme, de când era copil...

V. BALAJ: – Vă leagă amintiri de diverse vârste și de diverse timpuri...

I.M. ALMĂJAN: – Sunt cu atât mai bucuros să vin într-o asemenea însoțire, ca să zic așa, cu cât domnul Iosif Băcilă este o personalitate, după opinia mea –și cred că e bine întemeiată – emblematică pentru zonă; el este nu doar profesor la Liceul din Bozovici, Liceul „Eftimie Murgu”, și un profesor de clasă, recunoscut pentru rezultatele muncii sale, rezultate care, firește, în cazul profesorului se fructifică în elevii care absolvă acel liceu și care reușesc în cea mai mare parte – în cazul lui – să intre ca studenți la diverse facultăți și să ajungă oameni de mare ispravă. Aceasta este calitatea profesorului.

Dincolo de calitatea profesorului unde, firește, părerea mea este oarecum tangențială, aș evidenția calitatea intelectualului. Într-o vreme, ehe, destul de demult, pentru noi, vorbim de zecile de ani, pe când era profesor la Școala elementară din Dalboșeț, domnul Iosif Băcilă era un organizator de excepție al unor manifestări culturale, lansări de carte și întâlniri cu scriitorii. Au rămas, cum să spun, în legendă, proverbiale, aceste întâlniri care aveau loc într-un Cămin cultural foarte mare și destul de frumos, unde se adunau de fiecare dată în jur de 500 de oameni, oameni maturi, subliniez acest lucru, deci nu elevi aduși cu forța de către școală, de dascăli, ci oameni, țărani, pe vremea aia încă mai erau țărani la Dalboșeț, ca și în zonă de altfel, ca și în România, oameni care veneau să asculte intelectualii, scriitorii din Timișoara. Deci, asta era – și este o mare calitate a domnului Băcilă – și, nu în ultimă instanță, ați vorbit de revista *Almăjana*, care apare de 10 ani, revistă de foarte bună factură, nu este o revistă cum s-ar părea a unui liceu, a unor elevi, este o revistă literară de un ridicat nivel publicistic, cu un conținut foarte bogat și cu colaboratori de marcă. Și ultima ipostază a domnului Băcilă este cea de poet, un poet care exprimă spiritul zonei – de **genius loci**, ca să zicem așa – de maximă strălucire, ca să mă exprim astfel, și care ar merita, după opinia mea, dar asta este o altă discuție, mai multă prețuire din partea Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor, al cărui membru nu este deocamdată, și regret foarte mult că nu și-au găsit interesul mai marii Filialei să-i propună să intre în această Asociație, ca membru.

V. BALAJ: – I-ați făcut un profil ilustrativ complex, iată meseria de profesor, de dascăl, este dublată – așa cum

ar trebui în multe cazuri să se întâmple – de un om de cultură, de un om care are și harul scrisului, și al înțelegerii fenomenului cultural; vorbind cu dumneavoastră înainte de emisie, ați mărturisit că vă faceți meseria așa cum trebuie și eu, din subtext, am dedus că, de fapt, sunteți, în afară de un om riguros, un dăruit, un pasionat și... dovadă sunt cărțile și revistele pe care le avem noi, aici. Domnule Iosif Băcilă, ați început sigur cu învățământul ca profesie, dar ca poet cum a fost, când a fost începutul?

I. BĂCILĂ: – Începutul a fost la Cenaclul „Eftimie Murgu” care „ființa” pe lângă Ocolul Silvic Bozovici, ca președinte avându-l atunci pe inginerul Mihai Vrabet, iar secretar – pe tânărul poet Iosif Băcilă, începător în ale scrisului; acolo am invitat scriitorii de marcă din Banat și din Caraș-Severin, printre cei prezenți – Octavian Doclin, Gheorghe Azap, Vasile Versavia, Sabin Opreanu, bineînțeles

Ion Marin Almăjan, Ion Florian Panduru, George Suru, și printre cei care au venit au fost și poeți care ne îndemnau **a scrie**, mai ales în peisajul acela încântător al Văii Almăjului, spuneau dumnealor, «n-ai cum să nu fii îndemnat spre lirică, spre poezie». Sigur, începuturile le-am făcut în revistele literare din această zonă, a Carașului și a Banatului, în revista „Semenicul” (Reșița) și, apoi, în revista „Orizont” (Timișoara), mai târziu și în celelalte reviste literare și de cultură din țară: „Familia”, „Transilvania”, „Luceafărul”, „Reflex” ș.a., ceea ce m-a îndemnat să încerc și apariția unui volum la Editura Facla, din Timișoara...

V. BALAJ: – Al cărui director era atunci domnul Ion Marin Almăjan (I.B.:... într-un volum colectiv). I-ați dat girul într-un fel...

I.M. ALMĂJAN: - Ei, vorba lui Ștefan cel Mare, iertați-mi lipsa de

modestie, „pre mulți i-am nășit”, ca să nu zic că „multora le-am fost baci”, lucruri mai puțin recunoscute astăzi...

I. BĂCILĂ: – Într-un volum colectiv de poezie, *Afinitățile izvoarelor*, din care printre alții făcea parte și Iosif Caraiman, prietenul și colegul meu din zona Caransebeșului.

V. BALAJ: – Apoi, ați ajuns, sigur, la un volum individual.

I. BĂCILĂ: – Am publicat mai multe cărți de poezie (7 la număr), bucurându-mă în 2007 de apariția unui volum selectiv, *Drumul unei sărbători*, volum ce aduce, într-o ediție de autor cele mai bune poezii (163 din cele peste 300 pe care le-am scris), publicate de-a lungul anilor în volume, în presa culturală și literară.

V. BALAJ: – Ați făcut o selecție din poeziile scrise de-a lungul vremii (I.B.: Da...). Ați făcut, totuși, o catalogare, după o judecată venită, mă rog, venită dintr-o maturitate poetică?

I. BĂCILĂ: – Da. Am avut, însă, în ajutor și pe fica mea, Florina-Maria Băcilă, lector dr. la Universitatea de Vest din Timișoara, și pe criticul literar Gheorghe Jurma, directorul Editurii TIM din Reșița, unde a și apărut cartea despre care am vorbit.

V. BALAJ: – Tot vorbim despre poezie, despre evoluție poetică, despre un număr impresionant de volume, despre atmosfera Almăjului „care te-ndeamnă la poezie”, dacă ai o anume structură și o poți percepe, te poți corela, te poți racorda artistic la această zonă... V-aș ruga pentru început să ne lecturați 1-2 poeme, să intrăm și noi în atmosfera poeziei dumneavoastră.

I. BĂCILĂ: – Aș începe cu o poezie dedicată profesorului meu de limba română, poetul David Blidariu, cel care mi-a fost îndrumător în anii de liceu și cel care mi-a trezit dragostea față de cuvânt și față de mirajul cuvântului.

BALADA GOSNEI

Mai stăruie, poete, pe strunele-ți târzii,
Deși împovărate și ne-înțelese chiar –
De așteptare, prunii torc gânduri străvezii,
Iar ceasul din știubeie se-ncurcă-n minutar!

În noaptea asta calmă, ca zâmbetul suav,
Pe culmea dinspre dealul cu făloșiri de mire,
Părem striviți de-azurul iambului tău grav
Visând a neogoi și-a vis de primenire.

Mai stăruie, poete, pe strunele-ți târzii,
Căci dorurile toate prin prunduri se aștern –
Și-n strălumina lunii, refă din noapte zi,
Din șopotul Nerganei un anotimp etern!

V. BALAJ: – Este clar că avem de-a face cu un filon al poeziei ușor tradiționale, dar care duce spre clasicitate, nu doar clasicitatea locurilor, ci și clasicitatea expresivității. Și vreți să ne propuneți și un *Poem din Valea Miracolelor*...

I. M. ALMĂJAN: – Așa se cheamă Valea Almăjului, pe care poetul Băcilă a „botezat-o” „Valea Miracolelor”, și foarte mulți dintre colegii (sugestiv), dintre cei care au auzit și au citit această sintagmă, o folosesc chiar și în scris.

V. BALAJ: – Deci, poetul a dat un supranume zonei (IMA: Da, da).

I. BĂCILĂ: – Mi s-a părut că această zonă, uimitor de frumoasă, cu mari valori istorice și culturale, merită un nume (pe măsură) în sfera culturii și în sfera literaturii, mi s-a părut că această Vale, care te îndeamnă să trăiești și să-ți găsești rosturile, să aibă numele **Valea Miracolelor**. De altfel, sintagma a fost preluată și de alți confrăți și-n unele din scrierile mele – mai ales în cele de poezie – găsim această formulă. De aceea, v-aș propune și un *Poem din Valea Miracolelor*.

V. BALAJ: – Chiar vă rugăm și faptul că poetul dă un topos și, geografic vorbind, în limite geografice, nu doar în formulă artistică și simbolică, îi dă un nume locului, mi se pare chiar un lucru semnificativ; o să se-ntâmples și am

dori astfel ca peste o vreme să fie trecut la supratitlu: Valea Almăjului, supratitlu Valea Miracolelor.

I. BĂCILĂ: – Se dedică acest poem profesorului Alexandru Nemoianu, de loc din Valea Almăjului, trăitor la „Vatra Românească”, în America, cel care de multe ori venind înspre Almăj ne-a fost alături și care a trăit „neîndestulat” de frumusețile și valorile culturale ale acestei zone.

POEM DIN VALEA MIRACOLELOR (Bigăr - Paralela 45)

În Valea aceasta a râurilor,
a pietrelor,
a morilor
și a florilor –
pasărea cu aripi de lună
adună
potecile dinspre Fântâna cu Leacu',
dinspre Dragomireana și dinspre buna-bună!

În Valea aceasta a dorurilor,
a curcubeielor și a ciutelor
cu ochi blânzi și peste fire de umezi,
grâul se pârguie, fără vârstă,
cântând

*Sfinte Dumnezeule, Doina Gosnei,
Fire trandafire –
„Sânziana e mireasă
și Cuvântul mire!”*

În Valea aceasta a iorgovanilor,
coborători din zei,
împătimiți ca zeii,
Pan, Glad, Ioan Sârbu, Murgu și Doda
s-au altoit frasinii, fagi, ulmi,
mesteceni și goruni,
livezi cu cireși, meri, peri, pruni,
purtând pe umeri mănăstiri, biserici,
nunți, nedei, botezuri și alte minuni!

În **Valea** aceasta, a **Miracolelor**,
numele Poetului
e mai adevărat decât frunza
și, tot mai firesc, nesfârșit de albastru,
tăria lui ține cerul aproape –
ca o poveste,
ca o călătorie,
cu cât s-au înmiresmat tufele de sângeri:
a fost, este, va să fie!

V. BALAJ: – Vasăzică, din permanentă și din mit, de la Sânziene și de la alte sărbători trece acest farmec al existenței și al permanenței mitologice sau, să zicem miraculoase, asta mi s-a părut interesant, și numele unor oameni reprezentativi. Am remarcat că l-ați citat aici pe **Murgu** și, apoi, **Poetul**, cu titlu generic.

I. M. ALMĂJAN: – Ați remarcat, chiar în această poezie, cum se fixează niște imagini simbol care sunt imagini simbol ale întregii sale creații poetice, ne vorbește despre râuri, în Valea aceasta a râurilor, a morilor, a pietrelor, a oglinzilor, a sânzienelor. Iată sunt acestea câteva imagini simbol ale creației lui Iosif Băcilă; aș remarca, dincolo de acest lucru, plasticitatea limbajului, prin folosirea unor cuvinte din graiul local, cuvinte din „băbăluc”, extrem de explozive. Explozive prin sensuri, culoare ș.a.m.d.

V. BALAJ: – E ca o chintesență a unei înțelepciuni.

I. M. ALMĂJAN: – În cealaltă poezie, vorbea de „știubeie”, un termen specific (se mai păstrează și azi termenul), dar sunt multe alte cuvinte din grai care mie mi se par frumoase, elemente arhaice, care sunt încă actuale, colorate și pline de sensuri, din bogata Țară a Almăjului, bogată în toponime, de pildă; toponimia este fabuloasă, luxuriantă, la fel ca și graiul bătrânilor, mai puțin cel de acum, nivelat, cel care preia din limba literară și e folosit astăzi. Noi vorbim de graiul pitoresc al bunilor și străbunilor noștri.

V. BALAJ: – Și, iată, vine poetul care statornicește anumite elemente, puncte de reper, existențiale, cu farmecul lor, pentru că altfel toate s-ar pierde. Poetul e „salvatorul” în cazul de față... (IMA: Sigur). De fapt, precizați la modul generic acest rol și rost al poetului. O implicare vădită în tot ce înseamnă nuanțe de viață specifică în zona respectivă, o poezie care în felul acesta vă singularizează, pentru că veniți dintr-o zonă singulară și știți să dați expresivitate a ceea ce ați văzut, ați simțit, ați trăit... În afară de aceste simboluri, la care se referea și domnul Ion Marin Almăjan, și care sunt parte din eșafodajul gândirii dumneavoastră poetice, spuneți-ne dacă, în cele 7 volume, singur ați vrut sau a venit de la sine o oarecare modificare de ritm artistic, de expresivitate artistică.

I. BĂCILĂ: – Bineînțeles că am avut câteva repere, câteva modele, pe cei care au scris înaintea mea, și i-aș enumera pe Gheorghe Azap, Vasile Versavia, pe Nicolae Dolângă, dar trebuie să spun că am crezut întotdeauna în mirajul cuvântului, în fascinația rostirii din această zonă de țară și mi s-a părut firesc ca cel care reia, care preia frumusețea expresiei din zona Almăjului, plasticitatea (pitorescul) cuvântului din Sudul Banatului sau, cum îl numim noi, Banatul Montan, să fie Poetul, venind să ne dea nouă frumusețe exprimării și cuvântului românesc; pentru că până la urmă, așa cum spunea și Lucian Blaga, Poetul nu este numai un mânuitor al cuvântului, ci și un mântuitor al înțelesurilor lui.

V. BALAJ: – Și cuvântul are mare greutate întotdeauna în poezie și în literatură și ne bucurăm că dumneavoastră sunteți parte dintre cei care ați acordat o atenție specială „dezghiocării” sensurilor cuvântului, dovadă că, spunea domnul Almăjan, ați folosit într-un anume context, sugestiv și simbolic, anumite expresii, și aplecarea asupra cuvântului, cred, ați transmis-o și fiicei dumneavoastră care are o lucrare absolut reprezentativă, *Omonimia*, prezentată ca lucrare de doctorat, dar care presupune un studiu extraordinar asupra acestei probleme.

I. BĂCILĂ: – Este o primă privire monografică

asupra *Omonimiei în limba română* într-o carte de 400 de pagini. Sigur, este teza ei de doctorat la care a lucrat peste șase ani și în care privește fenomenul acesta lingvistic în prima parte a lucrării, dar se desfășoară și înspre felul cum se percepe omonimia la nivelul graiurilor populare, apoi și în alte limbi (engleză, germană, rusă, franceză ș.a.), venind să ne explice cum apare fenomenul omonimiei în textul literar, fiindcă, până la urmă, și ea (omonimia) este legată de literatură (de sensurile) și mirajul cuvântului.

V. BALAJ: – Asta voiam să remarc, faptul că ați reușit să transmiteți și fiicei dumneavoastră – ca pe o valoare morală, nu ca pe o îndatorire morală – respectul și iubirea față de cuvântul rostit nu doar în zonă, cuvântul în general, dar... pornind de la cuvântul din zonă.

Aș vrea să revenim la poetul Iosif Băcilă, la cel care știe și rigoarea informației să o așeze în pagină. Aveți răspunderea unei ediții **EFTIMIE MURGU**, ediție foarte elegantă – *Eftimie Murgu (1850-1870) – Erudiție și Faptă*, carte pe care dumneavoastră ați coordonat-o. Pentru ca să coordonați asemenea tom înseamnă multă responsabilitate față de datele din istorie, chiar față de atmosferă. Domnul Ion Marin Almăjan mă privește condescendent, dumnealui care a scris despre Eftimie Murgu renumitul roman *În afara gloriei*. Nici nu mai spun nimic despre Eftimie Murgu, vă las pe dumneavoastră...

I. M. ALMĂJAN: – Da, nu vreau nici eu să mai vorbesc acum despre Eftimie Murgu, ci despre această carte care s-a născut la sărbătoarea celor 10 ani de apariție a revistei *Almăjana*, cu textele care au apărut în interiorul revistei în cursul vremii. A fost o idee foarte bună a lui Iosif Băcilă că a făcut acest lucru – a adunat texte care sunt scrise de istorici, scriitori, publiciști, de oameni cu greutate, personalități remarcabile, și care au dus la alcătuirea unui asemenea volum foarte fătos, foarte arătos, arată bine...

V. BALAJ: – Arată foarte bine, dar și numărul de pagini este impresionant, adică adună foarte multe date!

I. M. ALMĂJAN: – Să ne-nțelegem, domnul Iosif Băcilă nu este un industriaș, nu este un om cu avere, ca să zic așa, este doar un intelectual, și ca să publice o carte de asemenea structură, de patru sute și ceva de pagini, trebuie să ai niște bani la dispoziție, trebuie să faci niște diligențe să obții niște fonduri de la diverși sponsori – este o stare, dacă nu de umilință, este totuși o stare pe care o încercăm astăzi noi, intelectualii, din păcate; cartea odată publicată nu-ți întoarce banii înapoi, banii rămân cheltuiți și atâta tot, nu rămâi deci cu satisfacția lucrului tipărit și ca să obții 60-70-80 de milioane cât costă acum o asemenea carte trebuie să bați la multe uși, lucru nu întotdeauna plăcut.

V. BALAJ: – N-ar fi făcut acest gest profesorul și poetul Iosif Băcilă, poetul n-ar fi fost atât de inventiv, de perseverent, desigur, dacă nu era această dragoste pentru statornicia locului, pentru limbajul, pentru evenimentele și valorile din zonă, pentru numele oamenilor care au însemnat ceva pentru cultura română și au plecat din zonă ori s-au raportat la zonă. Spuneți-ne, domnule Iosif Băcilă, de unde ați pornit în construirea acestei cărți?

I. BĂCILĂ: – Acum doi ani, mi s-a părut interesant să selectez din paginile revistei *Almăjana* cele mai valoroase

poezii care s-au publicat de-a lungul timpului, cu cei mai talentați tineri ce și-au văzut numele în revista noastră – unii dintre ei fiind elevi ai liceului, alții au terminat liceul și sunt studenți, iar alții sunt astăzi ingineri, profesori, psihologi, directori de bănci. Important era ca cei prezenți în această *Antologie de poezie tânără* să-și vadă numele și într-o carte (*Mai blânzi decât liniștea ochilor*), chiar dacă nu toți vor ajunge mari poeți, cu siguranță vor fi cititori îndrăgostiți de poezie. Dat fiind faptul că în luna mai (2009) se împlinesc 10 ani de la prima apariție a revistei *Almăjana* și 80 de ani de la ridicarea monumentului lui Eftimie Murgu, la Bozovici, mi s-a părut firesc să selectez din *Almăjana* cele mai bune și documentate eseuri și articole legate de personalitatea lui Eftimie Murgu, El – Eftimie Murgu, Almăjanul, Eftimie Murgu – Revoluționarul, Profesorul, Omul politic, Bănățeanul, cel care și-a pus întreaga viață în sprijinul Neamului Românesc.

V. BALAJ: – Spuneți-ne câteva nume care au publicat de-a lungul anilor (studii) despre Eftimie Murgu în revistă.

I. BĂCILĂ: – În primul rând cercetătorii și istoricii, dar și prozatorii și alți oameni de cultură din Banat, din țară, chiar de peste hotare. Aș spune că în paginile cărții și-au găsit numele personalități de marcă și care au sesizat diversele preocupări ale lui Eftimie Murgu: lingvistică, muzică, folclor, istorie ori, așa cum spuneam mai devreme, omul de atitudine. Semnează (uitându-mă la cuprins): Ion Marin Almăjan, Florina-Maria Băcilă, Iosif Băcilă, Dana Antoaneta Bălănescu, Constantin Brătescu, Ioan-Nicolae Cenda, Ionel Cionchin, Iancu Conciatu, Aurel Contrea, Dumitru Daba, Octavian Doclin, Petru Novac Dolângă, Constantin Gomboș, Nicolae Irimia, Valeriu Leu, Gheorghe Luchescu, Alexandru Metea, Alexandru Nemoianu, Pavel Panduru, Constantin Juan-Petroi, Doru Popovici, Dumitru Popovici, Rista Popovici, Dănilă Sitariu. Important ar fi să

spunem că această carte s-a bucurat de o primire deosebită din partea comentatorilor literari, din partea istoricilor, din partea studenților și s-a epuizat foarte repede după apariție. Este merituos gestul, strădania Editurii Excelsior Art din Timișoara, a doamnei Corina Victoria Bădulescu care a propus îngrijitorului lucrării apariția ediției a doua în cel mai scurt timp; bănuiesc că spre finalul lunii decembrie (începutul lui ianuarie) cei interesați pot să consulte ediția a doua cu texte adăugite și imagini foto, precum și o actualizare a bibliografiei selective.

V. BALAJ: – Ați menționat un lucru mai aparte, ca să aflăm că Editura este interesată să reediteze o carte în scurt timp și încă o carte în care sunt prezente studii de specialitate (și istorice, și lingvistice, și cu trimitere la o vastă bibliografie!).

I. BĂCILĂ: – Aș adăuga că partea a doua a cărții (*Addenda*) cuprinde texte și fragmente din opere literare semnate de Alexandru Nemoianu, Ion Marin Almăjan, Iosif Băcilă, Pavel Bellu, Aron Cotruș, inspirate din viața sau activitatea lui Eftimie Murgu; pentru că e știut faptul că scriitorii își leagă opera și de activitatea unor mari personalități culturale românești (amintesc doar scrierile romanțate despre Mihai Eminescu ori Nicolae Bălcescu).

Aș vrea să expun aici părerea că, dacă la-nceput am fost îndoit de faptul de-a adăuga acestei lucrări și fragmente din opere literare, m-am bucurat când studenți, foști elevi de-ai mei, mi-au mărturisit că nu știau de atâtea preocupări literare legate de Eftimie Murgu – emblemă a Văii Almăjului, a Banatului și, sigur, a Neamului Românesc întreg.

(Continuare în numărul viitor)

Transcriere de pe banda magnetică: IOSIF BĂCILĂ

POEZIA MARILOR SĂRBĂTORI CREȘTINE

MIHAI EMINESCU

ÎNVIEREA

Prin ziduri înnegrite, prin izul umezelii,
Al morții rece spirit se strecură-n tăcere;
Un singur glas îngână cuvintele de miere,
Închise în tartajul străvechii evanghelii.

C-un muc în mâini moșneagul cu barba ca zăpada,
Din cărți cu file unse norodul îl învață
Că moartea e în luptă cu veșnica viață,
Că de trei zile-nvinge, cumplit muncindu-și prada.

O muzică adâncă și plină de blândețe
Pătrunde tânguioasă puternicele bolți:
„Pieirea, Doamne sfinte, căzu în orice colț,
Căci a căzut în însuși izvorul de viețe.

Nimic înainte-ți e omul ca un fulg,
Ș-acest nimic îți cere o rază mângâioasă.
În pâlcuri sunătoare de plânsete duioase
A noastre rugi, Părinte, organele se smulg.”

Apoi din nou tăcere, cutremur și sfială
Și negrul întuneric se sperie de șoapte...
Douăsprezece ceasuri răsună... Miez de noapte...
Deodată-n negre ziduri lumina dă năvală.

Un clocot lung de glasuri vui cu bucurie,
Colo-n altar se uită și preoți și popor
Cum din mormânt răsare Christos învingător,
Iar inimile toate s-unesc în armonie:

„Cântări de laude înălțăm
Noi, Ție, Unuia.
Primindu-l cu psalmi și cu ramuri,
Plecați-vă neamuri,
Cântând Aleluia.”
„Christos a înviat din morți,
Cu cetele sfinte,
Cu moartea pe moarte călcând-o
Lumina aducând-o
Celor din morminte!”

TUDOR ARGHEZI

DE PAȘTI

La toate lucarnele și balcoanele
Au scos din cer îngerii icoanele
Și-au aprins pe scări
Candele și lumânări.

Orașele de sus, în sărbătoare
Au întins velințe și covoare
Și ard în potire
Mireasmă subțire.

Și din toate ferestrele odată,
Mii și sute de mii,
Heruvimii fac cu mâna buclătată
La somnoroșii noștri copii.

LUCIAN BLAGA

ÎNVIERE

În azur se simt întoarceri.
Vânăț fum de vreascuri ude
S-a întins în tot orașul.
Undeva un zbor se-aude.
Sus, cocorii desfășoară
Ieroglifă din Egipt.
Dacă tâlcul l-am pricepe
Inima ar da un țipet.
În copaci, prin vechi coroane,
Seva urcă la artere
S-ar părea că-n țevi de orgă
Suie slava de-nviere.

Muguri fragezi sfarmă scoarța,
Solzi și platoșe, găoace.
Grav, miracolul ne miră
Cum începem, cum se face.
Fiece sămânță-nălță
De pe un mormânt de piatră.
Suferința are-un cântec
Și nădejdea are-o vatră.

RADU GYR

RUGĂ

Doamne, fă din suferință
Pod de aur, pod înalt,
Și, din lacrimă, velință
Ca-ntr-un pat adânc și cald.

Din nelegiuiri nedrepte
Roade făcă-se și vin.
Din înfrângeri, scări și trepte,
Din căderi urcuș alpin.

Din veninul strâns în cană,
Fă miresme ce nu pier.
Și din fiecare rană
O cădelniță spre cer.

Și din orișice dezastru
Ori crepuscul strâns la piept,
Doamne, fă lăstun albastru
Și fă zâmbet înțelept.

TRAIAN DORZ

E ZIUA BUCURIEI AZ'

E ziua bucuriei az'
și-a cântului curat,
nu-i niciun suflet cu necaz,
azi nu curg lacrimi pe obraz,
căci lumea-ntreagă cântă az':
– Hristos a înviat!

E Ziua Sfintei Învieri
și-a harului curat,
uitând durerile de ieri,
primind cerești și noi puteri,
părtași slăvitei înfieri,
– Hristos a înviat!
E ziua marii îndurări
ce harul sfânt ne-a dat,

azi prețul multelor iertări
ne-a dat a Lui răscumpărări,
e-un soare nou pe-a noastre zări,
– Hristos a înviat!

E ziua dulcii mângâieri
și-a gândului curat,
voi, cei ce-ați suferit dureri
și-ați plâns fără nădejde ieri,
s-înfrânte-a iadului puteri,
– Hristos a înviat!

E ziua mării buruiți
a Celui ce-a luptat,
câți îndurata-ți umilinți
'nălțați a voastre năzuinți,
cântând cu cetele de sfinți:
– Hristos a înviat!

VASILE MILITARU

CHRISTOS A ÎNVIAT!

Christos a înviat! Ce vorbă sfântă!
Îți simți de lacrimi ochii uzi,

Și-n suflet parcă serafimii-ți cântă,
De câte ori, creștine, o auzi.

Christos a înviat în firul ierbii,
A înviat Christos în adevăr,
În poienița unde zboară cerbii,
În florile de piersic și de măr.
În stupii de albine fără greș,
În vântul care-adie mângâios,
În ramura-nflorită de cireș –
Dar vai, în suflet a-nviat Christos?...

Ai cântărit cu mintea ta, creștine:
Cât bine ai făcut sub cer umblând?
Ești tu pornit măcar acum spre bine?
Măcar acum te simți mai bun, mai blând?
Simți tu topită-n suflet vechea ură?
Mai vrei pierzare Celui plin de har?
Ți-ai pus zăvor pe bârfitoarea gură?
Iubirea pentru semeni o simți – jar?

O! Dacă-aceste legi, de-apusuri sfinte,
În aur, măcar azi, te-au îmbrăcat –
Cu serafimii-n suflet, imn fierbinte
Ai drept să cânti: „Christos a înviat!”

OPINII

PLEDOARIE PENTRU FILOLOGIE SAU CÂND ADEVĂRUL NU E TOCMAI ADEVĂRAT

Cu voia dumneavoastră, am să vă provoc la un exercițiu de imaginație și îi invit în jocul meu pe cei mai buni elevi umaniști de azi și din anii trecuți, pe cei care au avut note mari la literatura română, pe premianții la olimpiade. Imaginați-vă următorul dialog la bibliotecă, înaintea sfârșitului de semestru:

ELEVUL OLIMPIC (FOARTE SERIOS): Avem de citit destul de mult în vacanța aceasta. Dar din lista lungă, vă rog să îmi aduceți deocamdată doar *Cântarea României* a lui Nicolae Bălcescu și *Letopisețul Țării Moldovei* de Simion Dascălul...

BIBLIOTECARA (PRIVINDU-L CU MILĂ): Băiete, nu avem așa ceva, mai informează-te, iar apoi vino să rezolvăm problema.

„Ah, nu se poate!”, veți spune.
Și totuși...

Există lucruri pe care le știm parcă dintotdeauna. Le citim în cărți, ni le spun profesorii, le luăm de-a gata, prea puțin punem întrebări. Poate ne permitem un pic mai multă iscodire în privința rostului unei metafore în poezie sau al

unei ironii în textul dramatic, dar de ce să ne îndoim de autorul notat sub titlul cărții?! Mă grăbesc să vă liniștesc: de cele mai multe ori, nu este cazul să avem dubii în privința aceluși nume. Numai că în unele situații – puține, în raport cu literatura pe care o cunoaștem – adevărul este sau poate fi altul decât cel predat și știut de toată lumea. Domeniul umanist în care îndoielile de acest tip reprezintă condiția mersului înainte al științei este, prin excelență, *filologia*, iar unul dintre cele mai interesante și dificile demersuri filologice îl reprezintă studierea unui text în vederea stabilirii datelor de identificare a acestuia (paternitate, date, localizare, filiație), atunci când, dintr-un motiv sau altul, ele nu sunt consemnate în textul propriu-zis ori există suspiciuni în privința corectitudinii lor.

Ambele texte din micul nostru scenariu pun probleme în legătură cu adevărul lor autor. În cele ce urmează le expunem foarte succint cazul, în speranța că le vom trezi iubitorilor de literatură curiozitatea de a urmări întregul demers științific consacrat acestora și că vor conștientiza importanța filologiei în edificarea culturală a românilor. Cum putem pretinde că susținem cultura unui neam și valorile lui spirituale, dacă nu susținem eforturile de lămurire a trecutului ei? Cum putem să justificăm o

nest pretențiile noastre de a ne fi respectate drepturile de autor pentru orice text pe care îl emitem, când neglijăm o disciplină care se străduiește să repună în drepturi oameni de cultură care, în veacuri anterioare, nu au fost grijulii cu acest aspect? Nădăjduim, de asemenea, că cititorii noștri se vor lăsa seduși de latura pasională a studiului, comparabilă cu investigațiile detectivistice (termenul îi aparține lui George Călinescu) cu care ne-au obișnuit romanele Agathe Christie sau ale lui Arthur Conan Doyle!

În privința *Letopisețului Țării Moldovei până la Aron vodă* se acceptă îndeobște opinia că îi aparține lui Grigore Ureche. Sub numele lui este editată astăzi, iar în cuprinsul ei interpolările lui Simion Dascălul și ale lui Misail Călugărul sunt atent delimitate. Dar această părere pe care o formulase M. Kogălniceanu și pe care s-au străduit să o demonstreze și să o susțină cu mereu mai multe dovezi cercetători precum P.P. Panaitescu și Liviu Onu nu este singura pentru care există argumente solide: la începutul secolului trecut, Constantin Giurescu îl indica pe Simion Dascălul ca autor singular al cronicii ajunse până la noi, iar Constantin C. Giurescu, ceva mai târziu, publica letopisețul ca operă a doi autori, Grigore Ureche și Simion Dascălul. Pentru omul de știință iubitor de claritate, coexistența celor trei teze privind paternitatea primei noastre cronici scrise în limba română obligă la o revizuire temeinică, fără prejudecăți a fiecăreia. Un astfel de demers a întreprins nu cu mult timp în urmă profesorul ieșean N.A. Ursu, constatând de la bun început că cele trei păreri se întemeiază pe cel puțin o presupunere eronată: că singura formă în care a fost redactată vreo cronică a Moldovei în vremea lui Grigore Ureche este cea românească. Or, nu există nicio dovadă că textul original, cel pe care l-a comentat și l-a folosit Simion Dascălul, a fost scris în românește. În al doilea rând, N.A. Ursu constată că deosebirile lingvistice și stilistice pe care le-a invocat P.P. Panaitescu pentru a delimita „adaosurile” lui Simion Dascălul și ale lui Misail Călugărul de „textul lui Grigore Ureche” nu sunt atât de relevante pe cât se crede. Dimpotrivă, există în a) *prefața semnată de Simion Dascălul*, în b) *așa-zisele interpolări* și în c) *restul cronicii* un mare număr de sintagme, expresii, cuvinte și forme care conferă o surprinzătoare unitate textului – ceea ce ar îndreptăți o singură teză privind paternitatea întregului text: a lui Simion Dascălul.

Demonstrația complexă este făcută de către N.A. Ursu în studiul **Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă**, *opera lui Simion Dascălul*, publicat în volumul *Contribuții la istoria literaturii române. Studii filologice*, Iași, Editura Cronica, 1997, p. 22-93¹. Principala metodă pe care o aplică cercetătorul este cea a analizei comparative din perspectivă stilistică și lingvistică asupra celor trei categorii de texte pomenite mai sus, considerate a alcătui letopisețul în întregime. Sunt identificate astfel peste cincizeci de clișee sintactice și stilistice, precum și numeroase cuvinte comune, uniform distribuite în text, dintre care unele au grad ridicat de specificitate. Este de remarcat că, exceptând câteva construcții, clișeele respective nu caracterizau limba română literară veche în ansamblu ori măcar varianta literară moldovenească, deci nu puteau fi cunoscute în mod

natural, independent de trei cărturari diferiți. În schimb, ele se constituie în *particularități ale stilului unui scriitor*, ale stilului *unuia* dintre cei trei pomeniți până acum în studiile de specialitate. Analiza efectuată de profesorul ieșean conduce spre concluzia că „*întregul letopiseț a fost redactat în întregime de Simion Dascălul*, așa cum afirmă el în ultima frază a prefeței: «am izvodit din toate izvoadele într-un loc și am făcut unul desăvârșit»” (p. 82). Acele *izvoade* folosite de cronicar par a fi, printre altele, un letopiseț al lui Grigore Ureche și o cronică internă, ambele redactate în slavonă. Cea de-a doua concluzie interesantă a studiului derivă tot din constatarea unității lingvistice și stilistice a textului: „nu există un interpolator Misail Călugărul” (p. 85), ci, probabil, doar un simplu copist *Misail* „care va fi semnat una dintre primele copii ale letopisețului alcătuit de Simion Dascălul” (p. 89).

Suntem obișnuiți, când vine vorba de începutul istoriografiei românești sau al artei narative, să recităm pe nerăsuflăte, conștiincios, în ordine cronologică, numele a trei cronicari moldoveni: Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce... În lumina celor arătate de reputatul filolog N.A. Ursu însă, cărturarul care deschide seria este de fapt mult blamatul până acum Simion Dascălul.

*

Un caz foarte complicat este cel al poemului în proză *Cântarea României*, (publicat anonim la Paris, în 1850, cu o prefață de Nicolae Bălcescu), din mai multe motive: în el sunt implicate declarațiile contradictorii ale mai multor scriitori de la mijlocul secolului al XIX-lea; a apărut într-o epocă de exaltare patriotică, când ideea de națiune și țară era considerată mai nobilă decât cea de individ, fie el și creator – de unde declarația romantică a lui Nicolae Bălcescu că ar fi descoperit poemul în biblioteca unei mănăstiri; a avut parte de două publicări în variante diferite (în „România viitoare”, la Paris, în 1850 și în „România literară”, în 1855); există o versiune franceză a poemului, în manuscris, a lui Alecu Russo; în prefața scrisă cu ocazia publicării la Paris, Bălcescu mărturisește că el însuși „se nevoia” a descoperi și a scrie o asemenea istorie.

Interesant este că până în jurul anului 1900, *Cântarea României* a fost atribuită aproape în unanimitate lui Nicolae Bălcescu, nu numai de către scriitorii contemporani lui (excepția o constituie convingerea lui V. Alecsandri de după 1863 că textul este al prietenului său Alecu Russo), ci și de istorici ai limbii și literaturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Aron Densusianu, I. Nădejde, Enea Hodoș, Gh. Adamescu, N. Iorga. În 1901 însă, P.V. Haneș l-a indicat pe Alecu Russo ca autor al poemului, motivându-și afirmația pe mai multe fapte, printre care asemănarea „izbitoare” dintre operele lui Russo și *Cântarea României*. Ulterior, au acceptat opinia lui P.V. Haneș nume ilustre precum Ovid Densusianu, Ion Bianu, Garabet Ibrăileanu, chiar și N. Iorga etc. și, în urma lor, aproape toți criticii și istoricii literaturii române. Încercările imediate sau de mai târziu ale lui N.I. Apostolescu și Lucian Predescu de reatribuire a paternității lui Nicolae Bălcescu nu au avut suficientă forță pentru a se impune în conștiința majorității.

Comparând însă fără prejudecăți textul poemului

Cântarea României cu scrierile lui Alecu Russo pe de o parte și cu cele ale lui N. Bălcescu pe de altă parte, se constată că „asemănările izbitoare” nu apar între poem și scrierile moldoveanului Alecu Russo, ci între poem și scrierile istoricului muntean N. Bălcescu. Primul care a demonstrat acest lucru, urmărind fapte ce țin de conținutul de idei, de limba și stilul celor trei categorii aduse în discuție a fost G.C. Nicolescu, în articolul *Paternitatea Cântării României*, publicat în „Limbă și literatură”, I, 1955. Argumentele lui au fost îmbogățite prin observațiile lui N.A. Ursu, în studiul *Cântarea României, opera lui Nicolae Bălcescu*, publicat în volumul citat deja, p. 451-491. După modelul lui G.C. Nicolescu, cercetătorul ieșean analizează în paralel fragmente din operele lui Bălcescu (în special din *România supt Mihai-Voievod Viteazul*, dar și din alte scrieri, precum articolele *Despre starea soțială a muncitorilor plugari*, *Mersul revoluției în istoria românilor* etc.) și din *Cântarea României*, subliniind asemănările și, în multe situații, identitatea de formă și de conținut între texte. Oferim spre exemplificare din studiul lui N.A. Ursu (p. 468) numai un caz de identitate între anumite pasaje. La sfârșitul capitolului al XXXVII-lea din cartea a doua a lucrării *România supt Mihai-Voievod Viteazul* se găsește un fragment din *Cântarea României*, abil prezentat ca „preluare” dintr-o operă anonimă, N. Bălcescu nedezmințându-și aici afirmația în legătură cu geneza poemului: „Pentru aceea putea acum aceștia, cu dreaptă fală, să strige lui Sinan, împreună cu un poet al lor popular: «Ce te-ai făcut, mare vizir? Unde-ți sînt voinicii, pașo cu trei tuiuri? Vântul împotrivirei sfarmă zăbalele armăsarilor tăi; năvala se trase înapoi spăimântată de pepturile goale ale vitejilor»”; fragmentul apare așa în poem (versetul 33): „Strigătele luptătorilor și clăncăirea paloșelor încrușișându-se răsun cu huiet: ce te-ai făcut, mare vizir?... Unde-ți sînt voinicii, pașo cu trei tuiuri? Vântul împotrivirei sfarmă zăbalele armăsarilor tăi... Năvala se trase înapoi spăimântată de pepturile goale ale vitejilor”. În afara pasajelor ample, pot fi identificate în texte expresii, unități frazeologice, sintagme (*oamenii sângiurilor, ziua izbândirii, slobozenia din afară, căciulă turcănească* etc.) care se întâlnesc frecvent în operele lui Bălcescu, dar nu și în cele ale lui Russo. De asemenea, există o legătură între felul cum sunt alcătuite unele fraze și perioade din *Cântarea României* și din opera lui Bălcescu (aspect analizat pe larg de Tudor Vianu ca parte a artei oratorice la istoricul muntean).

Varianta publicată în 1855 în „România literară” de către Alecu Russo este o reproducere a textului lui Bălcescu, cu greșeli de lecțiune determinate de necunoașterea de către moldoveanul Alecu Russo, în profunzime, a limbii literare muntenești și cu intervenția (neinspirată) a lui în încercarea de a-și lămurii textul. De pildă, Russo nu a înțeles termenul *văltura* „a se întoarce înapoi” (< *vâltoare* „vârtej de apă”, termen cu circulație mai redusă în Moldova) și l-a înlocuit prin *vulturi mari*: „un nor de corbi fâlfăia pe d-asupra corcâind, *văltura* și se învârteja în văzduh, ș-apoi d-odată se azvârlea cu iuțeală peste oase...” (la Bălcescu), față de „un nour de corbi fâlfăia pe deasupra corcâind, *vulturi mari*

se învârteja în văzduh, ș-apoi dedată se azvârlea cu iuțeală peste oase...” (la Russo) (p. 479). Dacă în cazul prezentat aici opțiunea pentru *vulturi mari* în locul lui *văltura* este posibilă în *extremis* în text (formele verbale *se învârteja* și *se azvârlea* nu sunt greșite pe lângă pluralul *vulturi mari*, cunoscută fiind norma literară a epocii vechi care păstra identitatea de formă dintre indicativul imperfect la persoana a III-a singular și la plural), în alte situații Alecu Russo a denaturat până la confuzie și obscuritate textul, ca în următorul fragment: „pacea aduce legea care chizășuiește, iar nu asuprește... legea, rod al slobozeniei... legea care apără pe cel *slobod* de nedreptate și nu apasă pe sârmanul în folosul bogatului” (versetul 14 în versiunea Russo), față de „Pacea aduce legea care chizășuiește, iar nu asuprește... legea, rod al slobozeniei... legea care apără pe cel *slab* de nedreptate și nu apasă pe sârmanul în folosul bogatului” (în versiunea Bălcescu) (p. 485). Se înțelege din context că este mai potrivit să se vorbească despre opoziția dintre *slab* și *puternic* („potentat” – categorie sugerată doar), după modelul *sârman – bogat*, decât despre perechea *slobod – puternic*, a cărei putere de sugestie aici este nulă.

Toate aceste realități conduc la concluzia că textul în discuție îi aparține, în ciuda misterioasei declarații din *Precuvântare*, lui Nicolae Bălcescu și, pe cale de consecință, *Cântarea României* „trebuie publicată sub numele lui Nicolae Bălcescu, adevăratul ei autor, și, bineînțeles, în versiunea originală, din 1850, care este superioară din toate punctele de vedere celei din 1855” (p. 491).

*

Sunt acestea numai două din textele pe care unul din cei mai reputați filologi ai momentului le-a analizat în vederea stabilirii paternității lor. Studiile sale au fost reunite în trei volume apărute în ultimii treisprezece ani: primul a fost pomenit aici, iar celelalte două sunt *Contribuții la istoria culturii românești. Studii și note filologice*, Iași, Editura Cronica, 2002 și *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea. Studii filologice*, Iași, Editura Cronica, 2003. Cea mai recentă carte a profesorului ieșean se înscrie în aceeași direcție: *Paternitatea Istoriei Țării Rumânești atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, Iași, Editura Cronica, 2009, al cărei obiect de studiu este începutul de cronică intitulat *Istoria Țării Rumânești, întru care să cuprindă numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci, și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpânit, până și în vremile de acum cum s-au tras și stă*. Este posibil însă ca autorul identificat de către N. Iorga în persoana stolnicului Constantin Cantacuzino să nu fie cel real. Este posibil ca paternitatea să îi aparțină altuia, mult mai puțin celebru decât Stolnicul, dar ale cărui merite în istoria culturii românești și a limbii literare încep a fi recunoscute prin contribuția lui N.A. Ursu. La conținutul acestui studiu însă ne vom referi poate cu altă ocazie.

Meditând la spiritul cu care au fost desfășurate demersurile prezentate aici, suntem încredințați că atunci când nu există prea multe certitudini legate de o anumită temă de cercetare, filologul autentic își găsește sprijin în câteva componente ale personalității sale, aspecte poate înnăscute, dar mai ales dobândite și exersate prin studiu:

luciditate în coroborarea informațiilor, pasiune, onestitate și lipsa orgoliului.

Filologul cultivă îndoiala, mai întâi de toate pentru sine. Ea îi este necesară în solitudinea studiului pentru a ajunge mai târziu la adevăruri pe care mulțimea, afară, le așteaptă de-a gata. Desigur, pentru oricare din tezele sale se pot găsi la un moment dat contraargumente. Nu se cunosc încă toate faptele, documente și însemnări mai zac încă

nedescoperite... E valabilă însă și în cercetarea filologică observația de mare înțelepciune a istoricului I. Bogdan: „În istoriografie, mai mult decât în orice altă știință, erorile sunt greu de evitat; ca să ajungi, însă, la adevăr, trebuie să ai curajul de a le săvârși și dorința statornică de a le îndrepta”².

ADINA CHIRILĂ

Universitatea de Vest din Timișoara

¹ La volumul acesta ne vom referi cu preponderență, trimitând în text la paginile de unde cităm.

² I. Bogdan, Prefață la **Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI, București, 1905, p. V,**

apud N.A. Ursu, **Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al Mântuirii păcătoșilor a lui Agapie Landos, în Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea. Studii filologice, Iași, Editura Cronica, 2003, p. 331.**

FLORINA-MARIA BĂCILĂ, ÎNTÂLNIRE CU ALMĂJANA (Subiectivarea obiectivității)

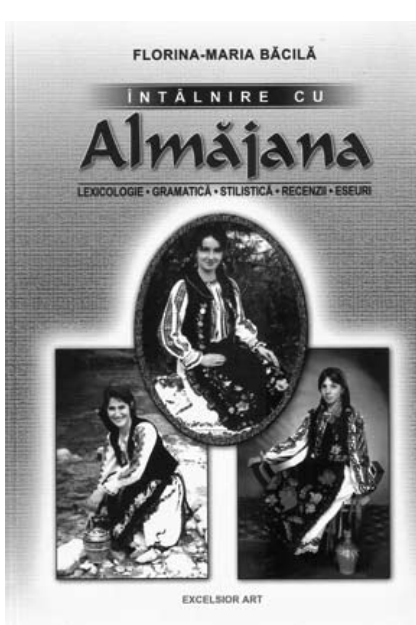
Mulți se întreabă ce e *perfecțiunea*. Fie că sub țesutul protector al cuvântului *mulți* se ascunde un defetist inventat să reproducă sunete înregistrate pe discuri de hârtie, fie un arierat avid de alteritate, fie un cusător de bucăți filozofale, confruntarea noțiunii cu omologi palpabili este încercată repetat și reformulat, cu răbdarea flagelatoare a unui alchimist. Tomul care cuprinde litera *p* lipsește din bibliotecă, dicționarul de sinonime trasează o ramă prea strâmtă pentru imaginarul unuia care inspiră aer și expiră vise. Singurul obiect care trece bariera de semnificație dilematică este *cartea*... O carte cu identitate precisă, cu ISBN, cu autor real și... *ideal*: Florina-Maria Băcilă, *Întâlnire cu Almăjana*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2009. Așadar, *perfecțiune* înseamnă paginile dintre două coperte – coperte cu litere conturate și difuz, și ferm, cu titlu și subtitlu amintitoare, poate, de alte cărți *numai* datorită mijloacelor insuficiente de realizare a simetriei comerciale. Coperta e doar un pretext, un moment de întârziere a descoperirii lamurii...

Odată cu titlul cărții, o altă dilemă e dosită în cotlonul minții. Minuscula e elidată în mod programat și ceea ce se știa vag din alte împrejurări că înseamnă *almăjană* alunecă din aria consuetudinii și se articulează hotărât. *Almăjana* a fost însuflețită înainte să existe paginația inertă: întâi a fost spiritul și apoi forma tipografică. Întâlnirile autoarei cu spiritul revistei „Almăjana” au luat forma cuvintelor, care nu au îndurat izolarea searbădă și s-au ridicat la rangul părților de propoziție pentru a deveni constituenți ai frazei, apoi ai paragrafelor aduse

împreună cu priceperea celui mai atent executant de artă. Nu numai autoarea a beneficiat de această întâlnire, căci aici e vorba de o suliță declanșatoare de imaginație cu *două* capete, ci și „Almăjana” s-a ales cu fracțiuni de suflet puse cu grijă la presat de niște redactori receptivi la frumos. Și se mai produce încă o întâlnire *fericită și rodnică*: a cititorului cu *Almăjana* care a decis să coboare la „pustă” pentru a arăta că munții pot fi reconstituiți imaginar doar pentru a le fi escaladate înălțimile într-o lapidară existență în timp.

Originalitatea netransfigurată alternează cu discursul coerent, obiectiv, centrat pe informare, vidat de limbaj personalizat excesiv în cele trei secțiuni ale cărții: *Dascălii mei de suflet*; *Gâlceava cuvintelor cu lumea*; *Cartea, ca sărbătoare a sufletului*.

Prima secțiune cuprinde portretele literare ale celor care au învățat-o cum *să se învețe pe sine*, ca, mai târziu, să-i învețe pe alții. Este evident că autoarea caută inovația și dovedește cu fiecare pagină epuizată că *unicitatea expresiei* nu este o sintagmă uzitată de critici pentru a evita laudele neîncadrabile stilului sobru. *Un drum de poveste* reface din cuvintele omului matur ingenuitatea (lipsită însă de credulitatea copilului banal-naiv), emoția înghițită forțat odată cu participarea la primele activități culturale. Tot aici, în spațiul tipografic al primei secțiuni, cititorul trebuie să acorde minute netrunchiate memorării acestui lanț aforistic: „o carte e un drum aproape... inițiativ și, totodată, sărbătoresc.” Firescul conjunctural aduce melancolia în sfera nuanțelor pozitive când pentru a întregi

portretul *Doamnei* se dau citatele: „Florina, mai ușor, fată, cu accelerația!”, „Așa, fată, bravo! Pentru asta primești un zece! Adu carnetul!”¹.

Originalitatea se asociază cu ironia de tip intelectual în demonstrația că „*filologia* poate fi definită, printre altele, și ca *gimnastică a iubirii de cuvânt*”. Sinonimia și antonimia se redefinesc sub ochii cititorului, iar oximoronul latent transformă fraza în poezie neversificată. Pregătirea filologică și talentul plantat în codul genetic *reordonează* literar lucruri știute de mulți și verificate de tot atâția. Frica începutului unui drum sinuos au experimentat-o cu siguranță generații, dar niciun exponent al vreuniei nu a redat-o în cuvinte atât de simplu și de frumos: „Ai senzația că te împotmolești în avalanșa de informații noi și de discipline de studiu, ale căror denumiri te sperie de la copierea orarului!”.

Pe măsură ce sunt citite portretele, descoperi că admirația poate lua înfățișarea elogiului de bun-gust, că excesele sentimentale pot fi tănuite sub plasa înțelesurilor țesută inspirat. Alegerea mottourilor predă un autor al cărui profil didactic e secundat de un lector atent și responsabil.

În a doua secțiune ni se predă *Lecția lui A*. La fel cum „înseși literele ce definesc firea cuvintelor ascund o bogăție și o varietate de imagini surprinzătoare, copleșitoare”, titlurile articolelor care alcătuiesc cea de-a doua secțiune *ascund* autorul unor studii lingvistice ce depășesc cadrul asemănării mediocre cu analizele unor fapte de limbă. Opiniile din bibliografia de specialitate și fragmentele din operele literare integrate pertinent, regășibile în subsolul paginilor unui singur articol, ne îndreptățesc să considerăm că probleme precum *Omonimia în textul literar* au atins complexitatea demersului analitic (vezi și Florina-Maria Băcilă, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007, 376 p.). Autoarea arată în mod convingător că segmente ale limbii socotite aride pot fi animate de vocea unui iubitor de litere plăsmuite, care însă nu uită de importanța corectitudinii formei de expresie. Așadar, plasarea unui citat exact acolo unde trebuie, fixarea unei introduceri suficient de scurte încât să nu incomodeze investigarea problemei și suficient

de lungi încât să se observe lipsa de accidentalitate în formulare nu pot fi decât acțiunile unui iubitor de litere *făloase și exacte*.

Observând *Lexicul poeziilor lui Iosif Băcilă*, Florina-Maria Băcilă demonstrează că subiectivitatea inerentă biografiei nu stingherește obiectivitatea discursului propriu unei analize stilistice. Cititorul e nevoit să se lanseze într-o contemplare senină odată cu fragmentele de poezie redată și să devină lucid dimpreună cu observațiile de natură științifică o dată, de două ori, de trei ori: *I, II, III*, fără să uite să-și transplanteze în regiunea memoriei un codru de înțelepciune: „A accepta o provocare înseamnă, înainte de toate, a păși de bunăvoie, asumându-ți orice risc, pe un tărâm incitant, cu cât mai puțin cunoscut, cu atât mai fascinant.”

Cu *cartea* a început, cu *cartea* a sfârșit: iată că „apolinical” de care a scris autoarea cu privire la poezia lui Iosif Băcilă se găsește concretizat în această ordine căutată: întâi la persoana I, apoi la persoana a III-a... despre carte. Secțiunea a treia cuprinde recenzii. A prezenta critic lucrări precum *Ciuleandra*, *În afara gloriei*, *Limba română esențială*, *Studii de toponimie și dialectologie*, ce nu pot fi încadrabile aceleiași sferă, dovedește, încă o dată, că cea care semnează *Întâlnire cu Almăjana* nu este un profesor de gramatică sau un autor al unui studiu despre un fenomen al limbii, ci un exponent al ideii că frumusețea ideilor nu este știrbită de conștiința integrității formei, un versificator frastic și corect.

Pentru cei care se întreabă cum poți urma sfatul lui Nae Ionescu: „Scrie și publică ceea ce simți tu că trebuie scris și publicat. Privighetoarea trebuie să cânte; restul n-are importanță.” există cartea *Întâlnire cu Almăjana*. E greu de cuprins perfecțiunea în spațiul unei prezentări succinte, dar e ușor și deloc sumbru să vezi cum timpul avansează pe măsură ce paginile se derulează de la 19 până la 150 (*iată și aici* „apolinical”)...

EMINA CĂPĂLNĂȘAN

Universitatea de Vest din Timișoara

¹ Am ales să nu indicăm paginile unde se găsesc citatele din dorința de a nu împăca un cititor mulțumit doar cu

fragmentarea – o carte ca aceasta nu se reconstituie din citate, ci *se citește*, întârziind pe fiecare pagină.

DATIVUL ADNOMINAL

ÎN VOLUMUL *OSANA, OSANA*, DE TRAIAN DORZ

Cărțile de versuri pentru copii *Cântarea îngerașilor*, *Câte-o povestire mică și Osana, Osana*¹, precum și ciclul *Cântă-mi, mamă*² alcătuiesc tomul al IV-lea al colecției de poezii *Cântări Nemuritoare*, de Traian Dorz³. Cărțile cuprinse în *Osana, Osana* au fost publicate, pentru prima dată, într-un singur volum și cu același titlu, înainte de anul 1980, la o editură din străinătate care tipărea scrieri religioase. Textele sunt ilustrate de o desenatoare (rămasă anonimă) dintr-o țară din Apus, care a predat editurii un

album de desene cu diverse scene din viața copiilor⁴. „Când a apărut [...] *Osana, Osana*, conținând multe și variate poezii îndeosebi pentru copii, mai îmbogățită și cu felurite ilustrații colorate, nespuse de frumoase, ea a devenit cartea dragă a tuturor copiilor.”⁵

Nu ne vom referi în continuare la conținutul volumului *Osana, Osana* ori la tematica sau la structura acestor creații lirice dedicate celor mici. Ne propunem, în cele ce urmează, să ne oprim asupra *dativului adnominal*

– o construcție gramaticală mai puțin frecventă în româna actuală, dar utilizată cu intenții expresive în limbajul poetic, ilustrând-o cu citate din poeziile incluse în volumul menționat. Pornim de la premisa că în sfera limbii artistice se întâlnesc elemente care impresionează chiar prin faptul că sunt rare în uzul curent; scriitorii nu plăsmuiesc neapărat termeni sau îmbinări noi, ci fac apel la cele existente, dar folosesc alte tipuri de cuvinte în componența lor, dând naștere unor asocieri originale, care au sprijin în vorbirea obișnuită. Și, cu toate că morfologia ori sintaxa nu tolerează devieri prea mari de la normă, studiul gramaticii proprii generate de textul literar merită, într-adevăr, o atenție sporită din partea cercetătorilor: „Prin caracterul lor abstract, faptele gramaticale propriu-zise par mai puțin apte să furnizeze stilului astfel de mijloace și în consecință să ofere analizei un câmp de investigație fecund. Studiul limbii artistice ne dă prilejul să constatăm că marii scriitori au folosit posibilitățile gramaticale ca surse de expresie poetică în arta cuvântului. Nu va fi vorba aici de utilizarea individuală, inedită a unora dintre formele gramaticale ale limbii noastre în poezia românească, ci despre felul în care gramatica se adaptează comunicării artistice pe care o cuprinde și o exprimă în chipul cel mai desăvârșit, ceea ce duce la efecte de ordin estetic remarcabile. De aceea, se poate afirma că farmecul poetic al unor versuri este adesea și într-o bună măsură rezultatul acestei perfecte armonizări dintre gândirea poetică și cuvânt sau gramatică”⁷⁶.

*

Lucrările de specialitate definesc *dativul* ca un *caz al subordonării*, care arată în avantajul sau în dezavantajul, în favoarea sau în dauna cui se petrece ori, pur și simplu, către cine sau către ce este orientată acțiunea unui verb⁷⁷, insistând asupra ideii că valoarea semantică primordială a dativului este *atribuirea*⁸, iar funcția lui sintactică de bază – *complementul indirect*, subordonat unui verb, unui adjectiv, unui adverb sau unei interjecții⁹.

În virtutea valențelor pe care le exprimă, dativul poate fi numit *caz personal*: „Impus direct de recțiunea unui verb cu tranzitivitate directă sau indirectă, sau a unui adjectiv, prin intermediul relației de dependență, dativul este cazul *destinatarului* [subl. aut.] unei acțiuni sau al beneficiarului unei însușiri [...]. Prin acest conținut semantic, dativul este, prin excelență, un *caz personal* [subl. aut.]; substantivele în dativ denumesc în general ființe umane.”¹⁰ În consecință, dativul are capacitatea „de a deveni un mijloc gramatical al personificării”¹¹, în sensul că, dacă numele unui obiect (inanimat), concret sau abstract, este trecut la dativ, substantivul dobândește un plus de expresivitate, fapt valorificat în limbajul poetic.

Din punct de vedere formal, dativul este omonim cu genitivul, cu deosebirea că nu se construiește niciodată cu *al, a, ai, ale*; deși înrudite semantic¹², cele două

cazuri se deosebesc și prin distribuția contextuală: dacă genitivul determină un nominal, dativul, dimpotrivă, se subordonează, de regulă, unui verb și, mai rar, unui adjectiv, unui adverb, unei interjecții sau, în mod excepțional, unui substantiv. De aceea, „dativul și acuzativul sunt cazuri *adverbiale*, depind adică de verb, iar genitivul un caz *adnominal* [subl. aut.]”¹³

Lucrările de gramatică semnaleză (atât la morfologie, cât și la sintaxă) existența unei construcții atipice numite *dativ adnominal*¹⁴; este vorba despre posibilitatea apariției lui ca determinant (nemarkat prepozițional) al unui substantiv, îndeplinind, în raport cu acesta, funcția sintactică de atribut substantival datival în două categorii de situații:

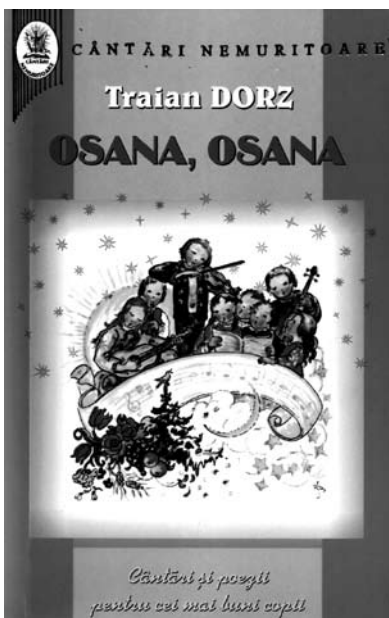
1) în construcții moderne, specifice limbii actuale și folosite, în special, în stilul publicistic, în cel științific și, uneori, în cel administrativ (oficial), ca determinant al unui substantiv de proveniență verbală, de obicei articulat enclitic (*acordarea, atribuirea, decernarea, înmânarea, oferirea, conferirea, trimiterea* etc.¹⁵), urmat de un atribut prepozițional (nearticulat) în acuzativ, așezat înaintea dativului: *Am asistat la înmânarea de diplome echipelor câștigătoare*.¹⁶

2) în construcții învechite și populare, dependent de un substantiv comun nearticulat (extrem de rar articulat – fie proclitic, fie enclitic¹⁷), încadrabil, din punct de vedere semantic, în sfera numelor de persoane¹⁸ care indică grade de rudenie, atribuții, profesii, funcții (poziții) sociale: *cumnat mătușii mele, prieten vecinilor noștri, martor evenimentelor recente* etc.¹⁹ Substantivul regent în nominativ „ocupă o poziție predicativă sau apozitivă; realizarea poziției sintactice de subiect nu este posibilă (subiectul apare, de obicei, în forma cu articol definit).”²⁰ Imediat ce acesta se articulează enclitic, dativul se transformă în genitiv, iar atributul datival devine atribut genitival (cf. *cumnat mătușii mele* – dativ / *cumnatul mătușii mele* – genitiv), cele două tipuri de construcții sinonime distingându-se și prin prezența / absența mărcii *al* (cu variantele *a, ai, ale*) în fața substantivului cu rol de atribut (cf. *cumnat mătușii mele*²¹ – dativ / *cumnat al mătușii mele* – genitiv). „Deoarece substantivul în dativ are aici înțelesul specific unui genitiv (= exprimarea posesorului), acest dativ se încadrează în sfera mai largă a DATIVULUI POSESIV [subl. aut.]”²²

Dativul adnominal, prezent și în latină, cu circulație mai frecventă în româna veche (până în secolul al XIX-lea inclusiv), a devenit astăzi o construcție livrescă, utilizată mai mult în limbajul popular și familiar, dar și în stilul beletristic (mai ales în poezie), cu intenții stilistice²³.

*

„Dat fiind sensul substantivului determinat, atributul substantival în dativ exprimă îndeosebi dependența, legătura de filiație, înrudire, prietenie, dușmănie,

vecinătate sau alte relații sociale.²²⁴; el poate reda și alte valori, în strânsă legătură cu semantica regentului (dativul obiectiv, dativul final, dativul posesiv etc.), raporturi exprimate în româna actuală, de preferință, printr-un atribut substantival genitival. În unele lucrări de specialitate, trăsăturile semantice ale regentului din asemenea grupuri nominale nu sunt privite însă ca fiind obligatorii²²⁵; prin urmare, încadrarea, în sfera dativului adnominal, a sintagmelor de tipul *pradă exploatării și jafului*²⁶, *adăpost bătrânilor*, *exemplu oamenilor*, *mângâiere sufletului* etc. – în care centrul grupului e un substantiv inanimat – rămâne o problemă doar parțial clarificată.

Este și cazul unor structuri din poezia dorziană intitulată *Fie-ți Fața Domnului*, concepută – așa cum o sugerează și forma *fie* de conjunctiv prezent, persoana a III-a singular, fără morfemul *să* (prezentă în titlu și în primul vers al fiecărei strofe) – ca o urare (cu iz de cântec de leagăn), în cadrul căreia, din punct de vedere sintactic, construcțiile cu genitivul (predominante în ansamblul poeziei) alternează cu dativul adnominal; cităm, în continuare, prima strofă: „Fie-ți Fața Domnului / *pază* dulce **somnului**, / soarele destinului, / liniștea căminului, / candela vegherilor / și *alin durerilor*.”²²⁷ În grupările subliniate, substantivele regente (nearticulate) nu se încadrează în categoria numelor de persoane, ci în cea a inanimatelor, intrând în componența unui nume predicativ multiplu, situat în imediata vecinătate a nominalului-subiect. Ca formații lexicale, ambele sunt derivate regresive. Cel dintâi, *pază*, postverbal al lui (*a*) *păzi*, este glosat în lucrările lexicografice astfel: „faptul de a veghea, de a supraveghea ca ceva sau cineva să fie în siguranță, să nu fugă, să nu fie luat, să nu dispară”; „acțiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea”; „ocrotire, protecție, apărare, grijă”; „(concretizat) persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva”²²⁸. Cel de-al doilea, substantivul neutru *alin*, postverbal al lui (*a*) *alina* „a calma, a liniști, a micșora în intensitate”, nu este consemnat în dicționarele explicative românești decât ca adverb, cu sensul „lin, domol, încet, calm”²²⁹; în schimb, este menționat în studiile consacrate derivării regresive, unde se precizează că stilul beletristic (și îndeosebi limbajul poetic) manifestă o anumită predilecție pentru abstractele postverbale (nume de acțiuni), formate prin suprimarea sufixelor gramaticale, cu sau fără modificări în rădăcină³⁰. În virtutea regimului tranzitiv al verbelor de la care provin substantivele *pază* și *alin*, valoarea semantică a construcțiilor este cea de dativ obiectiv („Fața Domnului *păzește* [dulce] **somnul** [= odihna, repausul fizic și sufletesc], *alină durerile* [= suferințele de orice fel].”).

Urarea continuă în strofa a doua, urmând un tipar sintactic asemănător, cu alternanța genitiv – dativ (care însă nu trebuie pusă doar pe seama necesităților metrice): „Fie-ți sfânt Cuvântul Lui / taina legământului, / prietenul cărărilor, / dragostea cântărilor, / focul rugăciunilor / și *liman furtunilor*.”²³¹ Sintagma pare să implice același tip de elemente ca în prima strofă: regentul este tot un nominal inanimat, nearticulat, în componența numelui predicativ multiplu. În realitate, substantivul *liman*, cuvânt de origine turcă – cunoscut, astăzi, mai ales din expresiile *a duce / a*

scoate la liman, a ajunge / a ieși la liman – prezintă numai caracteristicile formale impuse de structurile cu dativul adnominal, nu și pe cele semantice, și este folosit, aici, nu cu semnificațiile (învechite sau rare) „port”, „farm, mal”, ci cu sensul „adăpost, refugiu”, „(loc de) scăpare, salvare”³². Nici substantivul cu rol de atribut, *furtună* (cu forma de dativ plural *furtunilor*), nu-și actualizează, în text, înțelesul propriu („vijelie”), ci unul figurat – „zbucium, tulburare sufletească”, consemnat, de altfel, și în dicționare, unde soluțiile etimologice propuse diferă substanțial: unele îl consideră drept termen moștenit din lat. *fortuna*, altele – un împrumut din ngr. *furtuna*³³. Legat de aceasta, mesajul versurilor de mai sus certifică ideea că Logosul (Cuvântul) reprezintă nu numai fundamentul relației dintre om și Dumnezeu, motivația de a viețui credincios, cu tot ce presupune acest mod de manifestare exterioară și de trăire lăuntrică, ci și salvarea din impasul „calamităților” sinelui, fapt pentru care valoarea semantică a dativului se apropie, aici, de cea a unui circumstanțial de timp („liman în vreme de furtună”) sau condițional („liman în caz de furtună”).

*

Regentul unui atribut substantival datival poate îndeplini nu numai funcția sintactică de nume predicativ, ci și pe aceea de element predicativ suplimentar (corespondentul său dintr-o structură amalgamată), după cum o demonstrează și următorul fragment din poezia *Cine seamănă iubire*, care subliniază, ca și alte scrieri ale lui Traian Dorz, liantul indestructibil dintre *dragoste* și *cântare* (id est *creație* – căci aceasta este accepția termenului în ansamblul poeziei dorziene) și împletirea lor firească în slujirea lui Dumnezeu: „Doamne, fă-mă *cântăreț / veșnicilor frumuseți*.”²³⁴ În această construcție, nominalul-centru prezintă nu numai caracteristicile formale, ci și trăsăturile semantice ale regentului unui asemenea atribut datival, încadrându-se în clasa numelor de persoane care indică profesii ori atribuții sociale; în calitate de predicativ suplimentar (în nominativ), termenul are o dublă dependență: atât față de verbul tranzitiv la imperativ *fă*, cât și, concomitent, față de complementul său direct, cliticul pronominal *-mă*. Substantivul *cântăreț* este însă utilizat nu cu sensul propriu („persoană care cântă (bine) cu vocea”) sau cu unul restrictiv („artist care are profesia de a cânta cu vocea”), ci cu un înțeles figurat, menționat în toate dicționarele explicative românești consultate de noi: „poet (care laudă în versurile sale pe cineva sau ceva)”. Tot în aceste lucrări se precizează că este vorba despre un derivat de la verbul (tranzitiv) *a cânta* cu sufixul nomen agentis *-ăref*³⁵; în consecință, valoarea semantică a grupului e cea de dativ obiectiv („Doamne, fă-mă *să cânt* [= să descriu, să elogiez în versuri] veșnicile **frumuseți**.”). Atributul *frumuseți* – lipsit de mărcile formale de dativ (purătorul lor fiind adjectivul antepus *veșnicilor*) – este un plural al substantivului abstract *frumusețe* (derivat de la adjectivul *frumos* cu sufixul pentru nume de calități *-ețe*), având, în mod obișnuit, sensurile „însușirea a ceea ce este frumos”, „manifestare sensibilă a frumosului”, dar întrebunțat, în context, cu semnificația (concretă) „obiect, faptă, lucru frumos”³⁶. Așadar, scurta rugăciune cuprinsă în cele două

versuri poate fi percepută ca o reflectare a dorinței eului liric (mărturisită într-o manieră neconvențională) de a se dedica plener, în și prin creație, permanenței lucrurilor și simțămintelor de esență divină, a căror existență nu se supune, ipso facto, niciunei constrângeri cronologice sau de altă natură.

Și, fiindcă discutăm, mai sus, despre o construcție cu dativul adnominal în care regentul este un derivat ce-l desemnează pe autorul unei acțiuni, iată un fragment din poezia dorziană *Binecuvântare pentru Daniel*, concepută ca urare pentru zilele aniversare: „[Daniel] fie el cu minte / înzestrat de Sus, / *iubitor* fierbinte / **Domnului** Iisus.”³⁷ În sintagma subliniată, termenul-centru, *iubitor*, cu funcție sintactică de nume predicativ, este, dintr-un alt punct de vedere, un derivat de la verbul *a iubi* cu sufixul *-tor*. Unele dintre dicționarele explicative nu se mărginesc să semnaleze valoarea adjectivală a lui *iubitor* (mai frecvent întâlnită, de altfel), ci îl glosează atât ca substantiv, cât și ca adjectiv, cu sensul „(persoană) care iubește”³⁸, iar lucrările de gramatică îl includ în categoria derivatelor situate la limita dintre cele două părți de vorbire, atunci când nu au determinări atributive și se află „în poziții predicative”³⁹ (deci, când sunt nume predicative sau elemente predicative suplimentare). Posibilitatea dublei interpretări este însă anulată de prezența, în dreapta substantivului *iubitor*, a atributului adjectival *fierbinte*, („fig.) (despre sentimentele oamenilor și manifestarea lor exterioară) foarte puternic, adânc, aprins, înfocat”. Determinantul în dativ este exprimat, aici, prin substantivul *Domnului*, scris cu majusculă în conformitate cu principiul simbolic, după care se notează cu astfel de inițiale „orice referire la Dumnezeu sau la atributele divine, indiferent prin ce parte de vorbire s-ar exprima”⁴⁰. Valoarea semantică a acestei construcții (ușor de transformat într-una sinonimă, cu genitivul, prin introducerea mărcii specifice acestui caz – *iubitor fierbinte al Domnului Iisus*) este tot cea de dativ obiectiv, având în vedere și caracterul tranzitiv al verbului de la care s-a format derivatul (nomen agentis) *iubitor* („[Daniel] îl *iubește* fierbinte **pe Domnul** Iisus.”)⁴¹. Cu alte cuvinte, în urarea din versurile de mai sus (cf. forma *fie* de conjunctiv prezent, persoana a III-a singular, fără morfemul *să*), dedicate micuțului Daniel – prototip al copiilor de pretutindeni și din toate timpurile –, înțelepciunea și dragostea pentru Dumnezeu vin se îngemăneze perfect, ca o condiție necesară întregii noastre existențe pe acest pământ, din momentul când ne ivim pe lume până la plecarea în veșnicie.

*

Lucrările de specialitate precizează că, de regulă, atributul substantival datival stă în urma regentului, dar în poezie poate fi și antepus acestuia (cf. celebrul vers eminescian din *Epigonii*: „**semnelor** vremii *profet*” sau alte exemple similare din textele lirice)⁴². Prin simpla schimbare a poziției sale firești, în sensul așezării înaintea cuvântului determinat, un asemenea atribut relevă disponibilități determinative noi, riscând să pară, la o analiză superficială, complement indirect, întrucât se află în vecinătatea predicatului propoziției. „Întretăierea – fie și numai pentru o clipă – a celor două valori sintactice,

chiar dacă este urmată, după lectura integrală a versului, de selectarea celei exacte, constituie, pentru cititorul deprins cu capacitatea de «trimitere» a Poeziei, un prilej de re-citire (sic!), de dublă citire a textului.”⁴³ Confuzia între cele două funcții se poate produce și în următoarele versuri din poezia *Se lasă noaptea lin*, o creație lirică dorziană aducând a rugăciune de seară: „**Odihnei** noastre fă-i / *străjeri* îngerii Tăi.”⁴⁴ Topica neobișnuită din fragmentul citat îi tentează pe cei neavizați să „analizeze” propoziția astfel: *odihnei* – complement indirect (reluat prin cliticul *-i*), *străjeri* – complement direct, *îngerii* – tot complement direct (sau, eventual, altă funcție sintactică). În realitate, „rearanjând” elementele în ordinea lor normală, mesajul devine: „fă-i pe îngerii Tăi *străjeri odihnei* noastre.”, adică, sintactic vorbind, *îngerii* – complement direct anticipat prin cliticul pronominal de acuzativ (nu de dativ!) *-i*, *străjeri* – element predicativ suplimentar antepus nominalului-complement la care se referă (*îngerii*) și plasat în imediata vecinătate a verbului tranzitiv determinat (*fă*), iar *odihnei* – atribut substantival datival așezat în fața regentului (*străjeri*) și exprimat printr-un postverbal al lui (*a*) (*se*) *odihni*. Termenul *străjer* (cu pluralul *străjeri*), în dreptul căruia lucrările lexicografice adaugă mențiunea „învechit și popular”, respectă „tiparul” din structurile cu dativul adnominal (unde regentul desemnează, de obicei, o persoană cu anumite atribuții sociale), fiind un derivat de la substantivul *strajă* cu sufixul nomen agentis *-ar* (devenit, în atari condiții fonetice, *-er*⁴⁵) și având, în limba actuală, sensul „paznic, supraveghetor”⁴⁶. Rugăciunea de cerere cuprinsă în cele două versuri își găsește rezonanțe aparte în *Îngerașul* anilor copilăriei, iar valoarea semantică a construcției este cea de dativ obiectiv: „îngerii [lui Dumnezeu] ne *străjuiesc* (= ne veghează, ne păzesc) **odihna** (= starea / timpul de repaus fizic și sufletec, clipele dăătoare de pace, de calm desăvârșit, liniștea ființei, scurtele popasuri întremătoare în urcușul spiritual).

*

După modelul substantivului, româna are, tot ca specie arhaică, rară, un dativ de acest gen realizat prin pronume de diferite tipuri, inclusiv prin pronume personale și reflexive accentuate (*cumnat celorlalți / acestuia, prieten mie / sieși / oricui* etc.)⁴⁷. Iată, în acest sens, un exemplu din poezia dorziană *Cine seamănă iubire*: „Doamne, fă-mă iubitor, / *bucurie tuturor!*”⁴⁸, unde atributul datival se exprimă printr-un pronume nehotărât cu formă de plural și nuanță de numeral nehotărât, iar regentul său, substantivul *bucurie*, este un derivat de la verbul (*a*) *bucura* cu sufixul *-ie*, întrebuințat, în mod curent, cu semnificații abstracte („sentiment de mulțumire vie, de satisfacție sufletească”, „senzație de mare plăcere”, „veselie”); prin extensiune semantică, termenul a ajuns să desemneze, concret, ca în fragmentul citat, „persoana care produce bucurie”⁴⁹. Sintactic, substantivul *bucurie* este (ca și *iubitor*, cu care se coordonează prin juxtapunere) element predicativ suplimentar în nominativ, cu dublă dependență: atât față de verbul tranzitiv la imperativ *fă*, cât și față de pronumele-complement direct *-mă* (vezi și *supra* – discuția despre *cântăreț*). Având în vedere apartenența substantivului

bucurie la familia lexicală a verbului tranzitiv (*a*) *bucura*, valoarea semantică exprimată de această construcție cu dativul este, ca în majoritatea situațiilor analizate anterior, cea de dativ obiectiv („fă-mă [să-i iubesc și] să-i bucur pe toți”).

*

„Resursele poetice ascunse în structura morfologică și sintactică a limbajului, adică poezia gramaticii și produsul ei literar, gramatica poeziei, au fost prea puțin cunoscute de critici și de cele mai multe ori disprețuite de lingviști, însă ele au fost întotdeauna folosite cu măiestrie de scriitorii-creatori.”⁵⁰ Iar dacă e adevărat că limbajul poetic manifestă cea mai mare deschidere față de toate compartimentele limbii naționale de astăzi și de altădată, atunci analiza expresiei artistice a unei opere literare nu mai trebuie să fie neglijată în favoarea interpretării conținutului, a mesajului ei: „Cercetarea valorilor stilistice ascunse în substanța limbii, adică «poezia gramaticii» dezvăluită în arta cuvântului este una din cerințele fundamentale reclamate de analiza textului literar.”⁵¹

Tocmai acest lucru am încercat să-l evidențiem, selectând, din poeziile incluse în volumul *Osana, Osana*, câteva construcții bogate în valențe conotative, prin intermediul cărora autorul izbutește să contureze, într-o viziune proprie, impregnată de o deosebită forță sugestivă, lumea copilăriei, cu toate implicațiile ei (spirituale, morale, sociale etc.), utilizând, pe lângă un vast material lexical care merită luat în discuție, asocieri surprinzătoare prin ineditul lor. Și numai la capătul, deocamdată mult prea îndepărtat, al unei analize de ansamblu a poeziei dorziene, ne vom putea forma o imagine corectă, netrunchiată de prejudecăți inutile sau de catalogări pripite, asupra liricii lui Traian Dorz.

SIGLE ȘI ABBREVIERI BIBLIOGRAFICE

CADE = I.-A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-A. Candrea. Partea a II-a: *Dicționarul istoric și geografic universal*, de Gh. Adamescu, București, Editura Cartea Românească, [1926-1931].

CDDE = I.-A. Candrea, Ovid Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – putea)*, București, Socec, 1914.

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din

limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

DA = * * *, *Dicționarul limbii române*, tomurile I-II (*A – lojniță*), București, 1913-1949.

DEX₂ = * * *, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

DLR = * * *, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, tomurile VI-XIV (*M-Z*), București, Editura Academiei, 1965-2005.

DLRM = * * *, *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei, 1958.

GA₂ I = * * *, *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, București, Editura Academiei, 1966.

GA₂ II = * * *, *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, ediția a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, București, Editura Academiei, 1966.

GALR I = * * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

GALR II = * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

LR = „Limba română”, București, I, 1952 ș.u.

MDA = * * *, *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.

PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, zweite, unveränderte Auflage, Heidelberg, 1975.

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3. vollständig neubearbeitete Auflage, Heidelberg, 1935.

SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I, 1950 ș.u.

Scriban = August Scriban, *Dicționarul (sic!) limbii românești*, Iași, 1939.

SMFC I = * * *, *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. Redactori responsabili: Al. Graur și Jacques Byck, București, Editura Academiei, 1959.

Șăineanu, DU = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1925].

FLORINA-MARIA BĂCILĂ

Universitatea de Vest din Timișoara

Note

¹ Aceste trei cărți au fost tipărite într-un singur volum cu titlul *Osana, Osana*, apărut la Sibiu, în Editura „Oastea Domnului”, 2005.

² Apărut tot la Sibiu, în Editura „Oastea Domnului”, 1998.

³ **TRAIAN DORZ** s-a născut la 25 decembrie 1914, în satul Râturi (azi, Livada Beiușului), județul Bihor. La vârsta de 16 ani, aderă la „Oastea Domnului”, mișcare religioasă inițiată de preotul Iosif Trifa la Sibiu în 1923, având drept scop renașterea spirituală „a Bisericii noastre [Ortodoxe – n.n. F.-M.B.] și saltul calitativ moral, cultural și social, în Hristos, al poporului nostru” (Traian Dorz, *Hristos, mărturia mea*, Simeria, Editura „Traian Dorz”, 1993, p. 242). De prin 1933 începe să scrie poezii de factură mistică, pe care

le trimite spre publicare la Centrul „Oastei Domnului” din Sibiu. Începând din 1934, Dorz devine colaborator apropiat al preotului Trifa, iar un an mai târziu îi apare primul volum de versuri, intitulat *La Golgota*. Continuă să scrie și să publice în libertate până la sfârșitul lui 1947, când este arestat de Securitate. Cu foarte puține întreruperi, a petrecut 17 ani în închisorile comuniste, acuzat fiind pentru apartenența sa la mișcarea „Oastea Domnului” (organizație ce fusese scoasă în afara legii), pentru activitatea intensă și bogată în cadrul acesteia, pentru implicarea în coordonarea ei la nivel național, pentru scrierea, posesia și răspândirea de materiale religioase neautorizate. În ciuda condițiilor de detenție, a repetatelor arestări, anchete, percheziții, amenințări, amenzi

etc., Traian Dorz creează sute și mii de poezii, deschizând lungă serie a *Cântărilor Nemuritoare*; cele mai multe au fost puse pe note și constituie un veritabil tezaur muzical al asociației „Oastea Domnului”, însă ele au ajuns să fie cunoscute și de către membrii altor confesiuni creștine. În perioada regimului comunist, volumele sale au putut circula numai sub formă dactilografiată sau copiate de mână, iar o parte dintre poezii au văzut lumina tiparului în străinătate, prin bunăvoința unor creștini care au apreciat talentul creator, spiritul profund religios și vocația de „misionar laic” a acestui poet român. Traian Dorz a trecut la cele veșnice la 20 iunie 1989, în localitatea natală. După 1990, multe dintre scrierile sale (poezii sau meditații) au fost publicate în țară, la edituri precum „Oastea Domnului” din Sibiu sau „Traian Dorz” din Simeria.

⁴ Vezi *Notă asupra ediției*, în Traian Dorz, *Osana*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2005, p. 4-5.

⁵ Traian Dorz, *Istoria unei jertfe*, vol. IV. *Pârğa*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2002, p. 69.

⁶ Ștefan Munteanu, *Limbă și cultură*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006, p. 138-139.

⁷ Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, p. 64. O definiție similară găsim în idem, *Gramatică, stilistică, compoziție*, București, Editura Științifică, 1990, p. 76.

⁸ Vezi, de pildă, Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 340: „*Dativul* este denumit așa, pentru că multe din relațiile semnificate prin dativ se reduc la destinatarul acțiunii de *a da* [subl. aut.], deci arată numele persoanei căreia i se dă ori i se adaugă ceva, care servește drept țel al acțiunii”; *ibidem*, p. 389: „*Dativul* este cazul *destinației*, *al acordării* [subl. aut.]; substantivul în dativ se referă la obiectul gramatical căruia i se dă, i se acordă sau îi este *destinat* [subl. aut.] ceva prin acțiunea verbului cu care se află în relație sintactică.”; Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 174: „*Dativul* este [...] sensul morfologic în care se reflectă raportul de *atribuire* [subl. n. – F.-M.B.] a unui obiect altui obiect.”; cf. și Maria Pârlog, *Gramatica limbii latine*. Ediție revizuită și adăugită de Gabriela Creția, București, Editura All, 1998, p. 145: „Funcția sintactică a dativului este întreită: de a arăta atribuirea și adresarea, scopul acțiunii sau persoana în interesul sau în dauna căreia se face acțiunea exprimată de verb, funcție moștenită în parte de limba noastră.”

⁹ Vezi GALR I, p. 72: „*Dativul* este cazul subordonat impus nominalului de un regent verbal [...], adjectival [...] sau, mai rar, interjecțional [...], realizând funcția sintactică prototipică de *complement indirect* [subl. aut.]”; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 389: „[...] funcția de bază a dativului este aceea de *obiect indirect* [subl. n. – F.-M.B.] al verbului, adjectivului, adverbului, interjecției”; Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 68: „Sensul fundamental al cazului dativ își are originea în funcția sintactică de *complement indirect* [subl. aut.]” (vezi aceeași idee în idem, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 72).

¹⁰ Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, p. 72; vezi și Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică, 1967, p. 96: „Deoarece participantul [...] la acțiune este de obicei o persoană (sau un lucru asimilat cu persoanele), dativul are un *caracter personal* [subl. n. – F.-M.B.] destul de precis, deosebindu-se astfel de acuzativ, care poate fi considerat drept cazul «lucrurilor».”; Niculina Iacob, *Morfologia limbii române. Partea I*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2002, p. 81: „*Dativul* este cazul destinatarului unei acțiuni sau al celui care beneficiază de o însușire. De regulă, destinatarul unei acțiuni sau beneficiarul unei însușiri este o persoană, ceea ce face ca dativul să fie numit și *caz personal* sau *caz al persoanelor* [subl. aut.]”; Ioan Muțiu, *Limba română contemporană. Noțiuni generale, substantivul, articolul, pronumele, numeralul*, Tipografia Universității din Timișoara, 1988, p. 66: „*Dativul* apare pe lângă verbe (de cele mai multe ori), pe lângă adjective sau pe lângă *interjecții* [subl. aut.], tot ca un caz al subordonării arătând beneficiarul acțiunii, al calității ori al unei caracteristici oarecare. Și cum beneficiarul este o persoană sau, eventual, un lucru asimilat cu persoana, dativul are un *caracter personal* [subl. n. – F.-M.B.], spre deosebire de acuzativ, socotit ca un «caz al lucrurilor» prin excelență.”

¹¹ Eugen Câmpeanu, *Stilistica limbii române. Morfologia*, Cluj-Napoca, Editura Quo Vadis, 1997, p. 27.

¹² În lucrarea intitulată *Limba română contemporană*, [ediția a II-a], București, Editura Ministerului Învățământului, 1956, p. 604, Iorgu Iordan precizează că ambele cazuri „exprimă apartenența (în sens foarte larg), unul ca rezultat, altul ca scop al unei acțiuni.”

¹³ Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*. Prefață de G. Istrate. Note, bibliografie de Ilie Dan, București, Editura Minerva, 1976, p. 133; vezi aceeași idee la Grigore Brâncuș, Manuela Saramandu, *Gramatica limbii române. Volumul I. Morfologia*, București, Editura Atos, [s.a.], p. 14; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 622.

¹⁴ Vezi GALR I, p. 72: „Atipic, dativul este cazul nominalului subordonat unui regent nominal (*dativul adnominal* [subl. aut.]”); pentru această idee, vezi și Grigore Brâncuș, Manuela Saramandu, *op. cit.*, p. 14.

¹⁵ Asemenea substantive abstracte denumind acțiuni păstrează regimul cazual al verbului din care provin, iar atributul datival din aceste construcții este echivalent cu complementul indirect al verbului de bază – vezi GALR I, p. 72; Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1997, p. 66.

¹⁶ Pentru această discuție, vezi Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 623-624; G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*, ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită, Pitești, Editura Paralela 45, 2007, p. 32; Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 175-176; Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV (1965), nr. 4, p. 415-428 – studiu în care autoarea „își propune să discute dativul din

asemenea construcții atât sub aspectul teoretic al interpretării lui, cât și sub aspectul practic al descrierii posibilităților de folosire.” (*ibidem*, p. 415).

¹⁷ Vezi Doina Bogdan-Dascălu, Crișu Dascălu, *Gramatica poeziei române (1880-1980)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 44.

¹⁸ Vezi Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, p. 66.

¹⁹ Pentru această problemă, vezi, de pildă, GA₂ II, p. 124; GALR II, p. 601; G. G. Neamțu, *op. cit.*, p. 32; Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. 2. Sintaxa*, Iași, Institutul European, 2002, p. 1351-1352; Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 174-175.

²⁰ GALR II, p. 601; cf. și Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, p. 419-420: „În orice caz, substantivul determinat de un dativ în construcții de tip *nepot cuiva* are funcțiune de atribut izolat echivalent cu un nume predicativ”; vezi și *ibidem*, p. 419, unde se menționează că dativul atributiv „are valori în general identice cu genitivul. El are un sens apropiat de dativul-complement indirect, deoarece substantivul determinat poate fi simțit ca parte a unui predicat nominal”; GA₂ II, p. 124, unde se arată că, spre deosebire de atributul substantival genitival, „dativul atributiv determină numai substantive nearticulate și trimite astfel spre un predicat nominal față de care substantivul în dativ ar avea funcțiunea de complement indirect.” sau Silvia Rogobete, *Atributul substantival în dativ*, în D. Crașoveanu (coord.), *Limba română contemporană. Curs. Fascicula a III-a. Sintaxa propoziției. Subiect, predicat, atribut, apozitie, element predicativ suplimentar*, Tipografia Universității din Timișoara, 1973, p. 207: „Determinând substantive nearticulate care pot fi lesne transformate în nume predicative, atributul substantival în dativ ar deveni complement indirect dacă predicatul nominal ar exista în mod real”, idee contestată de Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 174: „Faptul că substantivul regent nearticulat este un nume predicativ nu trebuie să ne ducă la interpretarea atributului în dativ ca fiind complement indirect, deoarece dativul poate fi înlocuit cu genitivul fără alterarea sensului”.

²¹ Vezi Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 622, unde se precizează că structurile de acest tip „devin emfatic” prin eliminarea mărcii de genitiv *al, a, ai, ale*; „cu alte cuvinte, am putea socoti că ne aflăm în fața unui dativ *aparent* [subl. aut.], structură derivată dintr-o sintagmă în care redundanța articolului genitival este manifestă”.

²² G. G. Neamțu, *op. cit.*, p. 32, nota 13; vezi și *ibidem*, p. 33, unde dativul aflat pe lângă un substantiv e numit „dativ posesiv adnominal”; valoarea posesivă exprimată de acest tip de atribut în dativ este semnalată și de Al. Graur, *Gramatica azi*, București, Editura Academiei, 1973, p. 186.

²³ Vezi GA₂ I, p. 77: „Acest fel de atribut constituie o categorie specifică limbii vechi, folosită în limba literară contemporană pentru a da ton solemn frazei.”; Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 175: „Folosirea atributului substantival în dativ dă oarecare solemnitate exprimării”; cf. și Eugen Câmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 163-165 *passim*; G. I. Tohăneanu, *Dativul poetic (I)*, în „Orizont”, XXX (1979), nr. 25, p. 6; Mioara Grigorescu, *Atributul substantival în limba română*,

în SCL, V (1954), nr. 1-2, p. 112, alături de următoarele precizări: „Valoarea stilistică a atributului în dativ nu vine numai de la caracterul arhaic al construcției. Ea se datorește în primul rând faptului că funcțiunea fundamentală a dativului nu este aceea de atribut, ci de complement indirect, încât raportul atributiv apare învăluit în această funcțiune inerentă dativului. Altfel spus, în loc ca atribuirea să fie prezentată drept un rezultat, ea e înfățișată ca un proces.”

²⁴ GA₂ II, p. 124; aceeași idee la Mioara Grigorescu, *op. cit.*, p. 112; Silvia Rogobete, *Atributul substantival în dativ*, în D. Crașoveanu (coord.), *op. cit.*, p. 207. În lucrările intitulate *Gramatica de bază a limbii române*, p. 66, și *Gramatică, stilistică, compoziție*, p. 76, Ion Coteanu chiar folosește, pentru asemenea construcții, sintagma *dativul înrudirii*; pentru valorile exprimate de acest tip de atribut în dativ, vezi și Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 175.

²⁵ Vezi Mioara Grigorescu, *op. cit.*, p. 111: „Atributul exprimat printr-un substantiv în cazul dativ determină substantive nearticulate care denumesc *de obicei* [subl. n. – F.-M.B.] grade de rudenie sau atribuții sociale” (aceeași idee în GA₂ II, p. 124; Silvia Rogobete, *Atributul substantival în dativ*, în D. Crașoveanu (coord.), *op. cit.*, p. 207); Nicolae Felecan, *Sintaxa limbii române. Teorie. Sistem. Construcție*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, p. 100: atributul substantival în dativ „determină numai substantive nearticulate care denumesc, în general [subl. n. – F.-M.B.], grade de rudenie sau funcții sociale”.

²⁶ Construcția este analizată de Mioara Avram în studiul *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, p. 420. Autoarea arată că substantivul *pradă* din acest exemplu poate fi pus în legătură cu un verb. În descrierea dativului complement indirect al unui substantiv cu elipsa verbului se vorbește chiar despre un tip de substantive de origine verbală sau cu înțeles de acțiune (de tipul *slavă cuiva*). „În niciuna dintre aceste două situații caracterul «verbal» [...] al substantivului nu interesează de fapt construcția cu dativul, pentru că acest caz nu e atras direct de substantivele în discuție, ci de faptul că ele sunt înțelese ca nume predicative în prima situație [...] sau părți din construcția unui verb predicativ în cea de-a doua”.

²⁷ Traian Dorz, *Fie-ți Fața Domnului*, în idem, *Osana, Osana*, p. 367. Toate sublinierile din versurile citate ne aparțin.

²⁸ Vezi DLR, DEX₂, MDA, CADE, DLRM, s.v.

²⁹ Vezi DA, DEX₂, MDA, DLRM, s.v.

³⁰ Expresivitatea abstractelor postverbale nu provine exclusiv de la corpul lor fonetic redus, ci și de la noutatea și raritatea unor asemenea derivate; pentru aceste precizări, vezi Theodor Hristea, *Derivarea regresivă postverbală*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, București, Editura Albatros, 1984, p. 93-95; Laura Vasiliu, în Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 483, s.v. *regresivă, derivare* ~.

³¹ Traian Dorz, *Fie-ți Fața Domnului*, în idem, *Osana, Osana*, p. 367.

³² Vezi DA, DEX₂, MDA, DLRM, s.v. În DA, s.v., se menționează că sintagmele conținând un dativ adnominal pe lângă substantivul *liman* apar frecvent în textele românești vechi de factură religioasă.

³³ Pentru explicarea și evoluția sensurilor acestui termen, pentru sugestii etimologice și argumente interesante în favoarea soluțiilor propuse, vezi DA, DEX₂, MDA, CADE, DLRM, Șăineanu, DU, Scriban, s.v.; CDDE 702, CDER 3541, PEW 686, s.v.; REW 3458, s.v. *fortuna*.

³⁴ Traian Dorz, *Cine seamănă iubire*, în idem, *Osana, Osana*, p. 363.

³⁵ Vezi, de pildă, DA, DEX₂, MDA, CADE, DLRM, Șăineanu, DU, Scriban, s.v.

³⁶ Vezi, de pildă, DA, DEX₂, MDA, CADE, DLRM, s.v.

³⁷ Traian Dorz, *Binecuvântare pentru Daniel*, în idem, *Osana, Osana*, p. 365.

³⁸ Vezi, de pildă, MDA, CADE, Șăineanu, DU, s.v.; DA, s.v. *iubi*.

³⁹ GALR I, p. 176.

⁴⁰ Mirela-Ioana Borchin, *Manual de ortografie și punctuație*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2005, p. 234.

⁴¹ Vezi, de pildă, J. Byck, *Derivație și sintaxă*, în SCL, II (1951), p. 125-130 – articol în care autorul își propune să urmărească relația dintre sintaxă și derivare, precum și comportamentul sintactic al derivatelor, în raport cu acela al bazelor de la care s-au format.

⁴² Vezi Doina Bogdan-Dascălu, Crișu Dascălu, *op. cit.*, p. 44.

⁴³ G. I. Tohăneanu, *op. cit.*, p. 6.

⁴⁴ Traian Dorz, *Se lasă noaptea lin*, în idem, *Osana, Osana*, p. 133.

⁴⁵ Cf. Ecaterina Ionașcu, *Sufixele -ar și -aș la numele de agent*, în SMFC I, p. 78.

⁴⁶ Vezi DLR, DEX₂, MDA, DLRM, s.v. În CADE, s.v. *străjar*, și în CDER 8234, s.v. *straje*, termenul *străjer* – care face parte din sfera semantică a substantivului *pază* (vezi *supra*) – este considerat o variantă (regională) a lui *străjar*.

⁴⁷ Vezi Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, p. 418, nota 18; G. G. Neamțu, *op. cit.*, p. 52, nota 25.

⁴⁸ Traian Dorz, *Cine seamănă iubire*, în idem, *Osana, Osana*, p. 363.

⁴⁹ Vezi DA, MDA, s.v.

⁵⁰ Roman Jakobson, *Lingvistică și poetică. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă*, în * * *, *Probleme de stilistică. Culegere de articole*, București, Editura Științifică, 1964, p. 120.

⁵¹ Ștefan Munteanu, *op. cit.*, p. 141.

SCRIITORI ALMĂJENI LA BĂILE HERCULANE

Într-un ținut încărcat de istorie și într-o stațiune al cărei nume simbolizează forța și izvoarele (termale) – „izvor” de viață ce nu trebuie să-și piardă din forța și strălucirea de altă dată – ziua de 13 (noiembrie 2009) avea să fie una benefică întâlnirii dascălilor de limba română și a elevilor Liceului „Hercules” cu doi dintre cei mai iubiți „fii” ai Văii Almăjului – prof. și poetul Iosif Băcilă și domnișoara lector universitar dr. Florina-Maria Băcilă.

Întâlnirea cu distinșii reprezentanți almăjeni – întâlnire organizată de dna prof. Urdeș Mihaela-Maria și consemnată de profesor Ileana Ciobanu – a avut drept scop prezentarea câtorva cărți ale acestora, precum și atragerea tinerilor elevi către lumea ficțiunii, stimularea interesului lor pentru „spațiul” sacru al literelor, al Cuvântului. A reușit această întâlnire să incite întrebări, să stimuleze creativitatea? Răspunsul l-am aflat din primele momente când glasul domnului profesor Iosif Băcilă a răsunat în sala neîncăpătoare. Răspunsul acesta îl puteai citi în ochi, pe buze, dar mai ales în liniștea caldă în care îl ascultam cu toții fascinați deopotrivă.

Și vorbele au început să curgă miraculos de simplu... Atunci am înțeles ce înseamnă „forța” cuvântului: nu vorbele fac oamenii mari, ci oamenii mari fac vorbele să sune... în timp, peste veacuri. Iar „vorbele” profesorului Iosif Băcilă – sunt convinsă – vor răsună în timp datorită dragostei pe care o adaugă rostirii simple a Cuvântului: dragoste față de limba română.

Sursa neîntreruptă a dragostei față de limba pe care o vorbește, față de Cuvânt, am înțeles-o imediat din scurta prezentare pe care a făcut-o spațiului din care provine, în care trăiește, simte și creează: **Valea Almăjului, o adevărată Vale a Miracolelor**. Aici, în acest spațiu consacrat parcă scrisului, artei în genere, a fost editată

revista „Almăjana”, revistă ce pare a se contopi cu spațiul, dar și cu cel care a creat-o: Iosif Băcilă. „Părintele” revistei i-a amintit pe toți cei care și-au adus contribuția la realizarea acesteia: scriitori, istorici, publiciști, studenți, elevi ai Liceului „Eftimie Murgu”. Au fost amintiți și câțiva elevi ai Liceului „Hercules” ale căror creații au apărut, de-a lungul timpului, în revista „Almăjana” – motiv de mândrie pentru toți cei prezenți în sală, dar și impuls pentru cei tineri de a continua această tradiție a colaborării prin scris a celor două licee. Este un impuls pe care ne străduim să-l ținem treaz noi, dascălii de limba română ai acestor elevi – profesorii Leonte Rodica, Urdeș Mihaela, Vlascu Narcisa, Oana Bubă, Ciobanu Ileana, Gherescu Magdalena, Barbu Lavinia – vorbindu-le despre importanța cuvântului, a cărții în viața oamenilor.

Despre această importanță a Cuvântului le-a vorbit elevilor noștri și domnul profesor Iosif Băcilă, prezentându-le cartea „Drumul unei sărbători” – o antologie lirică al cărei titlu este semnificativ: o sărbătoare a cuvântului, desigur, iar această sărbătoare – cred eu – presupune căutare, frământare a literei, o adevărată călătorie în cuvânt, călătorie pe care poetul Iosif Băcilă o face cu multă dăruire, sensibilitate și cu încredințarea „că-i frumos / să te-auzi în cuvânt”.

Cu aceeași dăruire și încredere în arta cuvântului, profesorul Iosif Băcilă a coordonat apariția celor două cărți pe care le-a prezentat cu mândrie dascălilor și elevilor prezenți: „Mai blânzi decât liniștea ochilor” și „Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă”.

Militând pentru valorile spirituale românești, pentru virtuțile ce dau identitate acestei spiritualități – „A-i face pe copii să caute lumina cuvântului; / A-i face pe copii să vibreze la lumina cântecului; / A-i face să înțeleagă lumina

răsăritului de soare!” – profesorul și poetul Iosif Băcilă a citit, în continuarea întâlnirii, câteva dintre poeziile tinerilor almăjeni, poezii publicate în antologia „Mai blânzi decât liniștea ochilor”; sunt poeziile care dovedesc că „poezia există chiar în imediata noastră apropiere”, după cum a afirmat îngrijitorul ediției.

Astfel, convingerea că „trebuie să le arăți tinerilor doar poteca: drumul, cu siguranță, îl vor afla singuri” se împlineste prin acești tineri poeți și nu numai..., căci domnul profesor Iosif Băcilă a prezentat-o, în continuarea întâlnirii, cu o mândrie firească de tată, dar și de dascăl, pe aceea care duce tradiția „Văii Miracolelor” mai departe: fiica sa – lector universitar dr. Florina-Maria Băcilă. Domnișoara lector a vorbit celor prezenți despre importanța revistei „Almăjana” în propria viață și apoi a prezentat cartea „Întâlnire cu Almăjana”, carte care constituie pentru dumneaei – după cum ne-a mărturisit – „o profesiune de credință”. Esența acestei apariții editoriale, ne-a lămurit autoarea ei, constă tocmai în sintagma din titlu: „întâlnire” sau, mai bine zis, „întâlnire” cu toți acei oameni valoroși care i-au marcat existența, care i-au modelat personalitatea și au ajutat-o să se formeze profesional; astfel, o parte a cărții este una cu adevărate portrete literare ale unor dascăli ai săi, evocați sau citați în carte în capitolele metaforice: „Pe frunza toamnei”, „Dintre toate înălțimile, Everestul...”, „Gâlceava cuvintelor cu lumea” ș.a.m.d..

Pornind de la aceste portrete, câteva dintre întrebările elevilor Liceului „Hercules” au vizat apoi relația cu dascălul Iosif Băcilă și motivația domnișoarei lector de a se fi făcut profesor într-o Românie în care această profesie este prea puțin răsplătită financiar. Cu convingerea și dăruirea moștenite de la tatăl său, domnișoara a subliniat relația de prietenie cu profesorul Iosif Băcilă și pasiunea pentru meseria de dascăl pe care acesta i-a insuflat-o. Cât despre răsplata financiară a meseriei de dascăl, domnișoara Florina-Maria Băcilă simte cu tărie că aceea sufletească, venită din partea studenților săi, o compensează din plin...

Am privit atunci chipul celei care pusese întrebarea – Roxana Dorobanțu – elevă ce vrea să urmeze același drum al Literelor după absolvirea liceului: părea să fi primit confirmarea propriilor convingeri în legătură cu meseria de dascăl și, în același timp, o mare mulțumire sufletească.

Întrebări ale elevilor a suscitată și cartea „Omonimia în limba română” a cărei autoare este tot lectorul universitar Florina-Maria Băcilă. Dat fiind faptul că omonimia este o lecție importantă în manualele de limba română pentru gimnaziu, Sabina Croitoru, elevă în clasa a VII-a, a dorit să știe câte ceva despre stilul în care este scrisă această carte. Eleva noastră a fost încântată să afle că, în această lucrare, riguros alcătuită, cuvintele omonime devin și ele personaje.

În continuarea întâlnirii, sub coordonarea profesorului Iosif Băcilă, câțiva elevi ai Liceului „Eftimie Murgu” au citit din creațiile personale (Ioneta Almăjanu și Ion Turnea), iar, sub coordonarea profesorului metodist Mihaela Urdeș, a venit rândul celor de la „Hercules” să dea replica: cu timiditatea vârstei și vădit emoționate, elevele noastre – Adelina Aussman și Sabina Croitoru (ambele din clasa a VII-a B) – au citit celor prezenți câte o creație proprie. Le-am răsplătit cu aplauze și încurajări.

Spre finalul întâlnirii, doamna bibliotecară Elena Horescu i-a invitat pe toți elevii liceului să treacă mai des pe la bibliotecă și apoi a facilitat achiziționarea unora dintre cărțile prezentate pe parcursul întâlnirii.

Și, uite așa, măcar pentru câteva momente, am reușit, prin această întâlnire, să reducem la tăcere acea frază des auzită în ultima vreme: „Elevii noștri nu mai citesc”. Amărăciunii iscate de această frază i-am adăugat în acea zi de 13 noiembrie și altceva: înțelegere, multă înțelegere și convingerea că printre cei mulți mai există întotdeauna măcar câțiva care să ducă mai departe renumele unui neam de poeți.

Prof. ILEANA LOREDANA CIOBANU
Liceul „Hercules” – Băile Herculane

DOR DE PRIMĂVARĂ... – TUDOR GHEORGHE LA TIMIȘOARA –

11 februarie 2010... Zi de iarnă ce coboară în asfințit, îmbiind spre căldura caselor și spre odihnă. În centrul Timișoarei e freamăt: sala Capitol găzduiește o seară specială, cu prilejul concertului *Anotimpurile mele: Iarna – Primăvara 2010*, oferit de artistul Tudor Gheorghe. Evenimentul face parte dintr-o serie de spectacole din *Stagiunea permanentelor frumuseți*, dăruite (fiindcă tot e februarie!) *îndrăgostiților* de cânt și poezie pline de dor, de nostalgie și de parfumul vremurilor apuse.

Un scurt popas simfonic într-un făurar capricios a făcut ca iubitorii de artă și frumos – timișoreni și nu numai (poate de pe tot întinsul Banatului) – să umple locul unde spectacolul avea să fie întregit

de corul și orchestra Filarmonicii „Banatul” din Timișoara, sub bagheta dirijorului Marius Hristescu.

La ora 19, forfota sălii se stămpără într-o tăcere scurtă... Corzile prind a vibra în dangăt de clopot, vocile sună lin, dar înălțător, sufletele tresar la versul repetat parcă obsesiv, ca un leitmotiv al iernii, în prima piesă: „Ninge, ninge...” Au trecut de mult colindele, iar acum, când ascuți *Ieru-i Ier*, îl simți altfel, căci e aproape vremea primilor ghiocei, vremea dorului de primăvară. Melancolia așternută păleşte la izbucnirea voioasă a celebrei piese devenite „hit” (așa cum, de altfel, a sugerat și artistul) *Dorul călător*, apoi cântecele se perindă ca într-o „transhumanță” iarnă – primăvară:

Rapsodii de primăvară, Iarna, Note de primăvară, Valțul rozelor, Salcâmi, Albă iarnă dunăreană, Senin de iarnă, Antiprimăvara – creații aparținând unor poeți români precum: George Topârceanu, Vasile Alecsandri, George Bacovia, Alexandru Macedonski, Vasile Voiculescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu.

Maestrului îi place a mânuși *cuvântul*. Îi dă putere, expresivitate, vioiciune, căutându-i noi valențe. Uneori, mai degrabă îl rostește decât îl cântă, conferindu-i o muzicalitate aparte, din care curg prospețimea și frumusețea. Îl simte și-l dăruiește cuminte, blând, cuviincios pe alocuri. Impresionează forța *r*-ului, ce dă lumină și culoare, aidoma unor străfulgerări din adâncimi de vis. Alteori, e năvalnic și răsunător, ca un tumult de ape cumplite.

Tudor Gheorghe se oprește după fiecare piesă, oferind interludii inedite. Își poartă ascultătorii prin iarna înghețată, cu vânt și fulgi mari de zăpadă amintind a zi de Sărbătoare, a zi de Crăciun, apoi în primăvara plină de viață, de soare, de-un „verde crud”, când „înnebunesc salcâmi” și „dănțuiesc rozele” ca-ntr-un veșnic vals venețian. E de-a dreptul impresionantă simfonia acestei biruințe a primăverii asupra iernii, dar și neputința ei în fața înghețului sufletesc: „Degeaba vine primăvara, / atâta iarnă e în noi, / că martie se poate duce / cu toți cocorii înapoi. / În noi e loc numai de iarnă, / vom îngheța sub ultim ger, / orbecăind pe copci de gheață / ca un stingher spre alt stingher.”

Lumină lină, una dintre cele mai frumoase compoziții, răsună a priceasă adusă ca ofrandă de seară. E trăit fiecare vers... Răzbate maiestuos refrenul: „Lumină lină, lin lumini, / răsari din codrii mari de crini / [...] deasupra stinsului pământ, / Lumină lină, Logos Sfânt...”, în timp ce artistul se cufundă sfios în Rugăciunea Domnească. O rostește adânc, grav, uitând parcă de sine, de locul unde se află... Sufletul se înfioară din nou în dangăt de clopot... E ceas de taină, de rugă, de vecernii în amurg...

Aproape toate piesele poartă în ele ceva despre dorul călător, singuratic. De fapt, singurătatea – impregnată de

durerea amintirii în iarnă și încărcată de dor în primăvară – s-a desprins ca o temă a concertului: „Și vin din patriile calde / cocorii toamnei ce trecu, / și cuiburi au murit sub streșini, / și lângă mine nu ești tu...” Simți cum, încet-încet, te cuprinde înfiorarea: „Orice-ai fi și unde te-ai tot duce, / cât ai fi de rău și cât de bun, / că mai crezi sau nu mai crezi în Cruce, / cel mai greu îți este de Crăciun. / Când se strâng străinii pe la case / și lumini se-aprind în pomii lor, / ți se face frigul frig în oase / și de-acasă ți se face dor...” În dreapta mea, gene umede se-upleacă, oprind picurul de rouă prelins de dor, poate de-un dor almăjan...

Publicului îi se dezvăluie, senin și șugubăț, „secretele” unui spectacol reușit: un început *fortissimo*, urmat de o parte *moderato*, iar finalul obligatoriu *apoteotic*. Și concertul a izbutit pe deplin să le „deslușească”. Ultima piesă, *Dorul călător*, oferită și ca un bis, e o invitație de a cânta. Întregul auditoriu acceptă provocarea, fiecare într-o manieră personală, fericit că a cântat – măcar o dată-n viață – alături de artistul Tudor Gheorghe și de orchestra Filarmonicii „Banatul”. Se cântă *vivace*: „Mi-a fugit dorul de-acasă, dorul, / cât a fost vremea frumoasă, dorul. / Și-a fugit cam dezbrăcat, / l-a prins vremea rea plecat / și mi-e teamă c-a-nghețat / dorul...”

Aplauzele nu conținesc, în semn de apreciere pentru frumusețea artei revelată la superlativ pe parcursul a două ore. Sunt dăruite cu generozitate și mulțumire pentru ceea ce a rămas în suflet ca un ecou al dorurilor înăbușite ori nerostite.

Spectacolul s-a încheiat. Afară s-a lăsat, iarăși, frigul, dar căldura versurilor ce vibrează pe coarda inimii mai zăbovește încă: „Și din dorul călător / a rămas doar dorul-dor, / numai lacrimă și zbor...”

... Și-a rămas doar dorul-dor... Dorul de Lumină... Dor de-Acasă, dor de primăvară...

MARIA VÂTCĂ

studentă, Facultatea de Muzică din Timișoara

CÂND REALITATEA POARTĂ CHIPUL FRUMOS AL SUFLETULUI NOSTRU

O carte ca un tom al reverențelor personalității pentru lumea care i-a fost dată și pe care o binemerită este acea *Agronomia Banatica. La răspântie de drumuri și vremuri, 1989 – 2005*, semnată de Păun Ion Otiman, fiu al Banatului Montan, academician, specialist al genului, voce inconfundabilă a cetății românești. Cartea, cu subtitlul *Evocările și reflecțiile unui rector* (Timișoara, Editura Orizonturi Universitare, 2005, 488 p.), are toate elementele unei cărți majore, de la asumarea succeselor profesionale ca evenimente veritabile într-un excepțional *cursus honorum*, la întoarcerea către sine a autorului, într-o relaționare a conștiinței identitare individuale cu valorile comunității.

Traseul cărții este traseul unui destin exemplar al Banatului postbelic, trăindu-și biografia ca pe o supratemă

a bucuriei și împlinirii. Elev conștiincios al școlilor almăjene și cărășene, strălucit student al Timișoarei, prof. Păun Ion Otiman a rămas atașat de învățământul universitar al municipiului de pe Bega, iar volumul acesta poate fi considerat și mărturia unui triumf în devenirea Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului al cărei rector a fost între 1990 și 2004. Latura confesivă a cărții atrage, cu siguranță, lectorul ei, dar majoritatea textelor fundamentează caracterul participativ al eului scriptor care dă seamă de propriile consecvențe profesionale, științifice, într-o lume a cercetării pasionat-riguroase și a colegialității, a valorilor umane supreme, a prieteniei și colaborării între marile concretizări ale ideii și spiritului uman. Este, deci, „o istorie vie a universității noastre”, cum scrie prefațatorul ei,

universitarul Mircea Goian, semnată de „un dascăl de omenie și de înțelepciune (...), răsfățat de glorie toată viața”, cum afirmă în postfața cărții universitarii Ioan Bold și Manea Drăghici.

Forța grațioasă a relatărilor, recuperarea și restituirea unor texte cu valoare documentară ori chiar documente, sporesc valoarea acestui op. Structurat între întoarcerea meditativă spre ceea ce a fost și solemnizarea prezentului prin însăși valoarea și rezonanța faptei (sociale, obștești ori științifice), cartea lui Păun Ion Otiman captivează ca un exercițiu firesc, al scrisului sincer, așadar. Ea este o dovadă palpabilă că dimensionarea și redimensionarea orizontului cultural suprapune paginilor din cronica unui neam forme ale autonomizării originale a gândirii, deschide câmp liber explorărilor în realitatea modelului exemplar și influențelor omului în comunitatea profesională pe care o domină cu statura sa morală,

științifică. Autorul oferă cititorilor săi calea unei percepții corecte a individului preocupat de meserie, în priză permanentă cu nevoile propriei pregătiri. Adesea, pasajul narativ are aspectul unui jurnal, cu relatări incitante sau puternic nostalgizate, cu zăbava asupra unor momente-provocări dintr-o biografie, spuneam mai sus, exemplară, cu ritmări alerte ale epicului, cu opinii bine construite, solide, rezistente în plan temporal. Mai ales când vin dinăuntrul sistemului, de la un mare om al școlii: „Să formăm tineri care nu numai să dorească să conducă, să guverneze, ci să dăm societății românești oamenii capabili să conducă, să guverneze”. (p. 110)

Cartea lui Păun Ion Otiman, mărturie despre lume, fapte, oameni, poartă pecetea chipului frumos al sufletului autorului, un chip emblematic între savanții pe care i-a dat Valea Almăjului în cultura română și universală.

IONEL BOTA

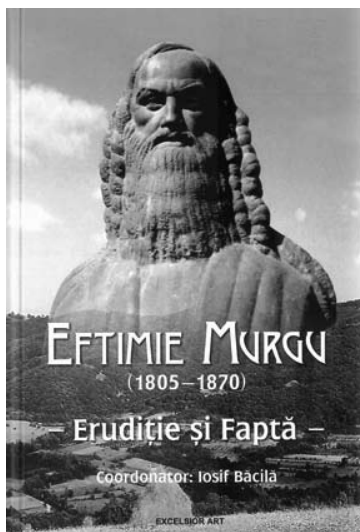
EFTIMIE MURGU (1805-1870) – ERUDIȚIE ȘI FAPTĂ

Coordonator: Iosif Băcilă

În primăvara lui 2009 a apărut cartea **Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă**, la Editura Excelsior Art din Timișoara. Această lucrare este coordonată de profesorul Iosif Băcilă de la Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” din Bozovici și a fost lansată în data de vineri 22 mai, la Bozovici, cu ocazia fericită și inspirată prilejuită de aniversarea a două evenimente culturale, cu o rezonanță puternică pentru comunitatea din Bozovici și Valea Almăjului în general. Este vorba de sărbătorirea a 10 ani de apariție a revistei „Almăjana”, precum și a 80 de ani de la ridicarea bustului (la Bozovici) dedicat celui mai mare fiu al Almăjului: Eftimie Murgu. Lucrarea coordonată de profesorul Iosif Băcilă are 281 de pagini și poate fi catalogată de la început ca una de excepție. Principalele argumente pentru această afirmație ar fi:

- densitatea informației;
- complexitatea elaborării lucrării;
- valoarea bibliografiei ilustrate și a arhivei foto;
- valoarea materialelor selectate pentru a fi publicate în acest volum, pe care îndrăznim să-l numim omagial.

Profesorul Iosif Băcilă a selectat textele cuprinse în volum și s-a îngrijit de ediția acestuia printr-un efort demn de toată lauda și meritoriu deopotrivă. Personalitatea cea mai prominentă a Văii

Almăjului, Eftimie Murgu, merita din plin acest demers. În plus, demn de menționat este faptul că prin editarea acestei remarcabile lucrări, prestigioasa revistă „Almăjana”, ce apare sub păstorirea aceluiași profesor Iosif Băcilă, își încununează cei 10 ani de apariție neîntreruptă tocmai cu textele unor importanți colaboratori care au publicat în această revistă. Se cuvine să-i enumerăm în ordinea cronologică și a introducerii lor în paginile cărții:

1. Octavian Doclin – *Permanența unui portret;*
2. Alexandru Metea – *Eftimie Murgu – despre latinitatea limbii române;*
3. Petru Novac Dolângă – *Prima statuie a lui Eftimie Murgu;*
4. Alexandru Nemoianu – *Țara Almăjului, ca Univers;*
5. Dumitru Popovici – *Însemnări despre Eftimie Murgu;*
6. Dănilă Sitaru – *Personalitatea lui Eftimie Murgu;*
7. Rista Popovici – *Banatul – spațiu istoric de interferență și convergență – în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea;*
8. Dumitru Daba – *Eftimie Murgu și Mihai Eminescu;*
9. Ion Marin Almăjan – *Eftimie Murgu, cărturar european, mentorul și ideologul Revoluției de la 1848;*

10. Dumitru Daba – *Eftimie Murgu și lugojenii*;
 11. Ionel Cionchin – *Eftimie Murgu*, „Zeul și Apostolul românilor”;
 12. Aurel Contrea – *Asupra vieții și activității lui Eftimie Murgu*;
 13. Dumitru Daba – *Reînnumarea în pământul țării*;
 14. Iosif Băcilă – *File din istoria presei românești – „Curierul Banatului” sau Miracole din Valea Miracolelor*;
 15. Iancu Conciatu – *Monument lui Eftimie Murgu*;
 16. Constantin C. Gomboș – *Recunoștința urmașilor: Mărturii în bronz și piatră dedicate lui Eftimie Murgu*;
 17. Nicolae Irimia – *Eftimie Murgu – un nume pentru eternitate*;
 18. Dumitru Popovici – *Contribuții la o posibilă cronologie almăjană: Ogârliște/Rudăria/Eftimie Murgu*;
 19. Constantin C. Gomboș – *Pe urmele lui Eftimie Murgu în Țara Almăjului*;
 20. Constantin Juan-Petroi – *Eftimie Murgu – Genealogie de familie*;
 21. Gheorghe Luchescu – *Mărturii lugojene despre evenimentele pașoptiste*;
 22. Florina-Maria Băcilă – *Lansare de carte la Timișoara*;
 23. Ioan-Nicolae Cenda – *Miracole. „Almăjana”*;
 24. Alexandru Nemoianu – *În afara gloriei, câteva rânduri*;
 25. Doru Popovici – *Scrisori cu și despre „Almăjana”*;
 26. Alexandru Nemoianu – *Observații privind specificul Banatului*;
 27. Dana Antoaneta Bălănescu – *Medalia „Bicentinar Eftimie Murgu”*;
 28. Valeriu Leu – *Despre Eftimie Murgu de la Rudăria*;
 29. Constantin Brătescu – *Eftimie Murgu și idealurile revoluției pașoptiste bănățene*;
 30. Gheorghe Luchescu – *Eftimie Murgu (1805-1870) – preocupări folclorice*;
 31. Pavel Panduru – *Eftimie Murgu (schiță de portret)*.

În afară de textele acestea, au mai fost introduse la *ADDENDA* și altele (poezie și proză) din partea autorilor Alexandru Nemoianu, Iosif Băcilă, Aron Cotruș, Ion Marin Almăjan și Pavel Bellu. Toate textele selectate se îmbină armonios ca tematică, deși aparțin unor autori diferiți. Au însă o trăsătură comună: aplecarea sufletească pentru ceea ce a produs Valea Almăjului pentru istoria și cultura Banatului și nu numai: Eftimie Murgu. Apoi, aceste texte aduc informație despre informație, într-o interpretare personală, dar care are același numitor comun: dragostea necondiționată pentru tot ce înseamnă Valea Almăjului. Se simte acest lucru aproape în fiecare frază. Poate că este și unul dintre motivele pentru care profesorul Iosif Băcilă a trudit într-o apariție acestui volum care poate fi realmente un ghid de spiritualitate almăjană concentrat pe diamantul ei cel mai prețios: Eftimie Murgu.

În afară de ineditul ei, apariția acestei cărți arată ceva care nu este la îndemâna multor publicații, anume faptul că, prin atragerea unor colaboratori de valoare, de la simplii învățăcei aflați pe băncile liceului și până la profesori universitari și academicieni, este posibil ca, în timp, să se adune materiale de valoare a celor selectate și incluse de Iosif Băcilă în acest volum. De aceea, această carte poate fi un frumos exemplu de urmat.

Prof. dr. NICOLAE MAGIAR,
 Președinte al Societății de Științe Istorice,
 Filiala Caraș-Severin

AMINTIRI RĂSCOLITE

în volumele

ÎNVINGĂTORII MUNTELUI (I, II), de Nicolae Pătruț și Francisc Draxel

NICOLAE PĂTRUȚ este un nume binecunoscut în presa din Banat. Cotidienele – care au fost și au căzut sub furtunile „politichiei” – din Caraș-Severin, l-au avut colaborator, reporter fidel, iar articolele sale au fost citite și apreciate.

În **tabletele** scrise de N. Pătruț poți sesiza ceva din Geo Bogza. Autorul cunoaște „pe viu” realitatea despre care scrie, se documentează, apelează la „legende” locului, „fotografiază”, prin cuvinte, oameni și locuri, știe să vadă ceea ce scapă trecătorului obișnuit. Odată, într-un sat din Valea Almăjului („Valea Miracolelor”, cum atât de frumos a botezat-o poetul Iosif Băcilă), a văzut un copil, sărăcăcios îmbrăcat – de parcă era într-o Românie, în urmă cu o sută de ani! – mâncând cu poftă un „codru de pâine”.

Ziaristul a imortalizat clipa într-o poză și un articol. Gestul acesta mi-a amintit de „femeia din tren, mâncând un măr”, în „Țara de piatră” a lui Geo Bogza.

Articolele lui N. Pătruț arată un talent literar, un povestitor, un scriitor cu ochiul format pentru detaliu.

Ziaristul a reușit, cu greu (... „într-o lume ce pute a bani și indiferență”, dar și a politică, adăugăm noi!), să-și adune materialele publicate în trei cărți:

- **DRUMURI ȘI UMBRE**, Editura Marineasa, 2007
- **ÎNVINGĂTORII MUNTELUI**, vol. I, Editura Eubeea, 2008 și
- **ÎNVINGĂTORII MUNTELUI**, vol. II, Editura Eubeea, 2009.

Cele două volume **Învingătorii muntelui** sunt scrise în colaborare cu FRANCISC DRAXEL.

Banatul a fost (și este) zona **MULTICULTURALITĂȚII** active. Aici, niciodată, de-a lungul istoriei, nu s-au semnalat conflicte etnice, religioase, culturale. **Țăranul** bănățean a fost vecin cu **neamțul**, cu **ungurul**, cu **pemul**, i-a avut consăteni pe **țigani** și a mers la **duceanul** vreunui **jidov**, a trăit alături de **sârbi** și le-a învățat limba și obiceiurile, iar toți aceștia i-au fost alături la bine, au venit la nunți și botezuri, la praznice și, împreună, s-au bucurat de ruga satului, ori s-au întristat la necaz.

În cele două volume autorii prezintă **ETNIA CEHĂ**. Este o poveste cu date reale (statistici, tabele, grafice) despre „acești oameni [care] rostesc propria lor poveste despre viețile lor care-și urmează cursul în localități bănățene, precum Moldova Nouă, Eibental, Ravensca etc., unde în urmă cu câțiva ani pulsul vieții se făcea simțit cu fiecare respirație” (cf. ADRIAN MIROSLAV MERKA).

Titlurile unor reportaje, cu încărcătură poetică, sunt foarte inspirate: „Sărbătorile marilor singurătăți”, „În genunchi, la poalele existenței”, „Dramele nu pot fi ascunse în uitare”, „În amurg, printre cântări uitate”, „Chimia izvoarelor de lumină”, „Regretele lui Petre Rubaci”, „Căruțe la export” ș.a.. Cele două volume încearcă „să scoată la lumină continuități istorice, valorice și atitudinale ale acestei etnii în configurarea unuia din chipurile identitare ale României de astăzi”, precizează, pe coperta a IV-a, vol. I, președintele Uniunii Democratice a Slovaciilor și Cehilor din România, d-l deputat ADRIAN MIROSLAV MERKA.

Unele reportaje „fotografiază” realități crude: „Tata a dat foc la casă și noi stăm la o vecină, și nu avem bani de pâine. Așa mi-a spus Andreea, un ghemotoc de fată cu ochii albaștri, din satul Clopodia, îmbrăcată în haine ponosite...” (cf. „În amurg printre căutări uitate”, p. 97).

Nicolae Pătruț combină substantivele și adjectivele cu valoare de epitet în descrieri frumoase: „Afară s-a înnopțat de-a binelea. Oamenii stau în spatele zidurilor, satul pare pustiu, iar pe cer, printre stele, se scurg șuvițe argintii de brumă, ca într-o poveste scrisă la început de noapte...” (p. 100).

„Se apropie sărbătorile Crăciunului și satele Banatului sunt triste și pustii cum n-au fost niciodată. Miroase a cetină de brad, a doruri și a sărăcie. Nu prea mai vezi oameni cu fețe zâmbitoare, ci doar ființe îngândurate cărora le lipsește bucuria”. (p. 113)

Prima parte a celor două volume, realizată de FRANCISC DRAXEL, tratează:

I. „Contribuții la istoria colonizării cehilor în Banatul de Sud (1823-1918)”, vol. I;

II. „Viața culturală și spirituală a localităților cehe din România”, vol. II.

F. Draxel a reușit acel „multum in parvo!” pentru fiecare localitate amintită. Se rețin datele esențiale, monumentele istorice și religioase, sărbătorile satelor, demografia, potențialul economic etc.

Din cele două volume se degajă o **nostalgie** pentru **IERI (cândva, luminos, albastru, verde, mirositor a poame și legume...)**, în comparație cu **ASTĂZI** (cenușiu, paragină, părăsit, sărac...), niște „amintiri răscolite”.

IOAN-NICOLAE CENDA

FILE DIN ISTORIA PREȘEI ROMÂNEȘTI: „ȘCOALA BĂNĂȚEANĂ”

Revista „Școala Bănățeană”, anul III, nr. 1-2/ianuarie 1924, apărută la Caransebeș, publicație bilunară a Asociației Învățătorilor din Caraș-Severin, Redactor Pavel Jumanca, Administrator Nicolae Linția, are în cuprins: P. Jumanca – „Drumul nostru”, G.B. – „Școlărița”, V. Niculescu – „Dese(m)nul în școala primară”, Dr. I. Nemoian – „Despre educația sexuală”, L. Costin – „Gheorghe Dragoiescu”, P. Jumanca – „Sentimentul datoriei la cetățenii de azi ai României Mari”, Dr. Dionisie – „De ce sunt unii copii nervoși”, „Comitetele școlare din comunele rurale”, „Partea oficială”, „Informațiuni” ș.a.

Redăm câteva secvențe din bine documentatul material al lui Pavel Jumanca „Sentimentul datoriei la cetățenii de azi ai României Mari” (p. 10-16):

• „Fiecare vietate, lăsată de Dumnezeu în lume, are un rost aci, pe pământ. Fiecare om, ajuns în lume, are aci o îndatorire oarecare, are o misiune, fie cât de neînsemnată. O avem față de noi înșine, față de familia noastră și față de societatea în mijlocul căreia trăim. Și rostul nostru aci pe pământ ni l-am împlinit atunci, când familia sau societatea a tras un folos din munca desfășurată de noi.”

• „Dumnezeu a înzestrat pe om cu multe însușiri bune. I-a lăsat un suflet, i-a lăsat o inimă, cari să bată cu căldură și cu iubire pentru tot ce e frumos și nobil, pentru tot ce e bine și folositor. E dragostea de mamă pentru odrasla sa, dragostea copilului pentru părinții săi, iubirea de frate, de natură (...), și este iubirea de glia udată de sângele strămoșilor, de vatra părintească, **iubirea de neam și țară**.”

Omul care în internul său nu are loc pentru sentimentul cel mai nobil, pentru sentimentul național, – acel om nu poate avea loc printre oameni. Nu-mi pot închipui o inimă mai rece în lumea aceasta, decât inima lipsită de iubirea de neam. Trebuie să iubim lumea cu toate ale sale, iubim viața, bună, rea cum e, căci ni-i dată de Dumnezeu s-o trăim, dar mai cu seamă trebuie să iubim neamul din care facem parte, fie la bine, fie la rău. **Toate ale lumii le încheagă iubirea, față de tot ce e în lume, căci fără iubire nu există viață.**”

• „Oamenii de azi au uitat cu desăvârșire vorba înțeleaptă « cunoaște-te pe tine însuși ». În discuții pentru îndreptarea societății omenești să învățăm nițică gramatică, să cunoaștem că **întâia persoană sunt eu și să încep cu mine curățirea morală. Dacă fiecare s-ar uita în oglinda sufletului său, atunci ar avea atâtea de îndreptat, ar sta cu sine însuși de vorbă și n-ar mai fi nevoie de atâtea vorbărie**, ce azi se face peste tot locul. Carul neamului ar ieși din mocirlă și cetățenii țării ar duce-o mai bine.”

La secțiunea „Informațiuni” (p. 27) aflăm: „Păr. Romulus Novacovici, paroh și director al Gimnaziului « Principele Carol » din Bozovici, la propunerea Ministerului Instrucțiunii Publice, a fost decorat cu Coroana României în gradul de cavaler. Felicitări!”, iar la rubrica „Au plătit abonament” (cap. II și III) sunt inserate numele mai multor intelectuali almăjeni: Dr. Traian Bădescu, episcop, P. Bogoievici, preot-înv., E. Ristici, I. Băcilă, Gh. Jurchescu, P. Budescu, N. Bololoi, I. Goanță, E. Novacovici, I. Micicoi, M. Șuveț, S. Zarva etc.

În ceea ce privește **Examenul de definitivat** se menționează: „Cu Ord. Ministerial Nr. 152255 / 1923 se dispune ca toți învățătorii din noile teritorii cari au mai puțin de 6 ani de învățământ să se prezinte în luna martie la **Examenul de definitivat**. Acest examen, conform art. 152, 154 și 155 din « Reg. pentru aplicarea legii învățământului primar », constă din două probe: una estemporală (în

scris) asupra principalelor materii prevăzute în programa școlilor normale; a doua – de practică pedagogică.

Proba estemporală cuprinde: Pedagogia, Didactica generală și Metodica, Istoria cu principalele evenimente din istoria Românilor, Geografia, continentele, Europa și geografia economică a României, Științele naturale.

Candidații, cari vor dobândi nota medie de cel puțin 7 la proba estemporală, vor fi admiși la proba de practică pedagogică. Ea va con(sista) dintr-o lecțiune model cu clasa III sau IV asupra unui subiect de limba română sau aritmetică (p. 29).

În demersul nostru documentar, ne-au atras atenția și două texte lirice, semnate de sensibilul poet Lucian Costin (p.6 și 16):

PESTE VÂRFURI DE ARINI

Peste vârfuri de arini
Trece o boare 'ncolo sus
Cine știe, 'n calea ei
Frunzelor câte le-a spus!...

Dacă iarăși ele-adorm,
Rar se clatină în vis,
Când departe, din genuni,
Luna geana și-a deschis.

Trece o boare 'n lung suspin
Prin cătunul adormit
Și în ulițe pustii
Cu urâtul s'a'ntâlnit.

Dormi, adormi tu suflet blând,
În al păcii pat de-argint,
Dormi ușor tu suflet blând,
Visuri, visuri... te alint!...

DRAGU-MI-I DE BĂDIȘORU (Populară)

Dragu-mi-i de bădișoru
Când mă'ntreabă ce e doru,
Eu i-aș spune... nu i-aș spune
Că-i o boală fără nume.

Dragu-mi-i când pe cărare
Badea'n cale îmi răsare,
Printre crengi de aluniiș
Badea'mi iese pe furiș.

Dragu-mi-i că într'o sară
I-am furat ochii la moară,
Iar el gura-mi vămui
Și de-atunci știu a iubi;

Dragu-mi-i de bădișoru
Când mă'ntreabă ce e doru
Și se uită printre gene
Și de dor... nici că se teme.

ANUL III # Nr. 1-2 1 și 15 IANUARIE 1924

„ȘCOALA BĂNĂȚEANĂ“
ORGANUL „ASOCIAȚIEI ÎNVĂȚĂTORILOR DIN CĂRAȘ-SEVERIN“

REDACTOR: PAVEL JUMANCA

CUPRINSUL:

Pavel Jumanca: Drumul nostru.
G. B.: Școlărița.
V. Niculescu: Desemnul în școala primară.
Lucian Costin: Peste vârfuri de arini.
Dr. I. Nezoian: Despre educația sexuală.
Lucian Costin: Gheorghe Dragoescu.
Pavel Jumanca: Sentimentul datoriei la cetățenii de azi ai României, Mart.
Lucian Costin: Dragu-mi-i de bădișoru.
Dr. Dionisie: De ce sunt unii copii nervoși.
Comitetele școlare din comunele rurale.
Partea oficială.
Informațiuni.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CARĂNEBEȘ

Cităm și din editorialul redactorului responsabil (p. 1-2):

- „Școala de astăzi nu mai este școala de ieri. Noi principii bat la ușa noastră scoase din învățămintele vremilor, din golurile observate în munca de educare a viitorilor cetățeni ai țării. Și s-a plăsmuit atunci în gândul nostru **ideea înființării unei reviste**. Și după mult timp de șovăiri a apărut. Am pornit la drum. N-am avut experiență, n-am avut putere de muncă, dar am avut însuflețire, am avut dragoste, am avut voință și unde sunt acestea, acolo calea se deschide și piedicile se înving. Când am plecat în calea noastră ne-am închinat cu smerenie sfinților noștri naționali, eroilor fără nume, cari au sămănat cu lacrimi și sânge pământul sfânt al țării românești, din care a răsărit libertatea neamului; și de câte ori ne-am poticnit, ne-am dus cu sufletul la dânsii și am cerut puteri nouă de muncă și am pornit înainte.”

- „Am întâmpinat multe greutăți, am îndurat multe răutăți, dar, deși ne-am poticnit de multe ori, n-am șovăit și ne-am dus pe calea apucată. Pământul a fost înțelenit, plin de mărăcini și bălării cari aveau rădăcini puternice. Am

rămas puțini în frunte, ca să tragem brazdă, dar am mers mereu înainte și după noi a venit mulțimea dascălilor din județ și au răsărit în urma noastră atâtea lucruri bune.”

- „Începem acum un nou an de muncă. Programă noastră o avem fixată în filele revistei, în ce s-a scris până acum. Însuflețirea și dragostea din sufletele noastre n-a scăzut, puterea noastră de muncă n-a dat înapoi. Ne-am format o experiență din munca trecutului, cunoaștem scăderile și nevoile noastre, știm unde zace răul și vom năzui să găsim leacul potrivit. Vom continua cu dragă inimă să fim informatorii fideli ai cetitorilor noștri cu toate chestiunile ce ating școala și pe muncitorii ei. Vom propaga și de aici înainte munca unitară și de colaborare cu toți factorii cari în urma locului ce-l ocupă pot influența asupra maselor, ca împreună să desăvârșim opera de închegare culturală și națională de care avem atâtea nevoie astăzi...”

O revistă făcută de dascăli pentru dascăli, înspre mai binele școlii și al tinerilor învățăcei. Poteci și tâlcuiri, întrezăriri, împământeniri...

IOSIF BĂCILĂ

LUPTA PENTRU IDENTITATE ȘI CONTINUITATE ROMÂNEASCĂ ÎN ȘCOLILE NAȚIONALE ORTODOXE DIN GRANIȚA MILITARĂ BĂNĂȚEANĂ

Cercetătorii germani, maghiari și români ai învățământului românesc bănățean au accentuat faptul că Banatul și mai ales Granița sa militară și-au avut un învățământ organizat înaintea Ungariei și a altor ținuturi dominate de Imperiul Habsburgic. Iuliu Vuia și alți câțiva istorici, mergând pe urmele acestor cercetători, susțin prioritatea românească bănățeană a învățământului, dar nu de sorginte vieneză, ci dezvoltată cu mult timp înainte, din necesitățile interne ale societății românești bănățene¹.

Românii din granița Banatului, mereu în calea fluctuației inerente regiunii, au fost obligați de astfel de împrejurări, cel puțin cei mai răsăriți dintre ei, să învețe carte, pentru a putea face față împrejurărilor mai complicate din aceste părți, față de cele din interiorul imperiului².

Prin pacea de la Passarowitz, din 21 iulie 1718, pe lângă noile regiuni anexate Imperiului Habsburgic, primesc dreptul de a face comerț în Imperiul Otoman și restul supușilor austrieci, deși bănățenii după 164 de ani de stăpânire otomană erau destul de versați. Dar, și pentru acest lucru era necesar un minim de știință de carte, fiind impus de împrejurările vieții, înaintea iluminismului imperial vienez, stare confirmată și de documentul Cancelariei din Viena, care atestă faptul că înainte de preluarea militară, în aceste ținuturi au funcționat școli susținute de comunitățile sătești³.

Instruirea și educarea majorității tineretului din Granița bănățeană se făcea în școlile naționale. Autoritățile

militare austriece nu au acordat nici un sprijin acestor școli, mai ales pentru faptul că erau de factură ortodoxă. Consiliul aulic de război se preocupa numai de organizarea școlilor triviale, care pregăteau viitorii subofițeri. Erau găsite suficiente pretexte pentru a se eschiva de la grija pentru școlile naționale pe care le considera inutile și un adevărat balast pentru comunitate. După ce școlile naționale ortodoxe au fost puse sub controlul comisiilor școlare, care funcționau pe lângă regimente, se intensifică introducerea limbii germane în aceste școli, punându-se piedici angajării învățătorilor naționali care trebuiau să susțină un examen prealabil în fața directorului școlar german care îi putea respinge și deci lăsa școala fără învățător⁴.

Disprețul administrației austriece față de aceste școli cu litere chirilice, cu citire din cărțile bisericești, cu puțină scriere, cântare bisericească și *ceva socoată*, nu înseamnă inexistența acestora, ci continuarea unei vechi tradiții deși ele vor fi reorganizate și vor apărea în statisticile habsburgice ca mari realizări ale reformelor vieneze, odată cu apariția iozefinismului, a reorganizării Consiliului aulic (1761) și a influențelor iluministe la Curtea vieneză (Kaunitz, Justi, Martini, Sonnenfeles, Qualtenberg, Hess)⁵.

În 1771 este emis *Normal-Patent* sau Regulamentul iliric pentru școli. Acest Regulament este un document transparent al principiului diplomatic austriac „divide et impera”: despărțirea organelor civile de cele bisericești, pentru consolidarea autorității centrale. Spre a se stopa

procurarea de cărți din Țările Române ori din Rusia se promite înființarea unei Tipografii la Viena pentru „românii neuniți”, dar și posibilitatea ca aceștia să-și educe „pruncii la școlile catolicilor” (motivul este lesne de sesizat)⁶.

Numărul școlilor naționale crește odată cu numirea lui Grigorie Obradovici ca inspector școlar, despre care se spune că a numit la aceste școli numai învățători cu studii corespunzătoare, îngrijindu-se și de îmbunătățirea bazei materiale. Astfel, la sfârșitul secolului al XVIII-lea erau 130 de școli naționale.

Dar pentru a se asigura întărirea guvernării habsburgice prin intermediul școlii, tendința de germanizare era secundată de aceea de catolicizare. Am pomenit mai înainte de prevederea din *Normal – Patent*, de a se înzestra toate școlile naționale ortodoxe din Granița cu numeroase cărți romano-catolice (2000 de catehisme și 200 evanghelii), ca și alte acțiuni prozelitiste, fapt ce atrage protestul ierarhiei sârbești în 1778, care menționa și faptul că școlile confesionale din graniță erau uitate de oficialități. Mai mult, lui Nicolae Stoica de Hațeg, viitorul protopop și cronicar, care dorea să ajungă învățător în aceeași zonă confinară (la școala din Bozovici) i s-a pus condiția trecerii la catolicism, ceea ce nu a acceptat. Rezultatul acestor acțiuni prozelitiste și de deznaționalizare a avut un efect contrar așteptărilor pentru autorități, „căci tineretul ortodox având posibilitatea instruirii superioare va deveni purtătorul de cuvânt al redesteptării naționale”⁷.

Școlile naționale din Granița militară bănățeană încep să se dezvolte după terminarea războiului austro-turc. La aceasta a contribuit siguranța vieții locuitorilor, oblăduită de pacea încheiată și de noua conjunctură politică, ceea ce a dus și la o înflorire economică. Congresul național iliric, ținut în anul 1790, asigurând pe împărat de loialitatea națiunii ilirice, cere înmulțirea numărului de școli greco-ortodoxe și îndrumarea lor de inspectori școlari de religie ortodoxă. Într-adevăr, numărul școlilor naționale crește. Protopopul Nicolae Stoica de Hațeg depune o fructuoasă activitate pentru înființarea — sau pentru reînființarea — de școli naționale în protopopiatul Mehadie. El însuși relatează că episcopul de Vârșeț l-a chemat și i-a citit scrisoarea de la comandamentul general militar din Timișoara, prin care era încredințat de către Cancelaria aulică ilirică să se ocupe „ca naționalnicile școale din tot regimentul, ce-s de 5 ani părăsite, să umblu și în bună stare iarăși să le rânduiesc”⁸. Trebuie subliniat efortul acestui lămurat cărturar român, care într-o vreme de cumplită sărăcie a reușit să determine populația satelor din regimentul româno-iliric să aibă din nou școli, încât în 1793, în luna martie, când episcopul și mai mulți ofițeri din regiment se aflau în protopopiatul Mehadie, au constatat că organizase bine *școalele*. Desigur nu s-au putut înființa imediat școli în toate localitățile din regimentul româno-iliric. În anul 1792, în cele 85 comune cu parohii și 25 filiale, existau numai 46 de școli, care funcționau în case părăsite, în biserici arse sau în colibe făcute din nuiele împletite⁹.

Pentru școlile românești și sârbești, construirea și întreținerea edificiilor școlare a constituit o piedică de seamă în dezvoltarea învățământului. Unele localități

reușiseră să-și ridice edificiile înainte de 1774, astfel că în peisajul sătesc apare o nouă instituție socială, școala, dorindu-se ca învățământul să se desfășoare într-o clădire proprie și nu în tinda bisericii sau în casa preotului sau a învățătorului.

Starea edificiilor școlare naționale ortodoxe era cel puțin deplorabilă, mai ales în secolul al XVIII-lea. Clădirile aveau un aspect jalnic, puține erau cu înfățișare satisfăcătoare și rare cele în stare optimă. Așa că observațiile lui D. Țichindeal cu privire la această stare a clădirilor școlare este cât se poate de realistă: „De voiești să știi în sat unde e școala, nu întreba pe nimeni, ci du-te, apoi vei afla o casă nu departe de biserică, dezgrădită, descoperită, cu ferestre sparte și cu hârtie lipite, să știi că aceea e școala”¹⁰. Pe parcursul secolului al XIX-lea s-a încercat ca astfel de deficiențe să fie înlăturate, dar din lipsa mijloacelor financiare, edificiile școlare românești vor rămâne mici, neîncăpătoare, neluminoase, neigienice, așa cum se constată în 1869¹¹. Evident școlile triviale catolice germane se găseau într-o situație mult mai corespunzătoare, deoarece spre deosebire de școlile naționale ortodoxe care depindeau de posibilitățile economice ale comunelor care le întrețineau, acestea erau suportate din fondul proventelor (casieria regimentului)¹².

Școlile naționale aveau două clase cu patru ani de învățământ, fiind frecventate de copii în vârstă de 8-12 ani. Conținutul învățământului era predominant religios, cărțile de cult servind ca și manuale școlare. Mai târziu, în secolul al XIX-lea, au fost aduse manuale școlare tipărite la Viena. Învățătorii erau recrutați atât dintre localnici, cât și din Țara Românească și Transilvania. Ei erau susținuți de către localnici, fie în bani numerar, fie cu produse în natură. Salariul era destul de mic, de aceea învățătorii se îndeletniceau și cu agricultura ori prestau servicii la primărie sau la biserică pentru a se întreține.

La începutul secolului al XIX-lea s-a reglementat și plata învățătorilor, localitățile fiind, în acest sens împărțite în trei categorii, după numărul caselor. Din păcate salariile nu puteau fi plătite, multe localități din Granița fiind sărace.

Învățătorii naționali, români sau sârbi, nu aveau o pregătire specială în domeniu. Din 1776 învățătorii din Granița erau pregătiți la Școala Normală din Panciova, iar mai târziu la Școala Normală de la Biserica Albă. Preparandia din Arad, care își inaugurează cursurile în noiembrie 1812, a avut un rol excepțional în pregătirea sistematică a învățătorilor. Corpul didactic al acestei școli era alcătuit din D. Țichindeal, C. D. Loga, Ioan Mihuț și Iosif Iorgovici. Durata cursurilor era la început de 15 luni, în 1815 era de 2 ani, iar din 1876 de trei ani, ca în 1884 să fie de 4 ani¹³. Nu mai puțin laudabilă este inițiativa protopopului Caransebeșului, Ioan Tomiciu, care propune în anul 1807 autorităților militare un proiect pentru o mai bună organizare a învățământului național ortodox în regimentul grăniceresc româno-sârb, care prevedea și pregătirea învățătorilor. Acesta a fost aprobat de Consiliul aulic de război din Viena abia în anul 1820. Primul curs pentru pregătirea învățătorilor, desfășurându-

se la Caransebeș în lunile mai-iulie 1820. Acesta a fost continuat prin numirea lui Constantin Diaconovici Loga ca director al școlilor naționale din Graniță, în anul 1830, care a adus o înviore a învățământului național ortodox. Loga a reorganizat cursurile și le-a îmbunătățit, sporind și durata lor la 6 luni. În „școala preparandă”, reorganizată de el erau predate pe lângă tipicul, cântarea bisericească, istoria biblică și catehismul, materii laice precum: pedagogia, metodică, gramatica, istoria, geografia, aritmetica, citirea și scrierea germană, măiestria grădinilor și creșterea albinelor¹⁴.

În fiecare an înainte de 1 octombrie, începutul anului școlar, aveau loc *conferințe didactice* sau *norme* cu toți învățătorii de pe raza regimentului, oferindu-li-se cu acest prilej îndrumări metodice și practice. La sfârșit de an școlar (sfârșit de iunie), avea loc un examen, care se desfășura într-un cadru festiv, în fața directorului școlilor naționale, a ofițerului însărcinat de regiment cu supravegherea școlilor, a conducerii administrative a comunei, a preotului și a sătenilor.

Toate aceste acțiuni, ca și altele, aveau drept scop desăvârșirea intelectuală a dascălilor, luminarea tineretului.

A fost necesară o luptă de peste trei decenii, soldată cu multe lipsuri și opreliști, și doar neînțelegerile dintre forurile superioare vieneze și lupta pentru competențe a dus la încadrarea școlilor naționale ortodoxe în organizația militară, la unele favoruri pentru numeroși orfani ai grănicerilor, posibilitatea ca cei mai talentați să urmeze școlile de ofițeri, de-a primi burse la Academia Militară sau alte școli și instituții școlare militare. În Graniță vor funcționa astfel, pe lângă școlile triviale germane și cele naționale grănicerești, 3 școli matematice, 2 școli de fete, o școală silvică la Caransebeș cu posibilități reduse de frecvență pentru românii ortodocși. Simpla comparație a sumei de 130 000 florini, cheltuieli erariale pentru cantonul german al graniței, și doar 19 069 florini cheltuieli erariale pentru cantonul valaho-ilir, în anul 1799, evidențiază politica protecționistă dusă de stăpânirea habsburgică în granița bănățeană¹⁵.

În 1866 învățătorii români din Episcopia Caransebeșului, ca reacție la abuzurile de deznaționalizare a clerului sârbesc din trecut, doreau să iasă de sub „tutela clerului”, dar încercările lor se izbeau de defecțiunile sistemului. Dacă treceau la școlile comunale unde erau mai bine retribuiți având și alte favoruri, ar fi trebuit să predea în limba statului, ceea ce ar fi însemnat că „naționalitatea noastră ar suferi o lovitură amară¹⁶”.

Pentru „creșterea intelectuală” a tinerilor ortodocși români bănățeni și pentru formarea multor generații de intelectuali, au fost folosite fondurile unor fundații ca: Emanuil Gojdu, episcopul Nicolae Popea, Emanuil Ungureanu ș.a. Aceste fonduri erau administrate de Biserica Ortodoxă.

Prin legea 28 din 1876 se restrâng unele drepturi acordate forurilor bisericești în chestiunile școlare. Limba maghiară devine obiect obligatoriu de predare. Deja prin legile speciale din 1872 se lovește în școlile de graniță, devenite școli comunale, la care treptat absolvenții

Institutului Pedagogic Ortodox din Caransebeș nu mai sunt acceptați, cu toată lupta ortodocșilor români de a-și revendica în 1879 școlile populare din fostul confiniu militar. La aceste școli, începând cu 1880, sunt numiți numai învățători maghiari, iar din 1907 dascăli unguri care nu cunoșteau limba română¹⁷. Episcopul Caransebeșului Nicolae Popea scria, în 20 martie 1903, că este necesar mai ales „în timpul de astăzi cu împrejurările lui vitrege ca școala să demustre (arate n.n.) credincioșilor că jertfele lor aduse pentru instrucția în școlile confesionale se răsplătesc aducând roade bune”. Prin legea Appony din 1907 era vizată și desființarea școlilor confesionale, numărul școlilor de stat crescând brusc, în detrimentul românilor ortodocși, ca în final să se fixeze așa zisa „Zonă culturală” maghiară, ca tampon în vremea primului război mondial pentru a preveni influențele și relațiile dintre români, ca și imboldul trecerii la frații de peste munți, urmărindu-se etatizarea tuturor școlilor naționale¹⁸.

Dacă învățământul era inclus în politica oficială de stat a monarhiei austriece, în cadrul acesteia erau adunate priorități, pentru un anumit tip de școală. Se remarcă interesul pentru învățământul trivial.

Școlile triviale germane din Granița bănățeană erau organizate conform legii școlare austriece din 1774. Aveau trei clase și se învăța: religia, citirea, scrierea, aritmetica, caligrafia, gramatica și ortografia. Ele au funcționat în localitățile unde erau sedii de companii, fiind frecventate de copii de naționalitate germană, dar și de români sau sârbi, dintre care erau recrutați viitorii subofițeri. Învățământul era în limba germană. Acest tip de învățământ nu s-a confruntat cu aceleași greutăți ca și cel național. Viena a manifestat o deosebită atenție față de aceste școli, a dat dispoziții să fie construite edificii școlare bune care să aibă și locuință pentru învățător, salariul învățătorilor din aceste școli fiind cu mult mai mare decât al învățătorilor naționali, fiind remunerat din casa regimentului, pregătirea învățătorilor care erau numai de confesiune catolică era mult mai bună.

Școlile triviale au luat amploare după 1800, când se termină ostilitățile dintre austrieci și turci. În Banatul de Graniță au existat 12 școli triviale la: Mehadia, Bozovici, Moldova Nouă, Slatina, Petnic, Bolvașnița, Ohababistra, Teregova, Prigor, Berzasca, Globurău, și Caransebeș. Localitățile respective fiind populate de români, majoritatea elevilor erau români ortodocși¹⁹. Cea dintâi școală triviale sâtească a fost înființată la Bozovici. Consiliul aulic de război a redus numărul școlilor triviale, spre a se opri accesul prea multor români la ele.

Modestele școli naționale își continuă totuși existența, conform vechilor tradiții, și nu numai că nu dispar la organizarea celor câteva școli triviale germane, dar se și înmulțesc continuu, cu toate piedicile organelor oficiale austriece.

Așadar, pe teritoriul Graniței militare a Banatului istoric, învățământul a trecut printr-un proces complex. Mai întâi educația s-a făcut pe bază de tradiție, în școlile naționale confesionale ortodoxe, frecventate de cei mai mulți copii. Aceste școli corespundeau cerințelor

sociale și politice ale vremii respective, fiind utile pentru menținerea identității și continuității național-ortodoxe. Pentru dascălii acestor școli, ideile ce se desprindeau din Răscoala lui Horea erau mai apropiate de inima lor decât ideile Revoluției franceze, iar cererile din *Supplex Libellus Valachorum*²⁰ erau superioare ordinelor de a se introduce în școlile românești limba germană sau maghiară. Gândirea pedagogică a acestor dascăli este îmbogățită cu idei noi cuprinse în cărțile religioase și în învățăturile bisericești,

Note

¹ Iuliu Vuia, *Școlile românești bănățene în sec. al XVIII-lea*, Orăștie, 1896, p.33

² Există o foarte mare asemănare în dezvoltarea culturală din teritoriul graniței bănățene cu cea a Brașovului și a școlii sale românești -

³ P. Radu, D. Onciulescu, *Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800*, Editura Litera, București, 1977, p. 105

⁴ C. Feneșan, *Contribuții la istoricul învățământului în Granița militară bănățeană la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în *Studii de istorie a Banatului*, vol. II, Timișoara, 1970, p. 98

⁵ P. Radu, D. Onciulescu, *op. cit.*, p. 105; Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Borlovenii - Vechi (Caraș-Severin), *Fond circulare*, Vol. II, f. 98

⁶ Vasile V. Munteanu, *Contribuții la istoria Banatului*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1990, p. 184

⁷ I. D. Suci, *Unitatea poporului român. Contribuții istorice bănățene*, Timișoara, 1980, p.34

⁸ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Borlovenii Vechi (Caraș-Severin), *Fond circulare*, Vol. I, f. 50

⁹ Nicolae Magiar, *Nicolae Stoica de Hațeg: preocupări istoriografice*, Editura Învierea, Timișoara, 2008, p.140-143

ea fiind reflectată în legile și regulamentele școlare și, mai ales, în lucrări cu conținut pedagogic. Plasată în contextul social-economic și spiritual al vremii, școala națională, cu o existență modestă și împovărată de lipsuri, a jucat un rol de seamă în pregătirea suflătoare pentru profundele transformări pe care le va aduce secolul al XIX-lea, fără a fi scutită de frământările epocii.

Pr. prof. PETRICĂ ZAMELA

¹⁰ I. Vulcan, *Dimitrie Cichindeal*, București, 1893, p. 14

¹¹ Victor Țărcovnicu, *Istoria învățământului din Banat până la anul 1800*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 167

¹² Ibidem, p. 172

¹³ Vasile V. Munteanu, *op. cit.* p. 186

¹⁴ Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, p. 384

¹⁵ P. Radu, D. Onciulescu, *Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800*, Editura Litera, București, 1977, p. 124

¹⁶ Victor Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 164

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Vasile V. Munteanu, *op. cit.*, p. 187

¹⁹ Ștefan Pascu, Anghel Manolache, Gheorghe Pârnuță, Ion Verdeș, *Istoria învățământului din România*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 300-301

²⁰ Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria Iluminismului românesc*, Editura Facla, Timișoara, 1986, p. 113.

„NOSTALGIA UNUI PARADIS PIERDUT”

Atunci când Creatorul a hotărât ca din iubire să aducă totul din neființă la viață, a ales pentru primii oameni mediul cel mai bun pentru a-și desfășura coordonatele vieții. El nu i-a așezat într-un palat și nici nu le-a dăruit frumuseți artificiale, ci i-a înconjurat cu frumusețea veșniciei, a naturii și în comuniune cu El. În Edenul biblic nu se găseau castele, probabil nici case luxoase cu eleganțe și costisitoare dotări moderne, nici „zgârie nori” și nici autoturisme de ultimă generație, exista însă multă iubire, pace și liniște care lumina micuțele bordeie sau poate peșteri.

Aici, în interiorul acestor bordeie, există o elocvență cu mult mai impresionantă decât elocvența cuvintelor, și anume viața lăuntrică fericită și consecventă a unei persoane care se naște, moare și învie, trăind epopea mirifică a satului. Satul nu este un semn, nu este un simbol, ci este ceea ce dezvăluie unirea dintre spirit, trup și Dumnezeu. Nici o altă influență care poate înconjura sufletul uman nu are o astfel de forță ca influența unei vieți trăite în

plenitudinea lumii satului românesc, surprins în versificații pastelice de Goga, Coșbuc și Blaga.

Pentru mine acest Eden terestru se numește **Borlovenii Vechi**. Este locul care în trudnicele aspirații și ambiții ale tuturor celor de odinioară, lutul galben călcat de talpa bătătorită și udat de lacrima amară a strămoșilor mei, m-a plămădit pe mine „un boț de humă”, vorba lui Creangă, pentru a-i purta dorurile și a-i duce faima spre orizonturile zilelor de mâine. Mi-am dat seama că așa cum există o Itaca, o Calabria sau un Gdansk, ca locuri ale lumii, printr-o viață a lor specifică, așa există Borloveniul în ineditul și originalitatea sa.

Am simțit asupra mea stăpânirea dinlăuntru a acestui sat cu toate ale lui care încep deodată cu lumea și se vor sfârși odată cu ea, socotind aprioric să răspund acestei chemări interioare, prin expunerea profundului meu sentiment „patriotic local” în câteva rânduri de substanță, care exprimă însă o esență.

Știu și sunt convins de faptul că există locuri,

identificate fizic pe dimensiunea terestră, poate mult mai frumoase, dar care niciodată nu vor putea egala Dâlma, Vlașca, Racușaniul sau Tâlva noastră, locuri cu divine și ancestrale toposuri și dimensiuni.

Am avut neasemuitul prilej, în primul rând să mă nasc la Borloveni, apoi, nu a existat, pentru mine cel născut la sat și plecat la școli, ideal mai mare și mai râvnit decât să mă întorc la ai mei, pentru ai mei. Am considerat că nicăieri pe lume nu te poți realiza mai deplin ca în locurile de obârșie.

În trecerea de meteorit supersonic prin învelișul tot mai șubred al acestei vieți, gândurile îmi revin frecvent pe ulița prăfuită a copilăriei mele cu Moși Crăciuni, paparude, cireși înfloriți, miros de gutui, sănii, care cu osii scârțâind și țărani cu coasa în spinare, răzbind prin troienele și prin talazurile aurite ale lanurilor de grâu și porumb. Și mă apucă un dor nespus de clipele pe care nu am să le mai revăd vreodată, clipe trecute ca unduirea limpede a apei de izvor rostogolită în marea cea mare a trecutului. Pietrele au rămas în albia născării, apa timpului neputându-le mișca din locul lor, și ele sunt amintirile și revenirea gândurilor mele la izvor, la izvorul nașterii și copilăriei mele. Acolo noi toți, cei care ne-am născut și am trăit la sat, am admirat vrăjiți fantastica unduire tricoloră a lanului de grâu împetrițat de roșul și albastrul macilor și al albăstrelelor. Am auzit primul behăit al nevinovaților mielusei primăvara, alături de care zburda copilăria noastră pe dealurile înconjurătoare, aici am văzut făurindu-se an de an Epopeea pâinii, aici în toamne triste moare bobul de grâu pentru a reînvia sub covorul alb de zăpadă, aici epopeea suferinței se transformă prin Dumnezeu de-a pururi hărăzită jertfă în epopeea reînvierii vieții, aici euharistic în bobul de grâu se naște, pătimește, moare și învie Hristos, aici pe Golgota suferințelor și jertfelor năpăstuitului țaran român.

Astăzi pe ulița prăfuită a copilăriei mele este multă liniște. Prea multă și prea apăsătoare. În lanul cu grâu alți maci înfloresc, dar nimeni nu îi mai observă. Carul scârțâind sub povara belșugului și-a uitat de mult calea, țaranul copilăriei mele a plecat să se odihnească împăcat cu

sine în dualitatea Eului său, împăcat cu cerul și pământul, căci le-a slujit ca nimeni altul pe amândouă, din țărâna fiecăruia răsărind un pui de om ca și din fiecare bob de grâu o pâine, o viață. Azi nu mai sunt nici car, nici grâu, nici maci, nici mielusei, nici copilărie și nici țărani. Azi trăim un paradox înfiorător : suntem înconjurați de zeci de programe de televiziune ori împietriți în fața computerelor de pe fiecare birou, înghițim, oră de oră, cantități enorme

de informații, fără a putea spune la finalul unui asemenea festin că ne-am săturat, nici că ne simțim bine. Ne trezim cu televizorul deschis, stăm lipiți de Yahho Messenger, tresărim de emoție la fiecare mail ori SMS primit și, în general, evadările noastre în oniric sunt strâns legate de tubul catodic, ecranul cu plasmă sau afișajul cu cristale lichide. Visele noastre depind de click sau tastatură. Pentru asta, pentru iluzia de a părea cei mai informați oameni din lume, trăim conectați la realitate prin zeci de fire care ne ies din prize sau din urechi și învățăm să pipăim lumea cu buricele degetelor lipite de telecomandă. Priviți de departe, să spunem dintr-o altă galaxie, în care cineva nu a avut chef să descopere electricitatea, sau din lumea noastră de acum 30 chiar 60 de ani în urmă, părem cel puțin caraghioși

cu tot arsenalul de instrumente informative : robotizați, dependenți de semnalul GSM sau de cablul Tv. Dacă vi se pare că nu este așa, luați-vă o zi de vacanță și așezați-vă, preț de câteva ore, în mijlocul unei păduri. Lăsați acasă telefonul mobil sau laptopul și țineți ochii larg deschiși privind cerul și, dacă se poate, satul copilăriei voastre. La început nu veți percepe nimic, apoi ușor-ușor, veți simți cum se apropie de voi o întregă lume, vă va curge prin vene, vă va face să redescoperiți mirosuri din copilărie și sunete uitate. Din când în când, vă va trimite în minte păreri de rău pentru timpul prea scurt în care v-ați gândit la ea și regrete nespuse pentru maldărele de nimicuri în care ați ales s-o ascundeți zilnic. Se numește lumea satului copilăriei noastre sau VIAȚĂ, e scurtă și nu are de a face mai nimic cu ecranul televizorului sau al telefonului.

Pr. prof. PETRICĂ ZAMELA

ALEXANDRU NEMOIANU ȘI NEVOIA DE STRĂMOȘI

Căutând o altă explicație pentru numele satului Pătaș, am ajuns și în localitatea vecină, Borlovenii Vechi. Cea două sate din Valea Almăjului („Valea Miracolelor”, cum o alintă poetul Iosif Băcilă), au hotar un râu, Nera (cu rezonanță lingvistică autohtonă) și podul ce le unește sau le desparte. Dacă n-ar fi o tablă indicatoare, nici nu-ți dai seama că treci dintr-un sat în altul.

Așa am întâlnit amintirea protopopului colonel Pavel Boldea (1861-1920). M-a înfiorat gândul, privindu-i casa, că acolo își au obârșia luminoase idealuri legate de speranțele românilor din Banat. Cu durere am înțeles că atâtea minți strălucitoare din partea locului au ars lumânarea vieții lor în plan politic (Eftimie Murgu, de exemplu) sau în plan militar (amintim doar pe generalul Traian Doda),

pentru a-și pune neamul în drepturile pe care o istorie nemiloasă le-au luat cu sălbăticie. Almăjenii „acceptau «noul» istoric, dar rămâneau încrâncenați în rostul lor existențial, în tradiția lor românească și locului”. (Al. Nemoianu, **Casa Boldea din Borlovenii Vechi și Marea Unire**, în revista „Almăjana”, nr. 1 [28], 2008, Bozovici, p. 9). În alte împrejurări istorice, ce-ar fi putut da ei în cultura noastră?

Ce ar fi putut da „prințul popular”, Pavel Boldea, se vede în strănepotul său, Al. Nemoianu, despre care auzisem vorbindu-se de atâtea ori, dar pe care l-am cunoscut la manifestările prilejuite de revista „Almăjana”, publicație legată de personalitatea profesorului poet Iosif Băcilă.

„Memorialul Pavel Boldea” (a avut loc în 30 XI 2007) a fost o activitate complexă. Evocările, studiile și însemnările determinate de acest eveniment au devenit documentar inițiat de prof. Pavel Panduru și prefațat de cărturarul Artur Silvestri.

Răsfoind de mai multe ori paginile cărții, în clipe de liniște, de regăsire sufletească și de har, știu că „ceea ce are importanță” se desprinde din gândul lui Alexandru Nemoianu: „Sunt convins că fără Borloveni, casa Boldea și Valea Almăjului nu aș fi putut să îmi păstrez echilibrul mental (atât cât este) și nici să îmi aflu pace și rost (atât cât sunt) și asta cred că are importanță! La fel cum cred că așezările lumești și lumea lor vor trece, dar Valea Almăjului și satul Borlovenii Vechi nu vor trece!”. Într-adevăr, „veșnicia s-a născut la sat” (L. Blaga).

Artur Silvestri vorbește despre oameni exemplari, emblematici, adevărați „Stâlpi ai Casei”. Un asemenea stâlp al „casei românești” este și Alexandru Nemoianu (n. 1948), scriitor român din SUA, filosof al civilizației, eseist, istoric. Fixat în vatra tradiției, se manifestă cu forța unui doctinar dintr-o structură intelectuală profundă. În

orice caz e un luptător, păstrează firea strămoșului său care, pentru „serviciile aduse limbii române și bisericii străbune, pentru serviciile sale de preot ortodox în armata austro-ungară, a primit ordinul „Steaua României”, în grad de ofițer, de la regele Carol I al României.

Creația lui Alexandru Nemoianu impresionează. Ea cuprinde cărți de care nu te poți desprinde ușor: **Tărâmuri, Întâmplări și vise, Borloveni, București. Puccini 4 și împrejurimi, Acum, Treziri, Semnalele vremii, Gânduri șoptite către fratele Gavriil de la Ceahlău, Fragmente din vremea persecuțiilor, Iluminări** etc.

„Cuvintele despre românii-americiani” erau așteptate cu bucurie și interes în paginile „Observatorului” (Toronto).

„Modelul existențial românesc” al unui gânditor creștin se răsfrânge patetic în expresia lapidară cu originea în vorbirea sfătoasă a strămoșilor săi almăjeni, în cartea **Fragmente din vremea persecuțiilor**.

Alexandru Nemoianu este reprezentativ pentru comunitățile românești din America de Nord, exponent al spiritualității noastre pentru a cărei înțelegere și-a asumat rolul, alături de alte câteva personalități de excepție, să afirme, cu o profundă regândire și cu dinamică creatoare, imaginea „noului român”. Vocația doctinară, originalitatea ideilor și rezolvările propuse generează un entuziasm molipsitor. Rezervorul puterii sale de gândire este istoria: „Almăjul și oamenii lui sunt o doină, începută cine știe când și care continuă și azi, mereu aceeași în fond și mereu tânără și fermecătoare în forma nouă și expresivă în care se îmbracă”. (**Istoria ca o doină**, în „Almăjana”, nr. 1 [22], 2006, Bozovici, p. 5)

De aici nevoia de strămoși. Prin ei învățăm să rezistăm până la capăt. E privilegiul nostru sacru.

Prof. CONSTANTIN TEODORESCU
Canada

CETĂȚILE-CULĂ DIN VALEA DUNĂRII

Valea Dunării, cunoscută în sudul Banatului și drept Clisura Dunării, a fost de-a lungul veacurilor evului de mijloc un spațiu strategic militar de importanță pentru apărarea zonei centrale și, chiar, vest europene în fața năvălirilor stepo-asiatice, o strâmtoare fortificată pentru apărare în fața năvălirilor printr-o serie de cetăți. Acestea au fost de diferite tipuri, în funcție de perioadele în care au fost construite, cele mai vechi fiind, încă de la sfârșitul secolului al X-lea, Orșova și Cuvin, ele aparținând ducelui Glad și, apoi, Ahtum. În secolele XIII și XIV unele dintre acestea, în primul rând cetatea Orșova, au fost refăcute, iar altele, printre care turnul de pe Dealul Barcan, de la Mehadia, nou construite pentru a supraveghea și culoarul

Cerna-Timiș, iar de aici eventualele intrări spre Valea Almăjului. Punctul de maximă dezvoltare al cetăților dunărene a fost în secolul al XIV-lea și al XV-lea, când șirul lor neîntrerupt pornea de la cetatea Severinului până la cetatea Kalemegdan (Belgrad) și erau destinate apărării zonei Dunării centrale în fața năvălirilor otomane prin defileul dunărean și, eventual, cele paralele.

Cercetarea acestor fortificații, diferită de la una la cealaltă, s-a îndreptat, prioritar, spre aspecte istorice ale lor și, mai puțin, în cazul autorilor care s-au aplecat asupra istoriei Clisurii, spre cele de tehnică militară. Iată de ce, în cele din urmă abordăm, ca o ipoteză de lucru deocamdată, o tehnică de construcție pe care am întâlnit-o la două dintre

fortificațiile Clisurii, respectiv la cetatea Golubăț, situată pe malul drept, la intrarea Dunării în defileu și cea de la Tri Kule, aflată pe malul stâng al fluviului, azi pe raza comunei Svișița.

Construcțiile de tip «culă» sunt considerate de sorginte balcanică și erau turnuri de apărare, care au baza de formă pătrată, având la nivelul parterului spații de depozitare iar, la nivelele superioare, spații de locuit, etajul superior fiind destinat vegheii și luptelor de apărare.

Fără a intra în detalii, remarcăm de la bun început că ambele cetăți-culă sunt situate în puncte strategice deosebite, unde fluviul face cotituri și permite observarea cursului său pe distanțe importante, și sunt alcătuite din grupări de asemenea construcții.

Prima dintre acestea este cetatea GOLUBĂȚ (Fig. 1), care este o fortificație alcătuită din nouă „cule”, primele două la un nivel apropiat de cel al fluviului, apoi, urcând în «trepte», pe un alt nivel încă două, urmate la nivelul al treilea cu alte trei, iar cea mai de sus, singura de formă rotundă (după Grigore Moisi), „se numește «Șeșir Cula», pe sârbește însemnând pălăria cetății”. Remarcăm că șase dintre elementele cetății au forma de „culă”, și sunt amplasate, perechi, în trei trepte, funcție de panta înălțimii pe care au fost edificate. Pe o treaptă mai înaltă decât aceste „cule” au fost ridicate, la altă dată după tehnica lor de construcție, alte două turnuri, rotunde, unul fiind cel la care făcea referire Grigore Moisi. Între toate acestea au fost construite ziduri de interconectare, ceea ce a transformat fortificația într-un unicum.

În sfârșit, la chiar fostul nivel al fluviului, se află încă un turn, de formă octogonală, construit ulterior de turci pentru a apăra intrarea cetății propriu-zise.

Cetatea a fost construită la începutul secolului al XIV-lea și a aparținut cnejilor sârbi, fiind ocupată de otomani prima oară la 1391, dar recucerită de despotul Ștefan Lazarovici, cel care o va lăsa apoi ungarilor. Ea a mai trecut prin mâna otomanilor, prin trădare (1427), aceștia renovând-o chiar, dar pierzând-o din nou și recucerind-o definitiv după căderea Belgradului, la 1521.

Mai adăugăm că vis-à-vis de această cetate se află, pe malul stâng al fluviului, cetatea „Sf. Ladislau”, numită de localnici și ea „culă”.

Fig. 1 – Cetatea Golubăț, văzută de pe malul românesc al fluviului.

Fig. 2 – Cetatea „Tri Kule”.

Fig. 3 – Turnurile din deal, afectate, vizibil, de apele lacului de acumulare.

Cea de a doua cetate care ne stă în atenție este cea de la TRI KULE (Fig. 2), un complex de trei turnuri specifice construcțiilor în „cule”, situate pe o pantă de deal

și așezate în formă de triunghi, unul fiind amplasat chiar pe malul de odinioară, dinainte de formarea lacului de acumulare „Porțile de Fier 1”, al Dunării, celelalte două, pe pantă, la circa 40 m. distanță și 20 metri între ele. Diferența de nivel între turnul de la Dunăre și cele de pe deal era de circa 10 m. Fiecare dintre turnuri avea un plan aproximativ pătrat, cel dinspre Dunăre de 7x7,50 m. iar cele superioare de 7,20x6,30 m. cel din amonte și 6,70x6,50 m. cel din

aval. Turnul dinspre fluviu a fost „retezat” pur și simplu de ghețuri în anul 1924, dar o mai veche imagine a sa îl arată a fi avut circa 12 m. înălțime, în timp ce turnurile din deal aveau 1 m., respectiv 10 m. înălțime. Grosimea zidurilor era de 1,40 m. fiind zidite din piatră brută de diferite mărimi și resturi de cărămizi romane, iar liant era un mortar de foarte bună calitate. Toate aveau un parter închis, destinat proviziilor, accesul fiind făcut printr-o ușă situată la primul etaj, aici ajungându-se pe o scară din lemn, care putea fi ridicată. La nivelul superior zidul se îngusta la 0,80 m., creându-se astfel un drum de strajă. Turnurile aveau creneluri de 0,80 m. grosime, iar merloanele erau late de 1,25 m. și înalte de 1,00 m. Etajele erau despărțite prin planșee de lemn pe grinzi de stejar, iar în ziduri erau practicate fante de tragere de 15x35 cm., evazate spre interior.

Ca urmare a formării lacului de acumulare, rămășița turnului dinspre fluviu se vede doar la ape foarte scăzute, iar când lacul are cota maximă, acesta este complet acoperit de apă, celelalte două fiind inundate până la circa 3 m. înălțime. La ape foarte scăzute (cum a fost în martie 2010) se observă degradările la care au fost supuse. (Fig. 3)

Cele trei turnuri au fost ridicate, după modul de construcție, simultan, dar nu au avut – după cum arată vestigiile păstrate și săpăturile arheologice – ziduri de interconectare; se poate presupune – fără a exista atestarea arheologică – existența unor eventuale palisade din lemn, dar și acestea sunt foarte puțin probabile. În schimb, prin amplasarea lor, ele se puteau apăra între ele reciproc.

Complexul de la Tri Kule a fost ridicat, foarte probabil,

între sfârșitul secolului al XIII-lea și mijlocul secolului al XIV-lea, cu punct de observare al unei cetăți mult mai puternice, de la Sviņa, amintită de documente medievale, dar încă nedescoperită. Cert este că fortificația Tri Kule era utilizată încă, în acest scop, de grănicerii bănățeni la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

O ultimă perioadă de fortificare a culoarului clisurean a avut loc în secolul al XVIII-lea, când s-a construit cetatea de la insula Ada Kale, iar în Defileul Cazanelor a fost întărită peștera Veterani (sau Maovăț), ca puncte de supraveghere a navigației pe fluviu și locul unor bătălii deosebite, dar curând toate acestea aveau să-și piardă din importanță.

Referitor la starea lor de conservare, trebuie menționat faptul că în timp ce fortificația de la Golubăț este foarte bine conservată, cea de la Tri Kule, după o serie de reparații mai vechi, este la ora actuală într-un real pericol de a fi pierdută sub acțiunea apelor Dunării și a indiferenței celor care au ca sarcină apărarea patrimoniului istoric.

Tratarea de noi, prima oară, a acestor fortificații ca și „cetăți-culă” poate fi un început, asemenea turnuri de observare existând și-n alte câteva zone din Banat (turnul Ruieni, de lângă Caransebeș, sau cele din Țara Hațegului), dar, posibil, și pe alte văi, însă încă nedescoperite.

Prof. CONSTANTIN JUAN-PETROI

LEGENDA BOJULUI

Nu de mult m-a întrebat un prieten, cum se poate ajunge pe cheile Nerei prin Bózovici (atenție la accent, după influența maghiară!)? Această întrebare, inofensivă de altfel, mi-a amintit de etimologii, dar și de Moș Dănilă Ciochină, un moșneag provenit dintr-un vechi comunion bozovicean, pe numele de familie Pungilă (nume originar din Bănia), născut cu mult înainte de 1900, cu casa de factură tipic grănicerească, situată undeva pe valea Bozoviciului, singurul cartier din sat nesistematizat de Maria Terezia în afara țigăniilor, un om care se *măneca* de dimineața la muncă, dar care, dacă întâlnea un pierde-vară, un *taralenga* – în termeni moderni fie și un interlocutor dispus să-l provoace, dar și să-l urmărească – putea să sporovăiască cu folosul celui care se știe ascultat, până pe la *năprăori*, renunțând astfel la planificarea făcută de familie cu o seară înainte, în mod temeinic și judicios; dacă din cauza *zătrelii* cauzată de *zborul* neprevăzut, vremea devenea prea înaintată, deși fără îndeplinirea *misiei* cu care fusese

investit, se întorcea mulțumit și victorios la baba de acasă, care îl aștepta întotdeauna cu respectul datorat unui conferențiar de succes, vrednic urmaș de grănicer.

Dar iată povestea: l-am întâlnit în dimineața unei zile calde de vară, când trebuia să meargă, după cum spunea dânsul, undeva *pră Bozoviși* (atenție la accent), numele unui pârâu care dă și numele satului, însă, cu toată importanța misiunii sale, s-a grăbit *mereu* și *la lece* spre destinație și i-a permis unui copilandru, dornic de a-l auzi, să-l tragă de limbă. Am discutat despre multe și felurite lucruri de demult, ca între bărbați – cu seriozitate și responsabilitate – evident stând în picioare și tot *la lece*; deși a trecut mult timp de atunci și eram destul de mic, despre unele fapte și întâmplări îmi mai amintesc cu multă plăcere și acum, ca de exemplu, despre legenda următoare:

Nu știu dacă pe moș Dănilă îl interesa dacă denumirea de Bozovici provine de la *boj* sau dacă știa cine era *Lazăr de Bohowith*, viceban de Severin pomenit de

cronici prin 1480, însă avea cunoștință de un lucru mult mai important pentru un fiu al acestui loc: de ce este *bojul* așa de important, fiind un fel de piatră de temelie la Bozovici?

Desigur, moș Dănilă era în temă că *pecmezul* (pasta) de boj este un medicament nemaipomenit de bun pentru copii, dar și pentru oamenii mari, mai cu seamă atunci când tușesc – deși să nu te pătezi cu el că e jale mare, deoarece nu iese nici cu *leșie*; mai știa că *pemii* (cehii din zonă) fac o răchie cu o aromă de neuitat, care nu pătează hainele, ce-i drept, dar poate tulbura mintea, deși se poate bea doar cu *ștamplul* din cauza lipsei de productivitate a acestei culturi, însă dânsul era preocupat de „soarta Almăjului”, soartă care depindea în primul rând de pământul *pus*, adică cultivat, de ce poate terenul să producă, nu de alta, dar pământul din Almăj înseamnă, în afara munților, pădurilor, izlazurilor și fânețurilor, și terenurile agricole formate, de cele mai multe ori, din *zăvoaie* și *vărsături* (terenuri inundabile), *muscale* (terenuri mlăștinoase) și *smolnițe* (terenuri argiloase), greu de lucrat și cu producție imprezvizibilă, în mare măsură legată de vreme și de vrerea Celui de Sus. Mai mult, nu trebuie uitat că și atunci, când truda îți este răsplătită și Dumnezeu dă, nu umple și traista, așa că munca, agoniseala și cumpătarea, și nu risipa, trebuie să ne fie repere permanente în viață!

Din introducerea și legenda pe care îmi permit să o repovestesc, auzită de la moș Dănilă Ciochină, se întrepătrunde într-un fel concepția almăjanului cu o veche idee a filozofiei grecești rămasă de la Aristotel: „Uscatul este mai bun decât umedul și caldul mai bun decât recele!” Dar iată și legenda:

A fost demult un moș care hotărâse, împreună cu copiii săi, la rândul lor bărbați cu nepoți, dar și cu aprobarea expresă a babei sale – obținută nu cu mici eforturi – să cumpere un anumit teren. Deși, în tinerețe, poate avusese vreun drum pe acolo sau vreo mândră îl ademenise pe acel teren cu nu se știe ce șiretlicuri și, evident, fără un scop anume, nu-și mai amintea decât vag de locul respectiv, deoarece timpul necruțător îi luase de mult vederea dar, din păcate, și o parte din amintiri... Imaginația i-a alunecat spre un vârf sub care curgea odinioară zglobiu și, de altfel, curge și acum, la fel de netulburat, unul dintre multele *bigăre* din preajma Bozoviciului, cu apă străvezie și cristalină care, pentru completarea acustică a peisajului, murmură în surdină ecourile năvalnice ale Baladei Gosnei, baladă ce-i amintea de tinerețe, de primăvară, de *împupirea* răchitei și de *urc*, dar cu ce folos, că nu mai putea s-o *apuce pe valea strâmtă* și să împuște căprioara, vârf din care, cu siguranță, se putea vedea și locul cu pricina; dar aceasta a fost posibil mai demult, iar acum ceața uitării s-a așternut mai deasă decât povara anilor pe care îi avea, așa că hotărâse că ar fi bine să meargă și el să vadă locul cu pricina, adică, mai exact, să-l simtă și, de ce nu, poate să dea și un sfat.

– Hai moșule, *suie-ce în coșie*, că trebuie să ajungem la loc pe *lumină*, altfel ne apucă noaptea! Avem *câta* de mers, dar dacă pornim *dăloc nisăm* acolo.

Pe drumul șerpuit, conceput de cine știe ce grănicer cu cunoștințe inginerești, dobândite în nenumăratele campanii ale împăratului la care luase parte, cail care se

gândeau la *zobul* de seară trăgeau cu sârg la *coșia* care se scutura grăbită conform *sepașului* de dedesupt, sau, văzută din exterior, se legăna cu indiferență pe un drum corectat în mod negativ de *bighiurile* lăsate de ultimele, dar și multe alte ploii; mireasma câmpului de toamnă completa imaginea de vis a moșului cu lipsa desăvârșită a vederii, reconstituită însă din amintirile care i-au mai rămas – ori care este diferența dintre vis și amintire? Toate acestea îl făceau pe bătrân să se simtă că ar pluti deasupra câmpului pe care îl stăpânise odinioară cu piciorul și cu sufletul și estompau, în oarecare măsură, neplăcerile cauzate de traiectoria mijlocului de locomotie, neplăceri generate de trapul cailor, de căderile abisale ale căruței și de urcușurile comparabile cu rampa de lansare a rachetelor cosmice.

Deoarece seara nu era departe și își trimise în avangardă întinericul care se strecura pe furiș ocupând la început *crourele* pentru a impune în final stăpânirea nopții, după un oarecare timp impus de parcurgerea drumului și de viteza de croazieră a căruței, dacă timpul mai are vreo semnificație pentru acel loc cufundat în veșnicie, cail se opriră, iar moșul fu îndemnat să coboare din căruță întrucât au ajuns în fața locului *arvunit*, deși „fața” era ceva care se poate vedea, ori moșului nostru îi era total indiferent acest aspect...

Cu un efort care nu era chiar ușor de neglijat din cauza *scârțâielilor* dintre oase, moșul coborî din căruță cu oarecare dificultate, dar, ca și în tinerețe, porni vioi și hotărât la prospectarea terenului care urma să fie cumpărat. Ignorând prezența bătrânului, de cum au ajuns, copiii moșului merseră împreună cu proprietarul să stabilească hotarele cu vecinii, *granituirea* cu alte cuvinte, însă pe măsură ce aceste aspecte se clarificau din considerente legate mai mult de venirea serii decât de vecinii inexistenți acolo la acea oră, ei constatară, cu profundă și nemăsurată uimire, că moșul, de cum venise, rupea, după fiecare pas, ierburi și frunze, pe care le ducea la nas și le mirosea cu atenție.

– Ce faci *taică*, cuteză unul dintre fii să-l întrebe, cauți ierburi de leac pentru întinerire?

– Tinerețea sau, dacă vrei, bătrânețea este o boală a inimii și nu a vârstei, eu caut acum boj, fiule, răspunde bătrânul cu demnitate. Bojul este o plantă plină de înțelepciune, care spune multe lucruri celui care o cunoaște și care știe să o asculte. Dacă pe locul acesta nu crește bojul, înseamnă că pământul este rece, poate și mlăștinos, și nu ar fi bine să-l cumpărăm. Acolo unde crește bojul, pământul este cald și nu ține apă, iar dacă pământul dă căldură, va da și roade, iar datoria noastră este numai aceea ca să-l *grijim*, să-l arăm, să-l *sămânțăm*, să-l lucrăm, după cum cere și îi este trebuința, chiar dacă e necesară multă trudă, cu sudoare și cu osteneală, dar și cu drag, deoarece, chiar dacă ai *tăbărat* tot anul, vă asigur că el ne va răsplăti după lucrul nostru, puterea lui și voia Celui de Sus!

Nu știu dacă moșul cel orb a găsit sau nu boj acolo, dar iată că bojul, pentru almăjeni, poate fi la mare preț și un bun informator pentru cunoscători, și că filozofia lui Aristotel este prezentă și în Țara Almăjului!

PE MALURILE NEREI, CU MIRCEA MEILĂ

O mare și plăcută surpriză am avut atunci când am aflat că s-au tipărit la Editura TIM din Reșița două cărți ce au pe copertă ca autor numele medicului cardiolog **MIRCEA MEILĂ**. Curiozitatea a făcut ca, în 24 de ore, să fac rost de ele chiar de la Editură și să mă bucur imediat de conținutul lor. Prima se numește **NERA**, a doua **CARAȘUL** și fac parte din colecția „Drumul apelor”, urmând să mai apară de același autor cel puțin patru volume.

Doctorul Meilă Mircea este unul din stâlpii medicinei cărășene, un cardiolog de elită dublat de un om cu omenie impresionantă. Diagnosticile sale erau confirmate și respectate de clinicile universitare. Recunoștința ce o accepta de la pacienți nu era materială, ci doar spirituală.

Eu și toată familia mea i-am fost pacienți. Chiar un cumnat din Timișoara a venit la Reșița pentru tratament. Fuma de vreo 40 de ani și sub nici o formă nu voia să renunțe la acest viciu. Nu știu ce a putut să-i spună Dr. Meilă, că de atunci „adio” tutun.

Pe mama o interna anual ca să-i ajusteze tratamentul hipertensiunii. Ea a rămas foarte mirată când a întrebato câte ceva despre Muntele Blidariu (la poalele lui fiind așezat satul nostru, Șopotu-Vechi). Nu realiza de unde știe de el, fiind o zonă izolată. I-am spus mamei că probabil a citit despre el în revista „Almăjana”, fiindcă de fiecare dată primul exemplar al fiecărui număr primit îi era destinat și știam că-l citește din „scoarță în scoarță”. Acum îmi dau seama că, de fapt, chiar a mângâiat vârful muntelui cu privirea iscoditoare în peregrinările sale.

Am citit volumul – **NERA** – cu o curiozitate și o plăcere remarcabilă. Dacă, la început, eram tentat să cred că era o carte cu niște repere turistice, după primele pagini impresia s-a schimbat total. În primul rând că este scrisă într-un limbaj artistic, plăcut, incitant. Iată doar o mostră din cele aproape 100 de pagini:

„Să revenim pe malul Nerei, privind întinderea cenușie, argintie a pădurii de fag, maculate din loc în loc de verdele molizilor și brazilor. Frunzișul copacilor cerne lumina împrăștiind umbre și culori peste pământul ruginiu. Aparent e pace și liniște dar, câteodată, vântul călător străbate această orgă imensă și transformă foșnetul într-o melodie, când blândă și prietenoasă, când mânioasă și înfricoșătoare. Toamna, culorile pădurii sunt impresionante; tonuri delicate de galben, cenușiu, verde și nuanțe de brun, sub efectele unui joc de lumini și umbre mișcătoare, ne încântă privirea. Gândul fuge la tablourile superbe ale lui Ivan Ivanovici Șișkin, dar scara la care ni

se oferă peisajul face ca impresiile să fie mai puternice. Devine mai înțeles îndemnul iubitorului de pădure, care a scris pe Monumentul turismului, ridicat în 1936 la poalele muntelui Poiana Ruscă:

„Turistule, ajuns sub poala pădurii,
Aruncă necazul și patima urii –
Încearcă să prinzi din legile firii
Scânteia divină: virtutea iubirii”.

Apoi realizează în descrierea traseelor imagini vii ce te fac să crezi că ești chiar tu prezent acolo. Asta cred că se întâmplă și prin faptul că a văzut cu proprii ochi aceste frumuseți.

Interesant este că autorul aduce tot timpul date geografice care chiar sunt importante. Studiază solul, clima, aspectele economice, fauna și flora, date de speologie și, ce mi-a plăcut mai mult, evenimente istorice importante.

Fiind un pescar adevărat ne destăinuie trăirile deosebite din acele momente:

„Sunt greu de uitat diminețile petrecute lângă râul învelit încă în aburii rămași din noapte, aerul proaspăt, răcoros și cu ușor parfum amestecat de pământ, pește și mentă sălbatică și mai ales electrizanta zmucitură care întrerupe alunecarea prin ape a nălucii și se transmite prin fir, vargă și mulinetă la brațul și inima pescarului”.

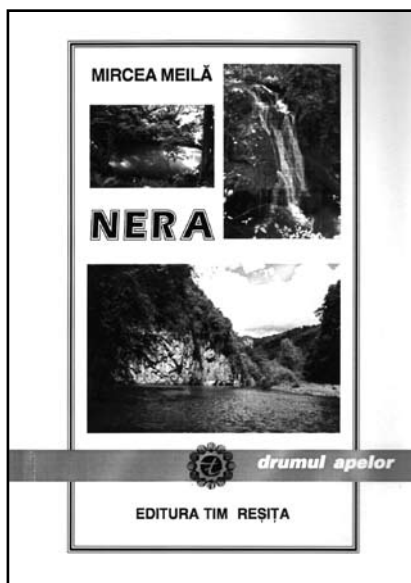
Trece în revistă metode arhaice folosite de locuitorii zonei la pescuit: cu mâna, cu cotărița, vârșia, leasa, crâstogul, năpasta, toate fiind ilegale. Ne îndeamnă să folosim undița în cele cinci metode clasice. Descrie și peștii întâlniți aici.

Traseul Nerei fiind deseori dificil de abordat, cu primejdii de tot felul, autorul dă și câteva sfaturi. Atenție mărită acordă șerpilor pe care îi descrie, arătând și metodele de prim ajutor în caz de mușcătură.

Cartea este presărată în mod ingenios cu hărți ale diferitelor trasee, cu fotografii ale celor mai fermecătoare locuri și, mai ales, cu acuarele de toată frumusețea ce dezvăluie un talent al doctorului Mircea Meilă, cea de pictor peisagist.

În final, aș vrea să arăt că autorul nu a uitat nici de oamenii acestor locuri. Din fiecare localitate de pe traseul Nerei amintește de foste sau actuale personalități, spunând că: „Fiecare porțiune de râu are farmecul ei și povestește istoria generațiilor de oameni cărora le-a fost hărăzit traiul pe malurile edenice ale NEREI”.

IOSIF BĂDESCU
Reșița, august 2009

LACRIMILE VIEȚII ÎN CÂNTECUL UITĂRII

Din centrul Rudăriei, pe lângă statuia revoluționarului pașoptist Eftimie Murgu, o iau peste podul așezat pe apa Rudăricii și mă îndrept spre casa unui om deosebit. Unul care, vreme de șase decenii, n-a vrut să plângă, deși motive a avut destule, și-a învins lacrimile, iar astăzi, la bătrânețe, trăiește copleșit de o durere nevăzută și neînțeleasă. Bătrânul acesta s-a întâlnit și cu uitarea. Nu-i vine să creadă, pentru că de-a lungul vieții a bucurat și fericit multe suflete. Dar viața e capricioasă și schimbătoare, ca o zi de vară sau o fată frumoasă. Nu știi când apar norii sau dispare iubirea. E o lege nescrisă, dar trăită de toți. Mă uit într-o parte și în cealaltă a străzii. Nu văd pe nimeni și n-am pe cine să întreb unde locuiește cel pe care îl caut. În schimb, pe frontispiciul câtorva case se văd coroane care prin tăcerea lor îți spun că de acolo au plecat oameni spre eternitate. Urme de bucurie nu apar niciunde. Adică vreo ramură de brad sau o tăbliță cu „Bine ați venit!”, care să-ți spună că acolo a fost o nuntă. Înaintăm încet și, în fața unei case mari, zăresc o bătrână. O femeie firavă, cu obraji plini de cute și cu priviri triste, îndepărtate. Când mă vede, încearcă să zâmbească. Dar zâmbetul nu mai are nicio putere. A stat ascuns în suflet prea multă vreme și pare amortit. „Aici stă uică-tu, Pătru Vlădia. M-au sunat de la Primărie și mi-au spus că ați întregat de el.” La fereastra casei își face apariția un bărbat slab, față de om învins. Pare desprins dintr-un tablou vechi, renașcentist. „Bună ziua, uica Petre! Ce mai faci?” Bătrânul se uită la mine, încearcă să-mi răspundă, dar se mulțumește doar cu ridicarea umerilor. Nu-l mai recunosc pe omul care cu vioara și cu talentul său a adus nemurire pentru doinele și jocurile din Valea Almăjului. Este adevărat. Nu-l mai văzusem de câțiva ani buni, dar niciodată n-am bănuțat că artistul Petru Vlădia va fi atât de trist într-o zi. „Câtă lume ne-a căutat înainte. Câți au venit la noi. Și, astăzi, nu ne mai deschide nimeni poarta, numai copiii”, zice Stana Vlădia. Intrăm în curte, urcăm scările spre camera celor doi bătrâni și peste tot vezi curățenie și lucruri simple, dar aranjate cu gust. În camera caldă, pe unul din paturi, văd o carte de rugăciuni, iar pe celălalt un ciorap de lână pe jumătate terminat. Îmi închipui că în timp ce mama Stana croșetează, uica Pătru citește din cartea sfântă. Așa cum fac doi bătrâni care au trăit o viață întreagă unul lângă altul, iar astăzi își ascultă în gând cuvintele trecutului. Petru Vlădia se îndreaptă spre mine. Îmi întinde mâinile amândouă într-un gest de bucurie pe care nu-l primești decât din partea oamenilor simpli sau ajunși la suferință. Bătrânul e slab, mâinile îi tremură și respiră greu, ca un om bolnav. „De la cântat mi se trage, cu uica. Să știi de la mine, am cântat și la frig și la căldură, după cum o fost cazul. După aia am ieșit afară și am intrat

în cameră și am răcit. Dar trebuia să cânti pe orice vreme. N-a contat că mi-au înghețat degetele pe arcuș. Omul te-a plătit și nu aveai voie să-ți bați joc”. Ne punem la masă. Petru Vlădia își încrucișează picioarele, ridică genunchii și își pune mâna sub bărbie. Pare că se gândește departe, la vremuri apuse, care nu vor mai reveni niciodată. Îl întreb de vioară și îi spun că ultima oară l-am văzut cântând la un bal, când la Rudăria se ținea sărbătoarea „Lunea cornilor”. Când aude, bătrânul se înseninează la față și începe să zâmbească fericit. „Ei, îs câțiva ani de-atunci. Țin minte, am cântat la «Balul țiganilor». Dar, după aceea, n-am mai cântat. Am lucrat câta la «drumuri» și am avut un accident la mână și n-am mai putut să cânt. D-aia am și dus vioara dincolo. Acum, nu demult, am încercat într-o seară să mai cânt. Mi-a fost dor de ea, m-a rupt dorul, dar n-am mai reușit”. Câți ani ai cântat, uica Petre? îl întreb eu, încercând să alung clipa de durere din sufletul omului. „Eu am început la 15 ani, am învățat să cânt de la tatăl meu, Emil Vlădia l-a chemat. El a fost primaș (conducător – n.n.), a avut formația lui. Dar n-a fost cel mai bun. Pentru că era bunicul meu, moșu’ Chilă Vlădia. Însă cel mai bun viorist din toate satele Văii Almăjului era Ioța Orbu’, de la Mocerș. Mai frumos ca el nu a cântat nimeni. Pe bunicul nu l-am mai prins, că am avut trei ani când a murit, însă de la tata am învățat meserie. Și el a murit de tânăr, la 56 de ani, în anul acela când a venit apa mare la noi în sat și a luat casele. La început nu mi-a prea plăcut, însă după ce m-a luat cu el pe la cântări pe sate și am văzut că merge banul, a început să-mi fie dragă vioara. Cântam și pe mult, și pe puțin, altădată și pe gratis. Am avut vioara mea, dar după ce a murit tata, am luat-o pe a lui”. Mai ții minte pe la câte nunți ai cântat? „Au, tată (Doamne – n.n.)! De unde să mai știi? Am început la 15 ani, acum am 70 și am cântat până în urmă cu niște ani. În orice caz, nu există sat din Almăj în care să nu fi fost la cântare”. Petru Vlădia respiră greu și simte nevoia să facă o pauză. Mama Stana stă cuminte în spatele său, își privește bărbatul, după care zice: „Mulți bani o făcut din cântat. Dar am avut doi copii, a trebuit să ne luăm și casă, și ne-am chinuit. Am făcut la cărămidă, am lucrat și la plantații ca să punem leu pe leu. Casa asta am cumpărat-o în urmă cu 46 de ani cu o sută de mii. Mulți bani la vremea aia! Trei mașini îți puteai cumpăra. O traistă de bani am dus. Și, acum, din pensiile noastre abia avem să ne cumpărăm o pită, că toate sunt scumpe.” Cum a fost viața alături de uica Pătru? „Cum să fie? Se mai ducea el pe la una, pe la alta, că așa sunt muzicanții, dar cu banii tot la mine o venit.” „Mă căuta pe furiș prin buzunare”, zice Petru Vlădia. Trimisă de bărbatul său, mama Stana merge în camera alăturată ca să aducă vioara. Până când se întoarce, fostul viorist îmi

mai spune: „Am avut viață frumoasă. Mi-au plăcut mai ales turneele cu ansamblul «Semenicul». Acum s-or gătat toate. Am cântat și la restaurant la Bozovici. Opt ani am cântat cu Gheorghe Florea Bolobrețe. El îi din Dalboșeț, dar s-a mutat la Oravița. Când s-a terminat la Bozovici, m-a chemat și pe mine să mă duc cu el. Dar eu am plecat la Orșova”. De peste ușă, mama Stana intră cu vioara în mână. Bătrânul ia cutia, o deschide cu emoție și își atinge instrumentul. „Abia aștept să mai cânt, dar nu mai pot. Îmi vine să zbier. O ating și nu mai pot cânta. Mă mai uit la televizor, dar îmi este tare jale că nu mai pot cânta. Știu cum am fost și văd cum am ajuns. Și astăzi suntem tot mai puțini vioriști. Aici am rămas doar eu, că Ion Stan al lui Tănănuș din Prigor „s-a dus”. Mai e Gheorghe Moza pe la Sichevița, Moni cum îi se zice, am auzit că s-a lăsat. Nu știu ce se întâmplă. La lume nu îi place vioara. E drept că se și învață cel mai greu, dar să știi că e și cea mai frumoasă. Azi le plac doar ăia cu manele și care zbiară. Îmi pare rău că n-am nicio înregistrare. ăsta e marele meu regret”. Mama Stana stă în spatele bărbatului, cu mâinile încrucișate pe piept și privirea în pământ. Nu știu și nici nu o întreb la ce se gândește. Între timp, uica Pătru își ia vioara în mână, dar nu

mai poate cânta. Nu plâng nicicare. Se ating și își transmit doar iubirea. Sufletul omului și cel al lemnului sunt legate de o dragoste misterioasă, pe care nimeni, niciodată, nu o poate distruge. E puterea cântecului rămasă în sufletele a mii de oameni.” Și când mai e câte o nuntă în sat, mă mai duc să văd”, zice Petru Vlădia lăsându-și vioara din mână. „Dar îmi este prea greu. Nu știu cum să vă explic. Mă doare sufletul că nu mai pot cânta și eu.”

Ne despărțim în camera călduroasă. Sunt bucuros că l-am revăzut pe marele viorist al Văii Almăjului, dar simt o greutate în suflet. Pentru că uneori și bucuria e o povară. Mama Stana ne conduce până la poartă. „Dumnezeu să fie cu voi și să vă călăuzească drumurile. Că toată ziua sunteți plecați”. Simt bunătatea, iubirea și sinceritatea pe care o primești doar din partea oamenilor simpli. De la geam sunt atins de două priviri albastre. Petru Vlădia ne privește larg și cu bucurie. Nu mai întorc capul înapoi. Pentru că nu vreau să văd lacrimi, ci doar să ascult un cântec de vioară ce se ridică încet spre sufletul cerului.

NICOLAE PĂTRUȚ

ANTOLOGIA PROZEI

E CINEVA ACOLO SUS?

Mergem cu pași mari pe alee, cu capișoanele trase până la nas și cu mâinile în buzunar. Aleea se termină și ajungem într-o zonă cu pietriș. La dreapta și la stânga, câte 3 copii se dau pe leagăne, ignorând noroiul și băltoacele care îi priveau amenințătoare.

– Unde mergem? îl întreb pe Daniel, așteptând măcar de la el mai multă precizie.

Însă, în loc de răspunsul clar și răspicat pe care îl așteptam, primesc o mormăială plictisită care nici măcar nu îmi era adresată. După poziția corpului și după orientarea feței, mormăiala părea trimisă către adâncurile pământului, ca un strigăt războinic din romanele lui J.F. Cooper. În dreapta, pe leagănul din margine, îl văd pe copilul de 7 ani, care stărnise aprinsa discuție dintre mine și Mihai. Îmi întorc fața către pici, care mă privește cu niște ochi mari, ce parcă prevesteau un eveniment tragic. Îl văd împingându-se supărat în pământ, incapabil să creeze pendularea necesară pentru a se legăna cât de puțin.

– Vrei să te împing?

– Da!

Fac câțiva pași și pun mâna pe leagăn. Îl trag în spate, apoi îl împing cu toată forța. Leagănul zboară în față, după care se întoarce înapoi. Împing din nou, cu

toată forța, leagănul, care se duce amenințător, depășind linia imaginară perpendiculară cu pământul, vine din nou, vertiginos, în spate. Nemaiputând să se țină de bare, copilul cade cu fundul într-o băltoacă, lovindu-se violent cu capul de un bolovan înfipt în noroi. Leagănul coboară în viteză și îl izbește în moalele capului. Eu privesc uimit scena de groază, neputând să schițez nici măcar un gest, în timp ce leagănul se întoarce, gata să îl lovească din nou. Reflex, strig inconștient:

– Apleacă-te!!!

Prea târziu. Scheletul de fier îl pălește în frunte, trântindu-l din nou cu ceafa de bolovan. Nenorocitul încă nu-și dă seama ce i se întâmplă, e grogy și, cel mai probabil, a leșinat. Privesc ca o anume vietate la poarta nouă și doar imaginea leagănului coborând amenințător mă trezește din somn. Din nou reflex, sar între copil și leagăn și îl prind de o bară de fier. La picioarele mele, inconștient se pare, abia mai respira nefericitul lovit. Văd deasupra frunții o tăietură de patru degete. I-am spart capul!

Abia acum realizez ce am făcut. Daniel și Mihai încă nu și-au revenit. Îmi pun mâinile în cap, mă îndepărtez fără să îmi dau seama de locul accidentului. „Pasca mă-sii de treabă”, îmi spun în șoaptă. „N-ai putut să stai naibii liniștit!” Imediat, toți puștii din zonă se adună să vadă minunea.

– Ia cărați-vă de aici, că nu se dă de pomană! îi întâmpină Mihai, nu prea călduros, pe curioși.

Unul dintre ei, îmi face semn cu degetul, chemându-mă la el. E unul dintre puștii cu care am jucat de multe ori fotbal. Mic, cu păr galben, spălăcit, și fața plină de pistru. Mă supun, ca unui ordin. Încă nu mi-am revenit.

– Fugi că vine maică-sa!

Dau din cap fără să-mi dau seama, mă mai uit o dată la nefericit, îi văd ambele palme sparte. Trezit din starea de transă, o iau la fugă pe alee, circa o sută de metri și mă așez pe treptele de la intrarea în cimitir. Mihai și Daniel rămân sedați, de parcă tocmai ar fi aflat că Moș Crăciun nu există.

„Ce-am făcut, ce-am făcut?” îmi repet mereu și mereu... „L-am omorât!”, îmi spun de parcă în momentul ăsta tocmai am descoperit America. Îmi pun iar capul în mâini și simt cum tremur ca varga. Dar nu de frig. Frigul e ultimul lucru la care m-aș putea gândi acum. Îmi ridic capul, privind la luna plină, care tocmai a ieșit de sub cerul noros. E luminos, ca într-o zi de toamnă, deși e trecut de miezul nopții. Nemaiputând să suport tensiunea, îmi mușc pumnul și scot telefonul din buzunarul de la blugi. Înainte să îmi dau seama ce vreau să fac cu el, aud un sunet ciudat. Îmi întorc capul. Nimic. Orice sunet are o aură stranie în cimitir. Îmi trăsnește în gând că piciful ăsta o să ajungă aici peste 3 zile. „L-am omorât”, spun în șoaptă. „Când am plecat era incoștient...”

Strâng nervos telefonul în mână, intru în agendă și îl sun pe Mihai. Sună de două ori, după care răspunde:

– Da, frate!

– Vorbește mai încet!

– Bine!

– Ce s-a întâmplat, ce a pățit?

– Eh... N-are nici pe dracu'... răspunde Mihai în stilu-i caracteristic.

– Ce?... întreb nedumerit.

– Are și el un cucui, acolo... Semne de bună purtare!

– Da' e coștient?

– Da, mă, n-are nimic. I-au dat apă, a băut, s-a ridicat în picioare. A plecat acasă. N-are nimic, dă-l naibii de plângăcios!

– Și mama lui ce-a zis?

– L-a tras de ureche, i-a dat două la fund și l-a luat acasă. Nici n-a întrebat cine l-a împins.

Răsuflu ușurat. Tocmai mi-a vâjâit glonțul pe la ureche. Și după o pauză scurtă:

– Știi că puteam să-l omor?...

– Puteai, dar nu l-ai omorât. Lasă-l pe mârâilă că n-are nimic. Unde ești acum?

– La intrare în cimitir.

– Hai că venim imediat!

– Bine!

Îmi pun iar capul în mâini și spun privind treptele din beton rece: „Puteam să-l omor...”. Îi văd urcând pe poteca ce duce la intrarea în cimitir. Mihai cu pași mari, hotărâți, cu capul în pământ, cu ochii ascunși sub plete. Daniel, la fel, cu pași mari, dar nesiguri. Dinamica mersului său dădea senzația că în orice moment risca să se dezmembreze, ca un castel de nisip, fără o fundație fermă, care, în loc să avanseze pe orizontală, o făcea doar pe verticală. Din depărtare, părea un veritabil bibelou

de porțelan. De sub capișon se vedeau câteva șuvițe de un negru sălbatic, așezate cuminiți spre partea dreaptă. Asociate cu o mustață pătrată sub nasul încovoiat, ar fi dat o copie fidelă a liderului celui de-al treilea Reich. Tocmai din motivul ăsta, dar nu numai, s-a ales cu unele porecle care nu îi prea fac plăcere – „Nazistul” este una din ele. Totuși, nu-i place istoria și, dacă l-aș întreba ce înseamnă „führer”, ar crede că este numele unui condiment oriental, asemănător cu mărarul.

– Unde ești?

– Aici! spun cu o voce tremurătoare.

Cei doi se apropie și, după o secundă de tăcere, Daniel dezvoltă, cu o neașteptată ușurință, un limbaj aproape articulat, în locul mârâielilor cu care ne-am obișnuit:

– Unde mergem?

– Nu știu... Vreau acasă, mi-au ajuns peripețiile astea, pentru o singură noapte.

– Ți-am spus să-l lași pe plângăciosu' ăla. N-are nimic... mă liniștește din nou Mihai.

– Da, dar... puteam să-l omor...

El se uită la mine, își mușcă ușor buza inferioară și ridică un deget, sugestiv, către cer. Eu mă uit la el și spun aproape în șoaptă:

– Da... În mod cert e cineva acolo sus!

Îmi pune mâna stângă pe umăr și mă lovește ușor cu pumnul lui mare în piept.

– Am o idee mai bună! Să mergem la mine acasă, la o cană de vin fierț! Iar tu... și îi face semn lui Daniel, scoate-ți freza aia de gradat neamț de sub glugă și pune mâna de-l sună pe Albert. Să-și scoată capu' ăla timid de pe Internet și să vină, pas alergător, la mine acasă.

Daniel scoate, cu aceleași mișcări limitate telefonul cât un cap de om, din buzunar, apasă niște butoane și pune telefonul la ureche. Scoate câteva sunete nearticulate, ce păreau un strigăt de împerechere al unui elan mascul, după care apasă butonul roșu și îndeasă pietroiul înapoi în buzunar. La prima vedere, cărămida din buzunarul de la hanorac părea că îi dublează greutatea. Lucru care nici nu e departe de adevăr...

– Hai mai repede, îi spune pletosul prietenului nostru zgârcit la rost.

Coborâm pe alee, trecem pe lângă leagănul buclucaș. Instinctiv, mă ascund după Mihai, care face un gest de disperare, teatral. Măsurăm cărarea cu aceiași pași mari, hotărâți, sau dând senzația că înotăm, cum e cazul lui Daniel. Mersul lui de cocostârc dezblehuit dă senzația că în secundele post mergătoare urmează să își ia zborul. Imaginea asta, de dinamică perpetuă, era contrazisă de mișcarea capului. Aflat la capătul unui gât lung, ca de struț, făcea orice privire în lateral să pară ca o încercare temerară de a escalada vârful Everest.

Ieșim din parc și pășim pe trotuarul ud. În stânga, același peisaj pe care l-aș putea descrie în cel mai mic amănunt, până și noaptea, în somn. Câteva mașini nervoase, având la volan niște șoferi cu insomnii, claxonează invariabil și fără nicio logică, absurd. La colțul străzii îi văd pe bătaușii de mai devreme, întinși ca sardelele în conservă, rupți de beți, pe trotuar. Nu îmi pot da seama ce senzație le-a dat imaginea noastră, trecând pe lângă ei.

După reacția celui mai negricios dintre ei, care a scos un geamăt prelung, asemenea unui zimbrou rătăcit de turmă, am ajuns la concluzia că ne vedea ca pe niște picturi rupestre, stâlpul de electricitate din stânga noastră jucând, probabil, rolul de perete al peșterii.

E trecut de ora 12, aerul umed și încărcat, parcă, de regrete, ne lovește din nou în față. E frig, trotuarul este murdar, în ciuda ploii mocănești care a ținut 3 zile. Casele ce stau să se prăbușească contrastează total cu mașinile Mercedes sau BMW X5 care trec arogante pe stradă. Totul e un etern contrast. Cu o nuanță gri. Gropile din asfalt, camuflete în băltoace ca niște veritabile tranșee, ne amintesc, încă o dată, dacă mai e nevoie, unde suntem. Și că Dumnezeu, când a creat lumea și a înșirat minuni naturale peste tot pe glob, ca mărgelile pe o ață, pe noi ne-a cam uitat. Și, de parcă nu ar fi destul, ne batem joc și de puținul pe care îl avem. Știm că nu e bine, știm că, dacă vom continua așa, vom afla cum e coborâșul fără suș. Dar ne place să ne amăgim. Ne place să ne mințim singuri. Ne place să ne considerăm o țară civilizată, o țară iubită de cetățenii ei și respectată de străini. Nu-i nimic nou dacă spun că toate astea sunt apă de ploaie. Vorbe-n vânt, praf în ochii de mult orbiți de minciuni și povești. Dacă e un loc în lume unde demagogia să fi prins rădăcinile cele mai adânci, atunci sigur vorbim de România. Românii nu-și iubesc țara. Sunt prea ocupați să își sape unii altora gropi. Și sunt prea ocupați să cadă în ele, ca să mai aibă timp să și iubească. Trăim greu, știm asta. Dar e numai vina noastră. N-au venit extraterestrii de pe planeta Zerg și ne-au furat hainele în tip ce ne scâldam, iar noi am rămas cu nimic. Primul pas către ieșirea din purgatoriul acesta etern e asumarea responsabilității pentru situația în care suntem. Stând în fund, cu ochii cât cepele la telenovele, n-o să progresăm niciodată. Fiind preocupați mult prea mult de problemele altora și durându-ne în cot de propriile probleme, punem încă o piatră la baza propriei noastre ruine. Și măcar dacă i-am ajutat pe cei care au probleme... Știrile sunt pline-ochi de crime, furturi și violuri. Chiar aștia suntem? O țară de hoți și tâlhari, cum ne văd italienii? Oare eroii, care s-au jertfit pentru ca noi să avem o țară a noastră, au fost chiar atât de nebuni? Atât de nebuni încât să își fi aruncat viața pe apa sămbetei?... Aveau neveste, copii mici acasă. Și le-au lăsat în urmă, venind la oaste, sperând într-o lume mai bună. Pentru noi. Dar noi alegem să ne robim singuri. Ne uităm trăsnii la toate gunoaiile de știri, la toate prostiile ucigătoare de neuroni, devenim mai dependenți de „senzațional” decât puștii din spatele blocurilor cu seringă în venă. Acesta e drumul pe care chiar vrem să mergem? Sau alegem să ne trezim, cât timp încă mai are vreun rost? Nici nu-i mirare că nulități absolute ca Elodia ajung adevărați idoli, la care unii chiar se închină. Asta-i realitatea, fără nicio glumă. Ridicăm statui absolut oricui apare în fața noastră și latră ca un câine la lună. Suntem interesați doar de circ. Ne ducem la fund ca țară, ca economie, ca justiție, ca sport, ca tot. Și în loc să ne punem măcar problema asta, alegem să ne ascundem după un fir de păr, crezând, în sinea noastră, că vom rămâne nevăzuți pentru totdeauna. Sau cel puțin până când ceilalți vor dispărea și vom fi noi primii, la ceva. Dar și singuri,

cred că tot locul 2 l-am lua. Și se potrivește mai bine. Să gândească alții, frate... Că nouă ne e greu!

Intrăm pe o stradă strâmtă, pavată cu piatră, în stilul celor din Roma. La stânga și la dreapta magazine luxoase, de la bijuterii, până la haine de firmă, Nike, Adidas, Puma, Dolce, Rabane, Gucci, chiar și Jimmy Choo. În mijlocul lor, însă, un loc murdar, sărăcăcios, un fast-food care numai loc pentru servit masa nu e. Pânze de păianjen groase de un deget în fiecare colț, musculițe, bâzâind nervoase, deși suntem la sfârșitul lui noiembrie... Și, ca o bomboană pe coliva imaginii de un contrast zdrobitor, văd pe un perete, lângă scândura care juca loc de masă pentru săracii clienți, o pată mare, cât un pumn, de muștar întărit și 10 cm mai la dreapta, ca o completare a veritabilei „picturi de Van Gogh”, o linie de vreo 20 de cm, neagră, probabil produsă de frecarea cu peretele de un galben spălăcit, a unui mititel, de către un client excesiv de flămând și excesiv de beat.

Mă simt smuls din noianul de gânduri de un sunet cel puțin straniu, care la prima vedere părea produs de ruperea unor lanțuri sau de frecarea lor cu o poartă de fier. Ne întoarcem intrigați și vedem în capătul străzii două puncte verzi, fosforescente. Stăm câteva secunde neînțelegând natura misterioaselor puncte și observăm cum distanța dintre ele se mărește ușor, iar din direcția lor se aud niște sunete cel puțin stranii, ca niște copite pe o suprafață moderatoare, o mochetă să zicem. Înainte de a mă gândi la altceva, o iau la fugă pe strada îngustă. Mihai și Daniel mă urmează fără a mai întreba ceva. Trag o privire pe furii și văd în spatele nostru, ieșind din întuneric, un câine mare, negru ca nopțile fără lună, alergând turbat după noi. Ajungem la capătul străduței. Mă uit iar în spate și bag de seamă cum câinele se apropie tot mai mult. Înainte de a mă gândi la ceva, îmi simt picioarele împleticindu-se și, într-o fracțiune de secundă, mă lovesc cu capul de pavajul de piatră. Câinele sare asupra mea, iar eu, instinctiv, încerc să mă protejiez punând brațul stâng între mine și colții lui furioși. Mă prinde de antebrăț, eu scot un geamăt surd de durere și mă las pe spate. Îi simt colții mari în carne, simt o fierbințeală ciudată în mâna stângă. Încă nu percep durerea. Mâna mi-e amorțită. Mă uit în ochii lui și mă simt sedat. Un verde incredibil de intens, care mă făcea să cred că e posedat și că nu mă va lăsa în pace, nici după ce ultima picătură de sânge din corpul meu va înceta să curgă. Mai scot un geamăt disperat și, ca după o chemare, o piatră de dimensiunile unui pumn îl lovește în stomac. Câinele îmi lasă instantaneu mâna și privește „agresorul”. Mihai se uită la mine, încerc să îi mulțumesc, dar simt cum totul se întunecă. Ultimul lucru pe care abia îl sesizez este Mihai, fugind mai ceva ca Usain Bolt în cursa de la Berlin. În spatele lui văd, mișcându-se în reluare, o umbră diafană, aproape spectrală. Încerc să îmi dau seama ce se întâmplă, dar simt o fierbințeală în mâna stângă. Pun capul pe pavajul rece. Adorm...

(Fragmente dintr-o carte în pregătire)

ION TURNEA – clasa a XI-a U
Liceul „Eftimie Murgu” Bozovici

GERMANIA – O ȚARĂ A CONTRASTELOR ÎN CEEA CE PRIVEȘTE MENTALITATEA (II) (Continuare din numărul trecut)

BERLIN – metropola demnă de a fi capitala Germaniei sau „Atena de pe Spree”

Istoria Berlinului își are începutul în două așezări situate pe ambele maluri ale râului Spree (Colln și Berlin care s-au unit în anul 1307, respectiv în Liga Hanseatică din 1359). Din 1486 este reședința regală datorită familiei Hohenzollern. În 1848 a fost centrul Revoluției din Martie, iar din 1871 este capitală imperială odată cu domnia lui Wilhelm I. După scurta perioadă a Republicii Weimar, Adolf Hitler și-a stabilit aici centrul puterii politice, în 1933. Orașul a fost condus de patru puteri (SUA, Marea Britanie, Franța, Uniunea Sovietică), sectorul sovietic fiind izolat de restul orașului prin construirea Zidului Berlinului, în 1961.

Obiective turistice:

- KURFURSTENDAMM-ul, inspirat de Champs Elysées, cu construcții în stil „Wilhelminian”, bogat și ornamentat, ulterior dominat de aerul boem al distracțiilor tinerilor; după divizarea Germaniei a fost centrul cultural al Berlinului de Vest.

- Kaiser Wilhelm Gedachtniskirche (Biserica Memorială), împreună cu noua clădire din smalt albastru, datează din 1895, în memoria lui Wilhelm I, cu celebra fântână Wasserklops, creată de sculptorul Schmettau, lângă Centrul Europa, una dintre cele mai înalte clădiri din Berlin, încoronată de simbolistica stea Mercedes.

- Poarta Brandenburg, inaugurată în anul 1791, simbol al Prusiei, apoi al Germaniei, prin care au trecut triumfători mai mulți regi și împărați, printre care Napoleon, care a luat ca pradă de război partea superioară Quadriga (zeița victoriei).

- În partea de nord a Porții Brandenburg se află REICHSTAG-ul, transformat în reședință a Parlamentului german, Bundestag, una dintre clădirile cu cea mai mare valoare istorică din Berlin. A fost construită în stil renesanțist italian de către Paul Wallot și terminată în 1894. După distrugerile din 1933 și 1945 a fost reconstruită fără cupolă până când sir Norman Foster i-a redat forma inițială.

- PARIZER PLATZ, pe vremuri cu domiciliile unor importante personalități politice (Fr. Karl von Savigny), culturale (Giacomo Meyerbeer, August von Kotzebue, Max Liebermann), Hotelul Aldon, redeschis turismului de lux din anul 1977.

- UNTER DEN LINDEN (Sub Tei), strada cea mai pitorească din Berlin, proiectată de marele elector Friedrich Wilhelm, în 1647, cu clădiri clasice concepute de arhitectul Karl Friedrich Schinkel. Se remarcă Schuaspielhaus (Teatrul) și Schillerdenkmal (monument comemorativ dedicat lui Schiller), proiectat de Begas în 1868.

- BADEPLATZ sau vechea Operplatz cu statuia ecvestră a lui Friederik cel Mare, operă a sculptorului berlinez Christian Daniel Rauch (Calul și călărețul sunt cu fața spre Schlossplatz, centrul istoric al orașului vechi). Piața a fost proiectată de Friederik cel Mare sub denumirea de „Forum Fridericianum”. Alte clădiri sunt Deutsche Staatsoper (Opera), Alte Konigliche Bibliothek (Vechea Bibliotecă) și Catedrala SF. Hedwig, Staatsbibliothek zu Berlin (Biblioteca moștenirii culturale prusace), Universitatea Humboldt, Neue Wache, Zeughaus (cea mai mare clădire în stil baroc din Berlin) cu Muzeul German de Istorie.

- INSULA MUZEELOR: Altes Musaeum (Muzeul Vechi), Muzeul Pergamon, Muzeul Orientului Apropiat, Muzeul Bode, Vechea Galerie de Artă, Muzeul Nou.

- ALEXANDERPLATZ: Catedrala din Berlin (construită în 1894 ca principala biserică a protestantis-mului), Turnul de televiziune (terminat în 1969, 365 m, cea mai înaltă clădire din Berlin), Oranienburger Strasse și Neue Synagoge.

- TIERGARTEN conține Kulturforum-ul, Kammermusiksaal, Muzeul de Instrumente Muzicale, Muzeul de Arte, Noua Galerie Națională, Colecția de Imprimare și Desene, Galeria de Pictură.

- POTSDAMWER PLATZ cu clădiri spectaculoase în stilul futurist, proiectate de Renzo Piano, Helmut Jahn și Hans Kollhoff, Grădina Zoologică.

- alte zone turistice: Kreuzberg, Charlottenburg, Grădina Botanică, Stadionul Olimpic etc.

LEIPZIG – „micul Paris”

Este al doilea oraș ca mărime din fosta RDG (cca 500 000 loc.), locul unde în anul 1481 a început industria tiparului, iar în sec. XIX a monopolizat piața de carte a Germaniei, până în anul 1945, când majoritatea editurilor s-au mutat în vestul Germaniei (în special Frankfurt pe Main). Cele mai vechi urme de civilizație datează din sec. VI-VII, timp în care aici s-au stabilit sârbii slavi numindu-l „Lipzi” („sub tei”). Odată cu fondarea Universității, în anul 1409, a devenit un important centru cultural în care au studiat personalități celebre (Leopold von Ranke, GWF Leibnitz, Fr. Nietzsche, Fr. G. Klopstock, E. Lessing, J.W. Goethe, J. Paul). Orașul a devenit bine-cunoscut prin Demonstrațiile de Luni, care au precedat Revoluția pașnică din 1989.

Obiective turistice:

- HAUPTBAHNHOF (Gara Centrală), construită în anul 1915, una dintre cele mai mari din Europa, cu o simetrie neobișnuită, cu o sală principală de 300 m lungime, 33 m lățime și 27 m înălțime.

• KATHARINESTRASSE – splendidă în trecut, cu minunatul Romanshaus și Fregehaus.

• ALTE WAAGE (Balanța Veche) datează din 1555, locul unde se cântăreau bunurile pe vremuri.

• ALTES RATHAUS (Primăria Veche), construită în anul 1556 pe fundațiile fostei Primării Gotice și ale fostei Catedrale a Breslei Țesătorilor de Lână, cu arcade adăugate în 1907, astăzi sediul Muzeului Municipal de Istorie.

• HANDWERKER- PASSAGE – unde se recrează viețile meșteșugarilor medievali, cu sculptura lui Cupidon lângă cea mai veche cafenea din oraș „Coffe Baum”.

• BISERICA SF. THOMAS – cu Corul Thomaner, datează din 1212, inițial biserica augustiniană, cu forma gotică de azi din sec. XV (Claus Roder). Aici a fost dirijor al corului organist Johann Sebastian Bach (1685-1750), azi muzeul Bach evocând viața marelui compozitor.

• NASCHMARKT – piața alimentară.

• ALTE HANDELSBORSE – clădire în stil baroc construită după modelele italian și olandez.

• AUERBACHS KELLER DIN MADELR-PASSAGE – veche tavernă studențească ce a constituit decorul celebrei scene din Faust.

• STÄDTISCHES KAUFHAUS – datează din 1910 unde se află Sala Pânzelor, loc unde se făcea comerțul cu pânză și cânta orchestra orașului.

• NOUA GEWANDHAUS din Augustusplatz, cu orchestra înființată în 1871, având ca dirijori celebri pe Felix Mensdelson Bartholdy, Bruno Walter, Wilhelm Furtwangler, Kurt Masur.

• UNIVERSITÄTSHOCHHAUS (142 m) – clădire în forma unei cărți deschise, poreclită „Măseaua de minte”, cu turn panoramic de excepție.

• MORITZBASTEI – cu vestigiile fortificațiilor vechiului oraș.

• MUZEUL DE EGIPTOLOGIE.

• BISERICA SF. NICOLAE – construită în sec. XII-XIV în stil romanic și ulterior gotic.

• VÖLKERSCLACHTDENKMAL (Bătălia Națunilor) – mausoleu înalt (91 m), în curs de restaurare, cu muzeu care comemorează victoria din 1813 împotriva lui Napoleon, în lupta cu aliații.

Prof. LAZĂR ANTON

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI...

Redacția revistei *Almăjana*, profesorii, elevii și toți salariații Liceului „Eftimie Murgu” din Bozovici aduc un pios omagiu celui care a fost colegul, dascălul de excepție și directorul **ION BORLOVAN**, la plecarea zorită în lumea cea fără de dor.

*

Sunetul telefonului în acea dimineață de martie nu prevestea nimic bun, dar nu m-aș fi dus cu gândul la vestea șocantă a unei **MORȚI**. Vestea morții Domnului Diriginte a lovit... fără cruțare... și inițial am fost uluită, ulterior ușor revoltată (pe principiul DE CE?)..., iar mai apoi tristă, foarte tristă. Nu am putut să plâng decât în momentul când m-am trezit (o săptămână mai târziu) în fața unei movile de pământ, acoperite de flori și lumânări. Și m-am simțit atât de aproape, dar totodată atât de departe de omul bun și înțelegător care mi-a fost diriginte în liceu și dascăl încă din generală. Toți am fost „copiii” lui și tuturor ne-a fost atât profesor, cât și prieten apropiat (îmi aduc și acum aminte de orele de dirigenție din liceu – și mai ales de diversitatea lucrurilor discutate). Întotdeauna ne-a sfătuit de bine și întotdeauna ne-a sprijinit, indiferent de amploarea „boroboațelor” ce le făcusem.

„Moartea nu vine odată cu vârsta, ci odată cu

uitarea”, spune o vorbă ce nu-mi aparține. Cred cu tărie în aceste spuse și, dacă este așa, în sufletul meu, „Dirigu” nu va muri niciodată.

Însă, atât pentru învățământul liceal din Bozovici, pentru noi, cei ce l-am cunoscut și l-am stimat, cât și pentru membrii familiei, golul lăsat nu va putea fi umplut niciodată.

Nu pot totuși să nu mă gândesc cum ar fi fost dacă nu...?

Singurul lucru care poate ne consolează este efemeritatea noastră a tuturor...

*Că tot ce ești și tot ce poți,
Părere-i tot, dacă socoți –
De mori târziu, ori mori curând,
De mori sătul, ori mori flămând,
Totuna e! Și rând pe rând
Ne ducem toți!*

(George Coșbuc – **Moartea lui Fulger**)

Timișoara,
aprilie 2010

dr. **IONELA TĂMĂȘAN (LOPATIȚĂ)**,
fostă elevă a Liceului „Eftimie Murgu” Bozovici

/ O SCRISOARE DE LA BARUȚU T. ARGHEZI /

Primirea revistei *ALMĂJANA* – chiar în ziua de 1 Martie – reprezintă, pentru sufletul meu și inima soției mele Doina, un veritabil „Mărțișor” de tradiție românească. Vă mulțumim cu emoție!

Este, poate, cazul să vă povestesc originea numelui de „Mărțișor” care este atât dat unei străzi șerpuitoare, cât și al casei noastre devenită un fel de muzeu literar și de viață al soților Arghezi și, în parte, al urmașilor... Mi-aduc aminte că în frageda mea copilărie (cam pe la 4-5 ani), mutați din centrul orașului în marginea de sud-est bucureștean, văzusem pe întinderile locului că toți pomii, aflați acolo, purtau la începutul primăverii, agățate de crengile golașe, fire sau împletituri de panglici albe și roșii, semn de tradiție locală pentru întâmpinarea de 1 Martie și a primăverii, pentru rod. De unde și denumirea de Mărțișor dată locului. Nu erau prin împrejurimi decât puține case și câteva pâlcuri de pomi, rămășițe dintr-o fostă moșie părăsită de multă vreme... Bucuria oamenilor era a primăverii și a roadelor pe care le blagosloveau prin obiceiul împământenit al firelor albe și roșii împletite în dreptul bobocilor așteptați să înflorească...

Dar să mă întorc la frumusețile almăjene. **Revista** pe care o plămădiți cu dragoste, pricepere și înalt talent, este o puternică mărturisire a geniului românesc, din păcate cam văduvit de către bucureștenii care se cred, încă, stăpânii muzelor culturii noastre! Dovediți, prin fapte, că spiritul și valoarea profundă a sufletului românesc reprezintă o permanență și fiecare izbucnire de idei confirmă focul sacru al trăirii lăuntrice. Încă o dată primiți, pentru colaboratorii și sprijinatorii Dvs., omagiul meu sincer și o caldă urare de izbânzi mult meritate. Și, cum se zice în limbaj de competiție, „la mai mare”!

Imprimarea, realizarea tehnică desăvârșită, merită de asemenea o frunză din cununa de lauri pe care o așezați pe fruntea senină a Muzelor almăjene din Bozovici-ul ocrotit de Duhul permanent Sfânt al unei Binecuvântări Cerești.

BARUȚU T. ARGHEZI

Lausanne, 1 Martie 2000

ANUL XII

Nr. 1-2 (35-36 / ianuarie-iunie 2010)

ISSN 1454-6639

Revistă realizată prin

Editura Excelsior Art – Timișoara

Editor: Corina Victoria Bădulescu

Tehnoredactare computerizată

Coli tipografice: 3

Bun de tipar: 15 mai 2010

Apărut în 2010

Tipar executat la SC Bistra SRL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Liceul Teoretic „EFTIMIE MURGU”

strada Tudor Vladimirescu, nr. 826

327040 – **Bozovici**, jud. Caraș-Severin

telefon: 0255/242046, fax: 0255/242632

e-mail: ltbozovici@yahoo.com

Directorul liceului: Dănilă BERBENTIA

Director adjunct: Lazăr Anton

Colegiul redacțional:

Ileana Almăjanu, Nicolae Andrei, Florina-Maria

Băcilă, dr. Iosif Bădescu, Pavel Panduru, Olimpiu

Purea, Floarea-Ana Țuneș, pr. Petrică Zamela

Redactor-șef: *Iosif BĂCILĂ*

CUPRINS

Alexandru Nemoianu, Moment istoric și responsabilitate	1
Nicolae Irimia, La Centenarul nașterii lui Anton Golopenția	2
Dumitru Daba, Anton Golopenția (1909-1951) – in memoriam	3
Red., Festivalul Văii Almăjului, 2009	5
Alimpie Ignea, Lăpușnicu-Mare și Festivalul Almăjului	6
Ion Marin Almăjan, Între plug, oierit și patima muzicii	8
Radio Timișoara, Emisiunea <i>Viața literară</i>	9
Poezia marilor Sărbători Creștine: Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Radu Gyr, Traian Dorz, Vasile Militaru	13
Adina Chirilă, Pledoarie pentru filologie	15
Emina Căpălnășan, Întâlnire cu ALMĂJANA (Subiectivarea obiectivității)	18
Florina - Maria Băcilă, Dativul adnominal în volumul <i>Osana, Osana</i>, de Traian Dorz	19
Ileana Loredana Ciobanu, Scriitori almăjeni la Băile Herculane	26
Maria Vâtcă, Dor de primăvară... – Tudor Gheorghe la Timișoara	27
Ionel Bota, Când realitatea poartă chipul frumos al sufletului nostru	28
Nicolae Magiar, Eftimie Murgu (1805-1870) – Erudiție și Faptă	29
Ioan Nicolae Cenda, Amintiri răscolite , în vol. <i>Învingătorii muntelui</i> (I, II)	30
Iosif Băcilă, File din istoria presei românești: Școala Bănățeană	31
Petrică Zamela, Lupta pentru identitate și continuitate românească în școlile naționale ortodoxe din Granița militară bănățeană	33
Petrică Zamela, Nostalgia unui Paradis pierdut	36
Constantin Teodorescu, Alexandru Nemoianu și nevoia de strămoși	37
Constantin Juan- Petroi, Cetățile - culă din Valea Dunării	38
Alimpie Ignea, Legenda bojului	40
Iosif Bădescu, Pe malurile Nerei, cu Mircea Meilă	42
Nicolae Pătruț, Lacrimile vieții în cântecul uitării	43
Ion Turnea, E cineva acolo sus?	44
Lazăr Anton, Germania – o țară a contrastelor în ceea ce privește mentalitatea (II)	47
Ionela Tămășan (Lopatiță), La închiderea ediției	48

Acest număr al revistei s-a tipărit cu sprijinul Societății culturale „Țara Almăjului” (președ.: prof. univ. dr. **DUMITRU POPOVICI**) și al Asociației „Almăj pro Lyceum” (președ.: prof. **GEORGE PASCARIU**).